

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Světových Dějin

Bakalářská práce

Barbora Kubecová

Proměna funkce veřejného prostranství na příkladu Václavského
náměstí

Changes in the function of the public space: Wenceslas Square

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat svojí rodině a blízkým přátelům za morální podporu, své vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Ludě Klusákové, CSc. za veškerou pomoc a čas, který mi věnovala.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 14. 8. 2009

.....

Anotace

Má bakalářská práce je zaměřena na rozbor proměny funkcí náměstí jako veřejného prostoru. Náměstí ve středověkých městech sloužilo především jako tržiště, ale bylo také místem shromažďování a místem, kde bývaly umístěny pro město nejdůležitější světské a církevní instituce. Ve velkých městech bylo pro zajištění jejich chodu třeba více náměstí, jejichž funkce nebyla identická. V moderní době se funkce veřejných prostranství ještě více proměnily. Soustředila jsem na příklad jednoho pražského náměstí, které vynikalo vždy nejen svou velikostí, ale především svými mnoha společenskými funkcemi.

Seznámila jsem se s teorií Kevina Lynche o utváření obrazu města, v němž přisuzuje veřejným prostranstvím a zejména náměstím specifickou roli a podala jsem základní přehled o vývoji Václavského náměstí od jeho založení až do současnosti. Poukázala jsem na jeho funkce, stavební vývoj, úlohu místa paměti, centra obchodu i společenského života.

Snažila jsem se zhodnotit jeho význam ve srovnání s dalšími pražskými náměstími, zaměřila jsem se na uměleckou a společensko-kulturní stránku a poukázala především na vývoj na přelomu 19. a 20. století, kdy došlo ke změně tržiště na moderní třídu, čímž byl vytvořen předpoklad pro utvoření moderního veřejného prostranství.

Pramennou základnou byly pohlednice, fotografie, kresby a memoárová literatura, s jejichž pomocí jsem se pokusila verifikovat typologii pražských náměstí, tak jak je prezentovaná v odborné literatuře. Následně jsem se snažila zhodnotit proměny funkcí Václavského náměstí v průběhu staletí.

Summary

My bachelor thesis has been focused on analysis of functional changes of a square as a public space. Squares in medieval cities used to serve particularly as market places; however, they also were places of gathering and places where the most important secular and religious institutions used to be placed. In big cities more squares were necessary to ensure certain operation, the function of which was not identical. In modern days the function of public places has changed even more. I have concentrated on one example of one Prague square that has always dominated among the others not only thanks to its size but especially its numerous social functions.

I have become familiar with Kevin Lynch's theory on creating a picture of a city, where public places and namely squares are given a specific role. I have presented a basic review of Wenceslas Square development from its foundation until today, and have presented its functions, building development, function as a memory place, centre of business and social life.

I have assessed its importance in comparison with other Prague squares and have concentrated on artistic and social and cultural points of view. I especially pointed out its development on the break of 19th and 20th centuries, where the medieval market place was turned into a modern avenue by which a prerequisite for foundation of a modern public place was formed.

Sources for my work served historic postcards, photographs, drawings and memoir literature that helped me to discuss critically the urban historian's typology of Prague squares. I then assessed changes of functions of Wenceslas Square across the ages.

OBSAH

1. Úvod	9
2. Historie Nového Města pražského	11
2. 1 Původní osídlení před vznikem Nového Města	11
2. 2 Projekt Karla IV.	12
2. 3 Nové Město a Husité	17
2. 4 Habsburkové na trůně	18
2. 5 Josefínské reformy	21
2. 6 Dynamický rozvoj města v 19. století	23
2. 7 Nové Město a 20. století	25
3. Vytváření náměstí – od středověkého tržiště k modernímu veřejnému prostoru	27
3. 1 Co je náměstí? Vytváření veřejného prostoru a teorie Kevina Lynche	27
3. 1. 1 Image města	32
3. 2 Urbanistické řešení Václavského náměstí a jeho dominanty	33
4. Malostranské a Staroměstské náměstí ve srovnání s Václavským náměstím	39
4. 1 Malostranské náměstí	39
4. 2 Staroměstské náměstí	47
4. 3 Malostranské, Staroměstské a Václavské náměstí	56
5. Obraz jako pramen	58
5. 1 Pohlednice jako pramen	62
6. Proměny Václavského náměstí	66
6. 1 Václavské náměstí od poloviny 19. století do 1. světové války	66
6. 1. 1 Palác Lucerna	73
6. 2 Václavské náměstí ve 20. a 30. letech 20. Století	76
6. 3 Václavské náměstí 1945 – 1989	83
6. 4 Václavské náměstí jako místo paměti	88
7. Závěr	94
8. Literatura	100

9. Seznam příloh	106
10. Příloha č. 1	108
11. Příloha č. 2	109
12. Příloha č. 3	110
13. Příloha č. 4	111

1. Úvod

Václavské náměstí bylo založeno Karlem IV. jako součást Nového Města pražského. Během staletí se z tohoto středověkého tržiště stalo moderní náměstí, které vypadá jako městský bulvár zbudovaný na počátku 20. století. Václavské náměstí není výjimečné jen svým urbanistickým pojetím, ale i událostmi, které se zde odehrávaly. Jako němý svědek historie se náměstí stalo jedním ze symbolů Prahy a českého národa. S Národním muzeem a sochou patrona sv. Václava v čele, čilým obchodním a společenským ruchem láká obyvatele, aby si zde dávali schůzky a trávili svůj pracovní i volný čas. Právě zájem o starou Prahu a sběratelství starých pražských pohlednic mě přivedly k tomuto tématu.

V mé práci jsem se snažila nastínit vývoj tohoto veřejného prostranství. Snažila jsem se pojednat o historii Nového Města, jehož součástí Václavské náměstí je a v jehož rámci se vyvíjelo. Dále jsem se snažila uvést původní urbanistickou koncepci zakladatelů, která se zachovala v uliční síti Nového Města dodnes. Pojednání o historii jsem rozdělila na etapy, pro které bylo vždy něco charakteristického.

Abych pochopila základy a požadavky městského urbanismu seznámila jsem se s teoriemi předních urbanistů. Na základě těchto poznatků jsem se snažila postupovat při analýze urbanistické koncepce Václavského náměstí a vnímání jeho prostoru, jeho orientačních bodů a dominant.

Funkce jednotlivých tržišť ve středověku byla rozdílná. Do koncepce Nového Města byla pojata tři náměstí. Václavské náměstí, dříve příhodně nazývané Koňský trh, bylo jedním z nich a vzrůstajícím významem svých funkcí postupně ostatní náměstí na Novém Městě převýšilo. Podobná veřejná prostranství či tržiště vznikla i v ostatních městech pražských. Na Starém Městě to bylo Staroměstské náměstí, na Malé Straně náměstí Malostranské. Právě porovnání těchto tří náměstí, která byla centry ve svém obvodu, bylo úkolem v další kapitole „Malostranské a Staroměstské náměstí ve srovnání s Václavským náměstím“. Záměrem bylo pojednat o historii a stavebním vývoji jednotlivých náměstí. Dále jsem se zaměřila na dominanty a veřejný prostor, které prostranství charakterizují. Snažila jsem se pojednat o jejich specifičnosti a funkci, kterou měly a mají.

Nejpodstatnější pramen pro mou práci představovaly staré pohlednice s tematikou Prahy, konkrétně tedy Václavského náměstí, Staroměstského a Malostranského náměstí. Staré pohlednice s touto tematikou jsem vyhledávala v pražských antikvariátech.

Dalším pramenem pro mne byly obrazové publikace a reprodukováné fotografie. Povahu tohoto zdroje jsem se snažila popsat v kapitole „Obraz jako pramen“, část jsem věnovala také problematice pohlednic a jejich možného využití.

Václavské náměstí se na konci 18. století začalo výrazněji měnit. Z ospalého tržiště plného pivovarů a zájezdních hostinců u Koňské brány se v 19. století začalo stávat reprezentativní veřejné prostranství. Rozvržení prostoru zůstalo zachováno, měnila se však okolní zástavba. Původní domy byly až na výjimky zbourány. Architektura, která nesla stopy gotického, renesančního, barokního i klasicistního stylu zmizela. Na místě dvou až třípatrových domů začaly vyrůstat banky, úřady, obchodní domy a paláce ve stylu novorenesance a novobaroka. S příchodem 20. století se na zdi některých domů nezapomenutelně zapsala secese a moderna. Zásadní proměna Václavského náměstí v 19. století byla tématem pro další kapitolu.

První republika a její politická a sociální situace významně ovlivnily vzhled Václavského náměstí. Změny, které se ve 20. a 30. letech udály představovaly poslední zásadní proměnu náměstí. O této proměně bylo pojednáno v kapitole Václavské náměstí ve 20. a 30. letech 20. století.

V roce 1945 přestálo Václavské náměstí zkoušku ohněm v podobě bombardování. Několik domů sice bylo zničeno, ale hlavní dominanty a stavební perly zůstaly naštěstí zachovány pro další generace. Státní zásahy po roce 1948 poznamenaly vývoj tohoto veřejného prostoru, zasažen byl zejména terciérní sektor. Přesto Václavské náměstí zůstalo reprezentačním prostorem města a jednou z jeho ikon. Vývoj a vnímání prostoru Václavského náměstí po roce 1948 bylo tématem následující kapitoly.

Poslední kapitolu jsem věnovala významné tradici, se kterou je Václavské náměstí spojováno, a to sice tradicí místa paměti. Václavské náměstí bylo svědkem nejdůležitějších událostí naší novodobé historie. Nejbližší okolí sochy sv. Václava je dodnes chápáno jako místo vzdoru, místo, kde se konají demonstrace a manifestace. Díky této tradici se stalo jedním ze symbolů a to nejen města Prahy, ale i České republiky.

2. Historie Nového Města pražského

Václavské náměstí nevzniklo náhodně, ale jako část přesně naplánovaného projektu. Zrodilo se ve 14. století jako jedno z několika tržišť Nového Města pražského. Jméno, pod kterým ho dnes známe, získalo až téměř v polovině 19. století. Abychom mohli pojednávat o vývoji samotného náměstí, je nutné se seznámit s historií Nového Města pražského, jehož je Václavské náměstí součástí.

2.1 Původní osídlení před vznikem Nového Města

O původní podobě místa, na kterém nechal ve 14. století Karel IV. vystavět Nové Město pražské, máme jen velmi málo informací. Ty nejstarší z nich pocházejí z 10. století. Ve 12. století je již doložena existence několika farních kostelíků a krátce před založením Nového Města pražského víme o několika osadách, které byly později do města včleněny. Jednalo se např. o osady Poříčí, Chudobice, Bojiště, Rybníček či Opatovice.¹ Farní kostelíky jsou doloženy v Opatovicích či na Bojišti, dále také v Podskalí a na Zderaze.² Nezastavěné území mezi osadami tvořily polnosti, které ve větší míře patřily řádu křížovníků.³ Během 13. století se stávající osady rozrostly. V jejich sousedství se v období vlády Václava I. (1230 - 1253) zformovalo Staré Město, opevněné mohutnými hradbami. Ty byly budovány souběžně s Havelskými trhy, nacházejícími se za jejich zdmi, v místech, kde měla později procházet komunikace spojující Havelské a Nové Město.⁴ Tři a půl kilometru dlouhý pás hradeb byl dokončen před koncem roku 1258. V hradbách bylo vybudováno několik průchozích bran jako např. brána sv. Martina, sv. Štěpána, sv. Benedikta a brána u Dlouhé ulice. Dále ještě existovala menší brána sv. Františka Na Františku a branka v místech dnešní Prašné brány.

---

¹ Osada Poříčí s kostely sv. Petra a Klimenta, osada Opatovice s kostelem sv. Michala. Osada Chudobice se nacházela zhruba v místech dnešní ulice Politických vězňů a příslušela k farnosti sv. Havla. Osada Bojiště s kostelem sv. Jana Evangelisty, její název byl odvozen od bitvy mezi knížaty Bedřichem a Soběslavem roku 1179. Osada Rybníček s rotundou sv. Štěpána, dnes sv. Longin. Kateřina Bečková. Nové Město. Praha: Schola ludus Pragensia, 1998, str. 10 - 11.

² Osada Podskalí byla ves na břehu Vltavy, rozkládala se v místech dnešního nábřeží od Palackého mostu k mostu Železničnímu, jako pozůstatky zbyly jen kostel sv. Trojice a budova Podskalské celnice na Výtoni. Osada Zderaz byla vystavěna ke konci 12. století. Klášter křížovníků Božího Hrobu u kostela sv. Petra a Pavla s farním kostelem sv. Václava. Tamtéž, str. 10.

³ Polnosti patřily řádu křížovníků, sídlo u Juditina, později Karlova mostu na dnešním Křížovnickém náměstí. Tamtéž, str. 11.

⁴ Také tzv. Nové Město okolo sv. Havla, nejstarší zpráva o něm je v listině Přemysla Otakara II. z roku 1265. Nové Město pražské. Vilém Lorenc. Nové Město pražské. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 48.

Město bylo kromě hradebních zdí, chráněno také větším a menším příkopem. Odtud název dnešní ulice Na Příkopě, která se nachází na dělicí čáře Starého a Nového Města.

2.2 Projekt Karla IV.

Karel IV. měl v plánu učinit z Prahy důstojné a reprezentativní sídlo budoucího vladaře. Bylo třeba původní město rozšířit a uzpůsobit podmínkám sídelního města. Zvětšit jeho kapacitu, zajistit obranné prvky a především spolehlivé komunikace. Návrh na zbudování Nového Města pražského byl znám již roku 1347.⁵

Následovala samotná realizace návrhu, příprava terénu a vyměřování komunikací.

„Vlastní technické vytyčování v terénu, přenášení projektu do krajiny, jeho vynášení a vyměřování dělávali zeměměřiči podle zásad římských agrimensorů. Základní a nezbytnou součástí tohoto systému byly dvě čáry – osy, protínající se v pravém úhlu, z nichž jedna vedla zpravidla od severu k jihu, byla spojnicí obou pólů, a druhá vedla od východu k západu.“

Vilém Lorenc. Nové Město pražské.⁶

Slavnostní kámen byl položen v březnu r. 1348.⁷ Začala tak výstavba Nového Města, rozprostírajícího se na ploše od Vyšehradu až po osadu Poříčí. Karel IV. měl před sebou velkolepý plán na rozšíření stávajícího města. V plánu měl i následné spojení obou měst v jeden celek.

Nové Město se dělilo na Horní a Dolní, podle polohy vůči Vltavě. Středem horní části se měl stát Dobytčí trh (dnešní Karlovo náměstí), naopak středem dolní části trh Senný (dnešní Senovážné náměstí). Pomyslnou hranicí mezi Dolním a Horním Městem se stalo Václavské náměstí. Svě označení Koňský trh získalo právě díky obchodu s koňmi, který se zde provozoval. Koně samozřejmě nebyly jediným předmětem obchodu, obchodovalo se tu i se senem či obilím a dalšími produkty. V dolní části Koňského trhu se nacházely dílny

---

⁵ Kateřina Bečková. Nové Město, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993, str. 11.

⁶ Vilém Lorenc. Nové Město pražské, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 59.

⁷ V kronice se zmiňuje Beneš z Veitmile. Vilém Lorenc. Nové Město pražské, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 75. Datum slavnostního položení základního kamene 26. 3. 1348, Kateřina Bečková Nové Město, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993, str. 11.

řemeslníků. Označení „Koňský trh“ si náměstí zachovalo až do poloviny 19. století, kdy se začala radikálně měnit podoba celého prostranství.

Nové Město bylo přesně naplánovaným útvarem. Projekt Karla IV. na prostorné komunikace, spojující jednotlivá náměstí je platný dodnes. Jako spojnice tří prostorných tržišť byla vybudována Jindřišská ulice. Od r. 1348 se tak rodila nový městský útvar, opatřený širokými ulicemi, prostornými tržišti a střežený městskými branami.

Hradby střežící Nové Město měly jiný charakter než starší hradby Starého Města.⁸ Podle archeologických průzkumů byla hradební zeď jednodušší než její předchůdkyně na Starém Městě. Chráněná byla příkopem a valem. Hradba byla dva až tři metry široká, minimálně 6 metrů vysoká a měla ochoz. Jako vstupy do Nového Města byly zřízeny čtyři městské brány. Brány Poříčská a Horská byly uloženy pod správu Staroměstských. Zbylé dvě brány, Sv. Prokopa (Koňská) a sv. Jana (Svinská) na konci Ječné ulice, drželi ve správě Novoměstští.⁹ Jelikož Karel IV. počítal se sloučením obou měst, nebylo Nové Město na spojnici se Starým Městem opevněno, ale byly zde ponechány původní staroměstské hradby. Opevnění nebylo vystavěno ani podél Vltavy, protože sama řeka již byla chápána jako významný obranný prvek. Zároveň stavitelé mysleli i na okolí Prahy. Karel IV. potvrdil listinou vysázení vinic na okolních svazích.

Jako důstojnému sídlu budoucího římského krále a císaře bylo třeba opatřit Novému Městu i církevní instituce. Symboličnost, s kterou byly jednotlivé církevní svatostánky zakomponovány do Nového Města, odpovídá duchu středověkého sídelního města.

---

⁸ K obraně Nového Města pražského přispívala jeho samotná poloha. Bylo chráněné řekou a skálou na Zderaze.

⁹ Poříčská brána, někdy také nazývaná Špitálská, Horská brána, někdy nazývaná branou proti vrchu Vítkovu, brány sv. Prokopa, Horská i Poříčská pravděpodobně stejného typu – dvojice věží mezi nimi průjezd, brána sv. Jana nejhonosnější malou průjezdní pevností. Vilém Lorenc. Nové Město pražské, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 76 – 78.

Vilém Lorenc k modelu „ideálního“ středověkého města:

„Porovnáme-li urbanistické schéma tohoto obrazu či plánu ideálního města, které se nazývá Jeruzalém, např. z rukopisu Pařížského nebo Stuttgartského, se zásadním rozvrhem prostorů a ulic navrženého Nového Města pražského, vidíme, že toto schéma má s Prahou v oblasti Karlova náměstí tyto jasné společné znaky: Ječná ulice končí na východě branou, která jako jediná z novoměstských je vybudována jako samostatná pevnůstka a která by mohla být inspirována polohou věže Davidovy při vchodu do Jeruzaléma na ideálních schématech tohoto města. V určité vzdálenosti křížuje tento hlavní směr v tupém úhlu příčná ulice Štěpánská s kostelem téhož světce v Praze i Jeruzalémě. Na opačném konci hlavní ulice, vedoucí od brány, na jakémsi pravoúhlém prostranství, je chrámová centrální stavba uprostřed kruhové zdi. Tento objekt se vyskytuje na všech plánech Jeruzaléma a označen je jako chrám Páně „Templum Domini“. V plánu Prahy by tento tvar odpovídal centrálnímu kostelu Božího Těla na Karlově náměstí, který skutečně stával uprostřed kruhové zdi. Zasvěcení této kaple, respektive jejího dřevěného předchůdce, jakož i její účel, vystavovat zde nejvýznamnější říšské klenoty lidu, zvyšují její význam.“

Vilém Lorenc, Nové Město pražské.¹⁰

Církevní stavby se staly dominantami Nového Města. Těmi nejvýznamnějšími byly augustiniánský klášter na Karlově, klášter augustiniánek u sv. Kateřiny, kostel sv. Apolináře na Větrově a samozřejmě karmelitský klášter u P. Marie Sněžné a klášter slovanských benediktinů v Emauzích. Kostely, které nechal Karel IV. postupně vybudovat, tvoří imaginární kříž.¹¹

Jako centrum Horního Nového Města byl určen Dobytčí trh (dnes Karlovo náměstí). Právě od něj vedla komunikace Ječnou ulicí směrem na východ k hlavní bráně Nového Města bráně Svinské. Kvůli věčným rozepřím mezi Staroměstskými a Novoměstskými bylo spojení měst po deseti letech r. 1377 zrušeno a Novoměstští si tak mohli vystavět vlastní radnici.

---

¹⁰ Vilém Lorenc. Nové Město pražské, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 53 – 54.

¹¹ Karmelitský klášter u Panny Marie Sněžné založen před Havelskou branou v září 1347, druhý v pořadí klášter slovanských benediktinů založen v listopadu 1347, augustiniánský klášter na Karlově založen 1350, augustiniánky u sv. Kateřiny 1355, kapitola sv. Apolináře založena na Větrově 1362. Kateřina Bečková. Nové Město, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993, str. 11 – 12.

Stavba radnice byla dobudována až r. 1413. Právě v zamýšleném užití tohoto tržiště je patrný rozdíl mezi ním a Koňským trhem. Zatímco Dobytčí trh byl nejen tržištěm, ale také místem konání slavností a v jeho blízkosti se nacházelo několik církevních staveb, Koňský trh měl původně ráz tržiště a koncentrovali se zde především řemeslníci. Své sídlo a dílny zde našli kováři, pasíři, nožíři, zbrojíři, brašnáři, soukeníci, zpracovatelé dřeva a byl zde soustředěn trh se zvířaty.

V půdorysu nově projektovaného města můžeme rozlišit čtyři celky, a to:

1. střední část půdorysu, geometricky komponovanou, jejíž výraznou páteří je Koňský trh (Václavské náměstí)
2. sousední, jižní část – horní Nové Město – která má za své jádro Dobytčí trh (Karlovo náměstí)
3. severní oblast, jejíž páteří je Horská (Hybernská) ulice
4. zcela specifického charakteru je nejj jižnější část Nového Města, údolí a svahy od Slupi k východu, osázené sady, vinice, kde uprostřed rozsáhlé zeleně bylo jen několik solitérních staveb

Vilém Lorenc. Nové Město pražské.¹²

Prostornější komunikace a tržiště vytvářely lepší podmínky pro život ve středověkém městě. Během budování Nového Města byly vystavěny desítky větších či menších domů. V první fázi výstavby 1348 - 53 bylo zbudováno téměř 650 domů.¹³

Rychle se rodící město bylo poté nutné rozdělit do několika farních obvodů:

„Ta část Nového Města, která byla již před jeho založením zastavěna, byla už dlouho rozdělena na devět farních obvodů. Na Poříčí byly dvě farnosti: u sv. Klimenta a u sv. Vojtěcha Většího. Na Zderaze byla jedna, u sv. Václava. Podskalí mělo čtyři farní obvody: u

---

¹² Vilém Lorenc. Nové Město pražské. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 47.

¹³ Tamtéž, str. 104.

sv. Antonína (čili Trojice nebo Ondřeje), u sv. Jana, u sv. Mikuláše (dříve Kosmy a Damiána) a u sv. Vojtěcha Menšího. Újezd sv. Martina byl ve správě staroměstské fary u sv. Martina ve zdi, a území kolem Chudobic bylo spravováno od sv. Havla. Na Rybníčku byla u starobylé rotundy sv. Longina fara, jejíž obvod byl nově upraven. Celé nově zastavěné a zastavované území bylo rozděleno na dva farní obvody. Část území byla spravována od sv. Jindřicha, část od sv. Štěpána. Dohodou z 28. února 1351 byly hranice svatojindřišské fary stanoveny čarou od brány sv. Prokopa po Můstek a odtud po Příkopech staroměstských ke špitálu Jana Jakuba před bránou sv. Benedikta“... „Farnost svatoštěpánská navazovala u kláštera Karmelitánů u Panny Marie Sněžné a její další hranice vedla cestou podle zahrady Židovské k Dobyččímu trhu....“

Vilém Lorenc. Nové Město pražské.¹⁴

Tvůrce návrhu Nového Města pražského neznáme. Je známo, že si Karel IV. ještě jako markrabě moravský přivedl z Avignonu stavitele Matyáše z Arrasu, kterému svěřil stavbu budoucí katedrály sv. Víta. I když se nezachoval žádný dokument, který by tuto skutečnost osvětlil, je možné, že autorem urbanistického řešení mohl být právě Matyáš a řemeslníci, které si s sebou z Avignonu přivedl. Matyášovo působení a pobyt v Praze v době položení základního kamene i v předchozích letech příprav na započetí výstavby jsou pravděpodobné. S jistotou to však říci nelze, vzhledem k množství dokumentů a také středověkému chápání „umělců“ v oboru stavitelství. Ti byli často považováni za pouhé řemeslníky a jejich jménům většinou vévodil Anonym.

Pramenů, které se nám k založení či k výstavbě Nového Města pražského zachovaly je jen velmi malé množství. Jsou to spíše jen kusé informace objevující se v zakládacích listinách či vyprávění kronikářů. Cenným zdrojem jsou také městské knihy. Dalším zdrojem, ze kterého archiváři čerpali, jsou knihy soudní či knihy trhové. Důležitým zdrojem je práce W. W. Tomka, který knihy zpracoval a v několikasvazkovém díle své poznatky vydal. Dalším cenným pramenem jsou prameny obrazové, které se však z doby založení, tj. ze 14. století nezachovaly. Příliš obrazových dokumentů k dějinám Prahy

---

¹⁴ Vilém Lorenc. Nové Město pražské, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 104.

nenajdeme ani v 15., 16. století a 17. století. Kresby a rytiny přibývají až v 18. a 19. století. V 19. století hrají velkou roli v obrazové dokumentaci nové reprodukční technologie. Bohužel fotografie ani pohlednice nám nejsou schopny poskytnout obraz o tom, jak vypadalo Nové Město v době svého vzniku tedy v době vlády Karla IV. (1346 - 1378) a jeho syna Václava IV. (1378 - 1419). K poznání této doby přispívá archeologický výzkum, který je však vzhledem k nynější zástavbě jen nárazový.

Jisté však je, že Karel IV. a jeho stavitelé položili základ městskému útvaru, který dodnes až na výjimky zůstal zachován v linii ulic.

2.3 Nové Město a Husité

Ve stavebním vývoji a rozkvětu města se vždy zrcadlí politická situace země. Je logické, že v době válek a společenských rozvratů stavební ruch ustává. Stejně tak byl zpomalen vývoj Nového Města pražského v 15. století za husitských bouří. Byl zpomalen, ale ne zastaven. Ještě za vlády Václava IV. pokračovala dostavba některých náročnějších staveb, které nestihli stavitelé dokončit za života Karla IV. Jednalo se například o kapli Božího Těla na Dobytčím trhu, nebo dostavbu kostela Panny Marie Sněžné. Byly budovány další městské komunikace, Václav IV. si dokonce nechal na Zderaze postavit svůj hrádek.¹⁵

Horší časy nastaly po smrti panovníka, když se Nové Město pražské přidalo k sirotčímu svazu. Novoměstští v čele s Janem Želivským dosáhli svého cíle spojit město se Starým Městem. Spojení však nevydrželo příliš dlouho, jelikož docházelo k častým sporům mezi Staroměstskými a Novoměstskými. Během této doby byly mnohé kostelíky a kostely vyrabovány nebo poničeny. Některé tak těžce, že zanikly a již nikdy nebyly obnoveny. Jednalo se například o kostely sv. Jana Evangelisty, sv. Jana Křtitele v Podskalí či kláštery benediktinů u sv. Ambrože. Některé, jako klášter křížovníků byly postupně obnovovány. Velké škody utrpěl rozestavěný kostel Panny Marie Sněžné a nebyl již nikdy dostavěn.

Nové Město, zvláště pak Dobytčí trh byl svědkem i důležitým aktérem v dějinách husitství. Třicátého července 1419 se zde odehrála první pražská defenestrace, kdy byli z oken

---

¹⁵ Hrádek se nacházel na tzv. Břežské skále, vysoko nad řekou, později zchátral a v letech 1627 - 1641 byl začleněn do stavby nového augustiniánského kláštera. Kateřina Bečková. Nové Město, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993, str. 16.

novoměstské radnice svržení konšelů. Roku 1420 zde byl vyhlášen odboj Zikmundovi a formulovány 4 artikule pražské. Šestého května 1434 bylo Nové Město dobyto vojskem Panské jednoty a Starého Města. Následně bylo sankcionováno ve prospěch svého rivala Starého Města. Roku 1437 zde císař Zikmund oznámil výsledek Basilejského koncilu.

Úpadek a škody během husitských bouří město provázely až do konce 15. století. V dobách mírových, které následovaly, se situace zlepšila. Na trůn nastoupil Jiří z Poděbrad, následovala vláda Jagellonců. Byly opraveny hradby, vybudována síť pouličních kašen. Byla postavena Jindřišská zvonice (1476). Z konce 15. století, konkrétně z roku 1493 pochází nejstarší známý zachycený obraz Prahy.¹⁶

2. 4. Habsburkové na trůně

Šestnácté století bylo dobou nástupu Habsburků na trůn. První polovina 16. století byla ve znamení bojů mezi městy a panovníkem. Roku 1518 došlo k dalšímu pokusu o spojení Starého a Nového Města, které však vydrželo pouhých deset let. Mezitím se počaly bourat původní staroměstské hradby oddělující obě města. Po husitském období, které znamenalo pro Nové Město plno zvratů, došlo k uklidnění, které však znamenalo pokles významu některých míst a institucí Nového Města. Roku 1547 byl Novému Městu zabaven obecní majetek za účast v protihabsburském odboji.

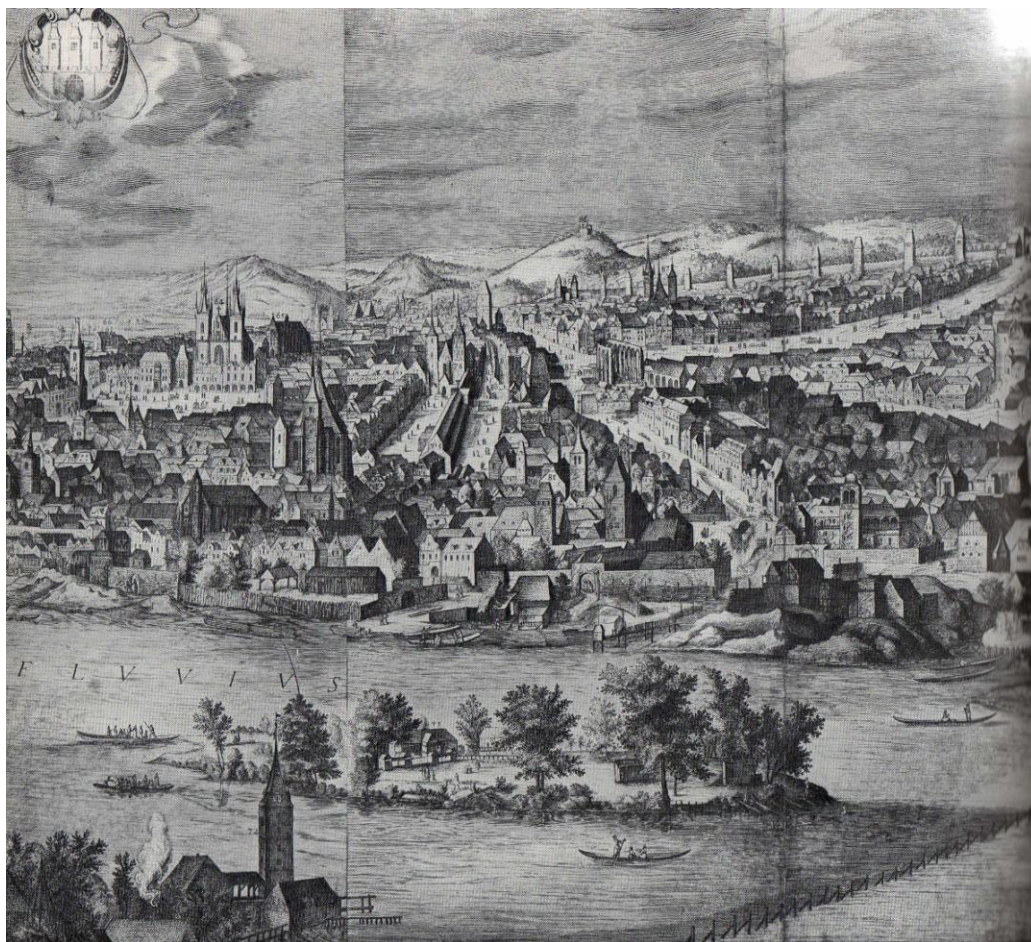
Nový renesanční sloh, rozšířený z Itálie měl velký dopad i na pražskou architekturu. Úzké gotické domy byly přestavovány pomocí renesančních prvků. Na úzkých parcelách se stavěly rozlehlejší šlechtické paláce či měšťanské domy, nebo se původně užší gotické domy stavebně spojovaly do větších celků.

Jako pramen k poznání podoby Nového Města 16. století slouží tzv. Sadelerův prospekt z r. 1606. Zobrazuje pohled na Prahu v době Rudolfa II.¹⁷

---

¹⁶ Dřevořez z r. 1493, součástí Liber Chronicarum, udávaní autoři: Wilhelm Pleydenwurff, Michael Wolgemut.

¹⁷ Autor Filip van den Bosche, od r. 1604 na dvoře Rudolfa II., mědiryt byl vyryt Janem Wechterem, vydavatel Jiljí Sadeler.

Filip van den Bosche, 1606. Tato část zobrazuje část Nového a část Starého Města, zcela vpravo nahoře je Koňský trh.¹⁸

17. století bylo ve znamení velkých změn nejen uvnitř Nového Města. Největší vliv měla změna politických poměrů. Byly to dramatické události roku 1618 a následná porážka na Bílé Hoře roku 1620. Opětovné nastolení Habsburků na trůn a tvrdá rekatolizace, ve které církev využívala služeb monumentálního barokního slohu, měly velký vliv na podobu města. Nové Město se tradičně přidalo na stranu povstání, na což však po porážce na Bílé Hoře krutě doplatilo. Při staroměstské exekuci padlo několik hlav novoměstských měšťanů a práva Nového Města byla opět omezena.

Následný nástup rekatolizace přivedl do Prahy nové církevní řády. S jejich příchodem a znovuvzkříšením katolické církve bylo nutno vybudovat okázalé svatostánky, které by „beze slov“ vyjadřovaly její postavení a moc. Na Zderaze se například usídlili augustiniáni,

¹⁸ Václav Hlavsa. Praha očima staletí, Praha: Orbis, 1967, obr. 7.

v místech dnešní Národní třídy voršilky,¹⁹ nedaleko Prašné brány františkáni z Irska, v klášteře na Slovanech španělští benediktiny, na Dobytčím jezuité. Při stavbě tak rozsáhlých komplexů jako byla jezuitská kolej na Dobytčím trhu, padly za obět' desítky původní domů, které musely ustoupit rozsáhlému baroknímu komplexu. Další tvrdý dopad na město měl vpád Saských roku 1631 a obléhání Prahy Švédy roku 1648. Při švédském obléhání a ostřelování Prahy byly poškozeny novoměstské hradby. Poté bylo rozhodnuto vybudovat Praze silnější, odolnější a modernější opevnění bastionového typu. Na konci 17. století ještě na Novém Městě vypukl požár a morová epidemie. Jako cenný pramen poznání se pro podobu Prahy v druhé polovině 17. století používá tzv. Ouden-Allenův prospekt z roku 1675.²⁰

Anonym, 1666, mědirytina podle Sadlerova prospektu.²¹

¹⁹ Klášter založily na hranici Nového Města se Starým Městem. Vystavěn byl v letech 1674 – 78. Kateřina Bečková. Nové Město, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993, str. 17.

²⁰ Folpert van Ouden-Allen, prospekt města kreslil od r. 1675.

²¹ Antonín Novotný. Grafické pohledy Prahy 1493 – 1850, Praha: Václav Poláček, 1945, str. 27.

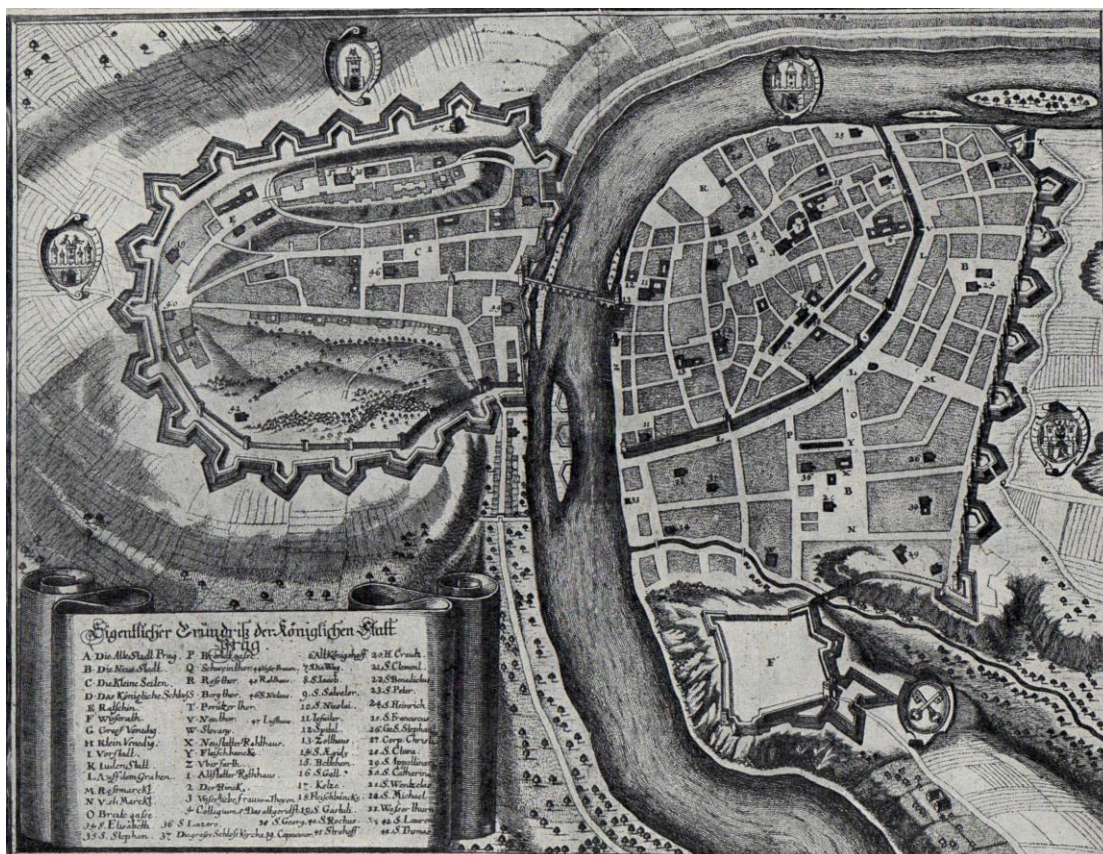
2.5. Josefínské reformy

18. století je v dějinách Nového Města spojené především s josefínskými reformami a jejich dopadem na církevní stavby. Zatímco doba rekatolizační přála výstavbě církevních objektů, za vlády Josefa II. byly tyto stavby v rámci reforem redukovány. Bylo zrušeno několik klášterů a řada kostelů. Mezi ty nejznámější patřil řád augustiniánů na Zderaze, klášter benediktinů na Karlově nebo františkáni-hyberní. Zachovány zůstaly jen dva ženské a tři mužské kláštery: voršilky, alžbětky Na Slupi, piaristé na Příkopech, benediktiny v Emauzích a františkáni u Panny Marie Sněžné. Následovala zrušení i velkého množství kostelů, které byly buď ponechány pro jiné účely, které se ve většině případů neshodovaly s těmi původními, nebo byly přestavěny či úplně zbořeny. Celkem bylo zrušeno 22 kostelů.²² Za jednu z největších škod, které byly v souvislosti s rušením církevních svatostánků provedeny, je považována demolice kaple Božího Těla, díla nesmírně historicky i umělecky cenného. Dobytní trh tak přišel o stavbu, která byla v době založení Nového Města považována za centrální bod tohoto prostranství.

Po několika pokusech o sloučení Starého a Nového Města, došlo k definitivnímu spojení v jeden správní celek roku 1784. Zároveň s pronikáním osvícenských myšlenek došlo ke zlepšení hygienické situace města. Byly budovány nemocnice, vydlážděny městské komunikace. V Praze vznikla na místě původního staroměstského opevnění a příkopů nová komunikace, dnes ulice Na Příkopě, dříve nazývaná Staré Aleje. Byla osázena stromy a určená také pro procházky Pražanů. O něco později byla protažena až k Vltavě jako Nové Aleje (dnešní Národní třída). Ke konci 18. století vznikaly na Novém Městě také divadla. Na konci 18. století to bylo Stavovské (Nosticovo) divadlo na Ovocném trhu a menší dřevěná divadla-arény v Rytířské ulici či v dolní části Koňského trhu. Znamé dřevěné divadlo Bouda se nacházelo na rohu Jindřišské ulice a Koňského trhu.

---

²² Počet udává Kateřina Bečková v Novém Městě, odkazuje se na článek: Marie Pavlíková, Josefínská Praha. Praha: Scholaludus Pragensia, 1993, str. 17.

Anonym, barokní hradby kolem r. 1650. Václav Hlavsa. Praha očima staletí.²³

O situaci Nového Města v 18. století pojednává Jiří Pešek:

„Nové Město mělo pro šlechtické či obecněji prestižní stavitele a obyvatele ve srovnání s ostatními částmi pražské aglomerace jednu velkou výhodu: nabízelo se tu, a to i v nejprestižnějších polohách, podstatně více levnějšího volného prostoru pro výstavbu než např. na kompaktně zastavěném Starém Městě, byly tu prostornější komunikace a tedy snazší zásobovací provoz staveb i již osídlených rezidencí, nabízela se tu možnost zřídit rezidencím bezprostřední příjemné zahradní zázemí, které jinak již 16. století situovalo spíše až za městské hradby.“

Jiří Pešek, Nové Město pražské v 17. – 20. století.²⁴

²³ Václav Hlavsa. Praha očima staletí. Praha: Orbis, 1967, obr. 12.

²⁴ Jiří Pešek. Nové Město pražské v 17. – 20. století in: Documenta Pragensia XVII. Nové Město Pražské ve 14. - 20. století. sest. Václav Ledvinka, Jiří Pešek, Praha: Scriptorium, 1998, str. 19.

2.6. Dynamický rozvoj města v 19. století

Praha první poloviny 19. století byla stále ještě sevřena pásem barokní hradby, opatřené městskými branami. Za pevnost byla považována až do r. 1866, kdy byla prohlášena „otevřeným městem“.²⁵ Vývoj v 19. století byl velmi dynamický. Význam textilního, potravinářského a později i strojírenského průmyslu neustále stoupal. Byly budovány komplexy továren a pracovní příležitosti lákaly do Prahy stále větší počet obyvatel z venkova.

Na životní styl měl vliv *biedermeier*. Ve městech se začaly objevovat nové parky a promenády. V podobném duchu byly využity i městské hradby. Za nimi vznikaly již na konci 18. století zahrady, jako například Kanálka, zahrada založená r. 1790 hrabětem Canalem za Koňskou branou.²⁶ Od 70. let bylo pražské opevnění systematicky bouráno. Strhnutím hradeb se tak Praze otevřely nové možnosti využití tohoto prostoru. Například zahrada Kanálka byla postupně nahrazena zástavbou Královských Vinohrad. Byla zde snaha vytvořit z městských komunikací a prostranství reprezentační prostory města. Odsunout špinavé a nevábné pryč od zraků návštěvníků a kolemjdoucích. Pražské ostrovy byly upravovány, aby spolu s městskými sady a parky mohly sloužit jako místa odpočinku a zábavy. Ulice byly osvětlovány a někde osazovány stromy. Terény cest, ulic a náměstí byly upravovány, byla vybudována kanalizace. Novými prvky se ve městě staly před polovinou 19. století železnice a budovy nádraží. Jako nový dopravní prostředek se objevila koňka, kterou ke konci 19. století nahradila tramvaj.

Město sevřené v hradebních zdech se nemohlo dále rozvíjet a tak byla r. 1874 uzavřena dohoda o výkupu pozemků. Hradební zdivo bylo na jejím základě postupně strháváno a nově odkryté prostory lákaly investory začít stavět. Je nutné uvést, že k prolomení hradeb došlo mnohem dříve při budování prvního pražského nádraží roku 1845.

---

²⁵J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956, str. 32.

²⁶ Zdeněk Wirth. Pražské zahrady, Praha: Václav Poláček, 1943, str. 16.

Jiří Pešek se vyjadřuje k situaci Nového Města v 19. století:

„Horní Nové Město, komunikačně izolované, zůstalo po řadu desetiletí ve stínu druhé novoměstské poloviny a vykryštovalo jako chudší, dominantně česká pražská čtvrť studentských kvartýrů a hospod. Ve fázi skokem rostoucí imigrace venkovského obyvatelstva do Prahy, v době expandující výstavby na pražském území, stávaly se od konjunktury šedesátých let relativně levné, nezastavěné parcely vnějšího horního Nového Města rájem pro budovatele kompaktně koncipované činžovní zástavby, která se pak po zbourání hradeb kontinuálně šířila na Vinohrady, do Nuslí a Vršovic.“

Jiří Pešek. Nové Město pražské v 17. – 20. století.²⁷

Technika začala prostupovat nejen do průmyslové výroby a dálkové dopravy, ale stala se jednou z podmínek moderního města 19. století. Například na Václavském náměstí byly instalovány Linsbauerovy kandelábry, vyměněné roku 1884 za Křižíkovy elektrické obloukovky. Od r. 1875 jezdila po Václavském náměstí koňka, vystřídána elektrickou tramvají byla až roku 1900.

Během 19. století se začal vzmáhat český vlastenecký život. K uvolnění politických poměrů na konci 60. let přispěl zákon o povolení zakládat veřejné spolky.

Praha byla díky úsilí jedinců i skupin před rokem 1900 vybavena klasickými městskými institucemi – divadly, muzejními budovami, školami, bankami. K dalšímu velkému skoku došlo po vydání asanačního zákona, jemuž padly za oběť téměř celé Židovské město a část Starého Města, aby ustoupily moderní zástavbě. Staletí přestavované domy byly bourány za účelem vybudování moderních novostaveb, které si s těmi původní nezádaly ve výšce ani velikosti. Původní hostince zanikly a na jejich místech vyrostly hotely, kavárny a restaurace. Do módy přišly stavby ve stylu historismu – novorenesance, novogotiky či novobaro. Koňská brána sloužila již jen jako klasicistní vyhlídka pro Pražany, aby po zboření hradeb ustoupila budově Národního muzea. Seznamu nově postavených staveb v 19.

---

²⁷ Jiří, Pešek. Nové Město pražské v 17. – 20. století in: Documenta Pragensia XVII. Nové Město Pražské ve 14. - 20. století, sest. Václav Ledvinka, Jiří Pešek, Praha: Scriptorium, 1998, str. 21.

století již nedominovaly církevní svatostánky, ale svatostánky zábavy a svatostánky průmyslu.

Regulován byl také vltavský břeh. Bylo započato s výstavbou nábřeží a se stavbou druhého mostu přes Vltavu. Starý Karlův již nestačil, proto bylo rozhodnuto vybudovat nový most Palackého. Původní osady podél vltavského břehu, byť patřící do Nového Města, byly postupně odstraněny a na jejich místě byla vybudována nábřežní třída s obytnými domy.²⁸ Z pražských břehů tak postupně zmizely obchod se dřevem, mlýny i další řemesla, jejichž provoz se neslučoval s městskou promenádou. Pražské ostrovy byly upraveny pro parkové a odpočinkové účely.

2.7. Nové Město a 20. století

Praha dvacátého století zažila rakousko-uherského císaře, Československou republiku, nacistickou okupaci, opětovné nastolení Československé republiky a od r. 1948 do r. 1989 období komunistického režimu.

Za Rakouska-Uherska, v době, kdy přišel do módy secesní styl a moderna, vyrostlo na Novém Městě několik budov, které dodnes považujeme za perly tohoto období u nás. Secesní hotel Evropa, Peterkův dům, obchodní dům U Nováků, Hlavní nádraží, Topičovo nakladatelství či modernu zapsanou na zdech paláců Lucerny, Rokoka a Koruny. Slibný vývoj opět přerušila válka, tentokrát celosvětového charakteru. Z ní vyšly české země na straně vítězů jako nově vzniklá Československá republika, která si váží národních hrdinů i starých tradic. Právě v 20. století se bývalý Koňský trh, nyní Václavské náměstí stal skutečným místem setkání a demonstrací. Kde jinde, než před Národním muzeem a pod sochou Sv. Václav, patrona českých zemí by měli lidé vyjádřit svůj souhlas či nesouhlas se směřováním politiky státu. Tato tradice započatá Svatodušní mší již r. 1848 má ve 20. století své pevné místo. Konaly se zde průvody, poslední rozloučení, pochodovali zde vojáci. Dnes v 21. století se zde konají spíše meetingy a demonstrace. Lidé mají sochu sv. Václava za orientační bod.

---

²⁸ Vojtěšská čtvrť se nacházela při břehu Vltavy, původně v místech od dnešní Myslíkovy ulice až po Národní divadlo. Asanovaná Petráská čtvrť zahrnovala oblast Poříčí a některé vltavské ostrovy (např. Štvanice, Rohanský ostrov). Osada Podskalí při pobřeží, byla asanována 1904 - 1914, poslední domy byly strženy ve 20. letech 20. století.

Z první republiky jsou na Novém Městě zachovány četné stavby, ať již se jedná o obytné domy nebo prostory pro veřejnost. V duchu funkcionalismu vznikly na Václavském náměstí paláce a multifunkční komplexy, jejichž architektura nám dnes připadá velmi účelná a nadčasová, dnes již pro náměstí charakteristická. Ve své době však tyto stavby svým strohým pojetím a hmotnou konstrukcí vyvolávaly vášnivé debaty. Úprav z 20. a 30. let je jen na Novém Městě tolik, že je zde nelze vyjmenovat. Útlum stavební činnosti přišel nejprve s hospodářskou krizí a následně s druhou světovou válkou. Vývoj města ač neustal, nedal se již srovnávat s roky předcházejícími.

Za druhé světové války byla Praha ušetřena přímého bombardování, kromě května 1945, kdy bylo zasaženo Nové i Staré Město. V rámci Nového Města byl těžce poškozen Emauzský klášter a Faustův dům. Na Václavském náměstí bylo silně poškozeno několik domů a přední strana Národního muzea.

V padesátých letech 20. století vznikly na Václavském náměstí tři stavby, které dodnes patří k ikonám tohoto prostoru. Jednalo se o Dům módy a Dům potravin a stavbu hotelu Jalta, který slouží hotelovým hostům dodnes.

Václavské náměstí zůstalo i ve druhé polovině 20. století jednou z tepen Nového Města. S Národním muzeem v čele si Václavské náměstí uchovalo statut obchodního, administrativního a společensko-kulturního centra. Výrazná proměna náměstí začala s výstavbou metra. Např. Löblův dům na Můstku byl zbourán, na jeho místo byl v 80. letech postaven dům ČKD. Mezi šedesátými a osmdesátými lety 20. století se proměnil vzhled a centrální prostor tohoto náměstí, ze kterého zmizely tramvaje. Prostranství získalo novou povrchovou úpravu v podobě nové dlažby a klidové zóny, procházející středem náměstí. Ta byla však vzápětí narušena severojižní magistrálou. Řešení vést dálnici koridorem mezi Národním muzeem a zbytkem Václavského náměstí se jeví z dnešního pohledu jako velmi nešťastné.

3. Vytváření náměstí – od středověkého tržiště k modernímu veřejnému prostranství

3.1 Co je náměstí? Vytváření veřejného prostranství a teorie Kevina Lynche

Náměstí je prostor, který slouží veřejnosti a jehož vzhled a funkce se v průběhu doby měnily. Náměstí může mít funkci obchodního, administrativního či kulturně-společenského centra. Velmi záleží na umístění tohoto prostoru, na jeho dostupnosti pro obyvatele města i návštěvníky a jeho urbanistickém řešení. Náměstí bývá velmi často centrem dané oblasti. Může být pro obyvatele „uzlem“ či cílem, protože k němu směřují okolní ulice. Funkce center mohou být odlišná, ale vždy vytvářejí prostor pro setkávání lidí a jejich shromažďování.

Velmi poučná je teorie Kevina Lynche²⁹ o obrazu města a jeho vytváření. Podle něj je možné vytyčit několik základních prvků, díky nimž můžeme město klasifikovat. Jde o pět tzv. základních elementů: cesty, okraje, okresy, uzly a význačné body.

Prostřednictvím těchto elementů člověk své město vnímá.

Cesty

„Jsou to kanály, kterými se člověk zpravidla příležitostně nebo potencionálně pohybuje. Mohou to být ulice, pěší zóny, transitní síť, železnice.“

Okraje

„Tyto okraje mohou být bariéry méně či více prostupné, oddělující od sebe regiony, nebo to mohou být jakési pevné spoje spojující regiony.“

---

²⁹ Kevin Lynch (1918 – 1989), profesor urbanistiky a plánování měst Massachusettského institutu (MIT), osobnost městského designu.

Okresy

„Okresy jsou relativně velké městské části, které se vyznačují společným charakterem. Mohou být pozorovány zevnitř, ale je možné i zevní pozorování.“

Uzly

„Uzly jsou body, strategická místa ve městě, do nichž občan může vstoupit a mohou být i důvodem jeho cesty. Mohou to být místa styčných bodů nebo přestupních stanic, konečné stanice, křižovatky nebo splynutí cest.“

Význačné body

„Návštěvník do nich nevstupuje, pouze je vnímá zvenčí. Jsou to: budovy, památky, obchody nebo kopce. Některé význačné body jsou vidět s odstupem a z různých úhlů. Jsou to jednoduché fyzické elementy, které mohou být značně různorodé. Z toho důvodu jsou jedinečné a snadno zapamatovatelné.“

Kevin Lynch: The City Image and Its Elements.³⁰

Pro „čitelnost“ města je podle Lynche důležitá „vizuální“ kvalita. Pocit domova je pro člověka nejsilnější tehdy, když je domov nejenom důvěrně známý, ale také jedinečný. Město a jeho obraz, je pak vizitkou společnosti, která města utváří.

Budovy a ulice měst byly velmi často budovány na starých základech, na půdorysech středověkých parcel. Zatímco domy byly neustále přestavovány podle vkusu a potřeb doby, samotný půdorys parcel a ulic zůstal často zachován. Můžeme tak snadno odlišit křivolaké propletené uličky od přesně vyměřených na sebe kolmých ulic měst nově budovaných. Nemusí to být však pravidlem. Například již Řekové a Římané měli naplánovanou uliční síť. Kevin Lynch trvá na tom, aby plánování ulic nepřinášelo riziko ztráty základní orientace. Jelikož se městský prostor neustále přetváří, je nutné myslet při vzniku koncepce města i na

---

³⁰ Kevin Lynch. The City Image and Its Elements in: The City Reader second edition, edited by Richard T. LeGates and Frederic Stout, London and New York: Routledge, 2000, str. 479 – 481.

jeho možný pozdější vývoj a zachovat tak prostor pro možnost pozdějších úprav. Stejně tak je nutné myslet na to, komu bude prostor sloužit a snažit se o to, aby byl využit co největší skupinou obyvatel. Toto tvrzení je platné zvláště pro moderní nově budovaná města. Nepravidelná uliční síť je často pozůstatkem a dokladem stavebního vývoje po staletí. Je pak tudíž nesmírně cenná pro poznání stavebního vývoje města i pro docenění umělecké hodnoty urbanistického celku.

„To, co hledáme, není konečná forma, ale řád s otevřeným koncem umožňující další vývoj.“

Kevin Lynch. Obraz města.³¹

Městský prostor byl neustále přetvářen dle potřeb současné společnosti. Velké změny nastaly v členění městského prostoru, v podobě zeleně, v podobě komunikací i v typu staveb, které ve městě vyrůstaly. Tyto změny byly způsobeny proměnami životního stylu, „vznikem“ volného času.³² Rychle rostoucí město nabízelo občanům větší výběr profesí než venkov. Obyvatelstvo žijící ve městech, nezátížené povinnostmi zemědělského roku, si pak muselo vybrat svůj „volný čas“ způsoby, které jim mohlo město nabídnout.

Využitím městského prostoru se zabýval William H. Whyte.³³ Svou práci založil na studii o tom, jak lidé využívají konkrétní městské prostory. Dospěl k překvapivým výsledkům. Předpokládal například, že ve větším parku bude také větší koncentrace lidí. Výsledky však vypovídaly o opaku. Největší koncentrace lidí vykazovaly především prostory a prostranství, kde se mísil společenský ruch, kultura a obchod a lidé měli pocit větší pospolitosti. Velkou roli hrál také denní rytmus obyvatel. Počet lidí i odlišnost skupin obyvatel se měnila s denní dobou. Koncentrace lidí také souvisela s polohou prostranství a jeho dopravní dostupností. Design místa nebyl rozhodujícím činitelem. Velmi důležitým ukazatelem byl ale tvar prostoru. Stejně tak důležitá byla možnost posezení nebo kombinace

---

³¹ Kevin Lynch. Obraz města. Praha: Polygon, 2004, str. 6.

³² Peter Borsay, který se tímto tématem zabývá, však podotýká, že je velmi těžké definovat pojem „volný čas“ i dobu jeho „vzniku“. Existují dva přístupy, negativní a pozitivní. Negativní určuje to, co rozhodně volný čas není, pozitivní se zabývá tím, čím volný čas je. Doslovné vysvětlení pojmu je „čas volný od práce“. A History of Leisure, Published in 2006 by Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire RG21 6XS and 175 Fifth Avenue, New York, N. Y., str. 1 – 16.

³³ William H. Whyte (1918 – 1999), americký sociolog, vypracoval studii, jak lidé využívají městský prostor a vytvořil soubor pravidel pro města „Projekt života na ulici.“

pohybu s možným posezením přímo na prostranství. „Hranice“ a přechody mezi náměstími a ulicemi, mezi ulicemi a parky, měly pak být opticky mazány.³⁴

„Dobré náměstí a parky lákají lidi dovnitř a přechod z ulice do náměstí je v tomto ohledu kritický. Ideální by bylo dosáhnout stavu, že člověk ani neví, zda je ještě na ulici či už na náměstí.“

William H. Whyte. The Design of Spaces.³⁵

Zda můžeme při pohledu na Václavské náměstí hovořit o náměstí kompletním, je otázka. Prostor Koňského trhu se od konce 18. století začal pozvolna měnit, aby na půdorysu středověkého trhu vznikl veřejný prostor, který připomíná moderní městský bulvár. V roce 1885 započala stavba významná pro český národ Národní muzeum. Palác Lucerna, pasáže, obchodní domy a další podobné multifunkční zařízení, která vznikala ve 20. a 30. letech, vtiskla Václavskému náměstí dnešní podobu. Náměstí je také společenským, kulturním a obchodním „uzlem“. Příhodná poloha v centru a velmi dobrá dopravní dostupnost z něj činí výchozí bod a místo setkávání. Díky Národnímu muzeu, pomníku sv. Václava a významným událostem, které se zde od poloviny 19. století odehrávaly je Václavské náměstí často chápáno jako místo paměti, jeden ze symbolů Prahy, neodmyslitelně spjat s historií země.

Camillo Sitte k jednomu z dnešních nepříliš šťastných pojetí prostoru náměstí:

„Během středověku a renesance byla náměstí užívána pro praktické účely a s budovami, která je obklopovaly, vytvářela jeden celek. Bohužel dnes se z mnohých stávají pouze velká parkoviště a nemají vztah k budovám, které jim dominují.“

Camillo Sitte. Author's Introduction, The Relationship Between Buildings, Monuments, and Public Squares, and „The Enclosed Character of the Public Square.“³⁶

---

³⁴ William H. Whyte. The Design of Spaces in: The City Reader, second edition, edited by Richard T. LeGates and Frederic Stout, London and New York: Routledge, 2000, str. 485 – 486.

³⁵ Tamtéž, str. 490.

Václavskému náměstí velice uškodila magistrála, která stále zůstává nevyřešeným problémem tohoto prostoru. Násilně odřízla budovu muzea od zbytku náměstí a narušila tím kontinuitu plochy. Na náměstí zbytečně přivedla dnes již zhuštěný automobilový provoz a poškodila tím i budovu Národního muzea a park, který se v jeho blízkosti nacházel. V sedmdesátých letech, kdy se magistrála budovala, sice nebyl automobilový provoz tak četný, ovšem takto zásadní zásahy do městského urbanismu bylo třeba rozmyslet s ohledem na příští generace.

Kromě hlučné magistrály je zde i další problém. Klidová zóna Václavského náměstí. Místa k posezení jsou k dispozici v restauračních zařízeních nebo přímo na náměstí na lavičkách. Architekti a urbanisté však už dlouho přemýšlejí, jak Václavské náměstí zrevitalizovat. Zda se má do jeho horní části vrátit tramvajová doprava, nebo zda má být střed náměstí opticky oddělen od zbytku, jako ostrůvek sloužící k odpočinku, tak aby ale návštěvník neztratil se zbytkem prostranství kontakt. Dnes se Pražané a návštěvníci města rádi uchylují do Františkánské zahrady, která ač v těsné blízkosti náměstí, je ušetřena hluku a spěchu. Její historie sahá až do doby zakladatele Karla IV. Ten nechal 1347 budovat chrám Panny Marie Sněžné a u něj klášter se zahradou.

---

³⁶ Camillo Sitte. Author's Introduction, *The Relationship Between Buildings, Monuments, and Public Squares*, and „The Enclosed Character of the Public Square in: *The City Reader*, second edition, edited by Richard T. LeGates and Frederic Stout, London and New York: Routledge, 2000, str. 473.

3.1.1 Image města

Autoři Prahy včerejška a zítřka k reliéfu pražského terénu:

„Podstatou malebnosti a zajímavosti staré Prahy je především bohatý reliéf pražského terénu, a to nejen nevelká kotlina vltavského meandru, ale také ostatní různé vyvýšeniny, pahrbky, prolákliny a údolí.“

„Má za následek přehlednost celé kotliny a zároveň umožňuje velmi četné městské nadhledy a podhledy...“

J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka.³⁷

Image města se podle Lynche skládá z 3 složek. Jedná se o identitu, o jedinečnost místa. Dále strukturu samotného města a jeho prostorové utváření a nakonec význam prostoru. „Imageability“ je nazývána vlastnost nějakého objektu. Lynch předpokládá, že město se silnou mírou imageability bude výraznější a zapamatovatelnější a člověk se v něm bude lépe orientovat. Stejně tak je velmi důležitá vzdálenost mezi jednotlivými body, pokud jsou od sebe více vzdálené, oslabuje to podle Lynche jejich účinek. Hlavní ulice by měly být budovány se zvláštní opatrností a nápadem, jako hlavní linie by měly být dobře zapamatovatelné.

Kevin Lynch udává několik vodítek urbanistického plánování, jsou to například:

- výjimečnost vůči pozadí
- kontinuita: průběh okraje nebo ploch
- dominance: převládání jedné části nad druhou, buď velikostí, intenzitou nebo zajímavostí
- jasnost spojů: jasné spoje, křižovatky
- rozlišení směrů: rozlišení jednoho konce od druhého
- vizuální rozsah: prosklení budov, zlomení ulice

---

³⁷ J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956, str. 68.

- vědomí pohybu: město poznáváme skrze pohyb
- pojmenování a významy místa

Území, které je nezaměnitelné má:

- jasnou formu
- jednotný charakter budov
- jednotnou funkci využití
- území je ostře ohraničené, jasně spojené se sousedními územími

3.2. Urbanistické řešení Václavského náměstí a jeho dominanty

Václavské náměstí vzniklo jako součást Nového Města pražského budovaného Karlem IV. od r. 1348. Pečlivě promyšlený a svým způsobem nadčasový plán byl jedním z důvodů, proč se dochovalo původní rozvržení Václavského náměstí dodnes. Jméno, pod kterým je zná většina lidí, získalo jedno ze tří novoměstských tržišť až po roce 1848 na popud Karla Havlíčka Borovského. Od 14. století byl trh nazýván „Koňským“. Horní konec Václavského náměstí zakončovala jedna z městských bran, brána Koňská. Až na konci 19. století ji vystřídala monumentální budova Národního muzea.

Národní muzeum patří k dominantám Prahy:

„Pražské výškové dominanty tvoří dvě odlišné skupiny. Prvé z nich mají štíhlý věžovitý charakter, ať již jde o stavby gotické, regotizované nebo barokně přetvořené. Druhou skupinu tvoří mohutné bání a kupole, jež našly odezvu i v nových výtvorech XIX. století, např. v Národním muzeu, ve Strakově akademii.“

J. K. Říha, O. Štefan, J. Vančura: Praha včerejška a zítřka.³⁸

---

³⁸ J. K. Říha, O. Štefan, J. Vančura: Praha včerejška a zítřka, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956, str. 92.

Koňský trh kolem r. 1875. Velmi častý pohled na Václavské náměstí pořízený z dolní části prostranství s výhledem na původní dominantu Koňskou bránu. Uprostřed náměstí jsou výrazné kandelábrs, které náměstí nejen osvětlovaly, ale také jeho prostor obohatily o drobnější plastické prvky. Fotografická pohlednice s reprodukcí starší fotografie.

Autoři Prahy včerejška a zítřka k plastickým elementům umístěným ve veřejném prostoru:

„Avšak nejen sochy, také technická díla hygieny a bezpečnosti, vyplývající z péče o hmotné potřeby, byla dříve koncipována jako plastické elementy dobře usměrňující přilehlé prostory. Velké litinové Lindsbauerovy kandelábrs se sochami dívek z XIX. století.“

J. K. Říha, O. Štefan, J. Vančura: Praha včerejška a zítřka.³⁹

---

³⁹ J. K. Říha, O. Štefan, J. Vančura: Praha včerejška a zítřka, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956, str. 76.

Monumentální budova Národního muzea, která se z pohledu pozorovatele rozprostírá od jednoho okraje náměstí k druhému a která ho tak přirozeně uzavírá a vytváří na jeho konci pomyslnou hradbu. Z pohlednice je patrné, že plynové kandelábry byly již odstraněny. Blíže k chodníkům byly instalovány elektrické obloukovky. Na náměstí se objevil nový prvek, hromadná doprava v podobě elektrické tramvaje. Pohlednice kolem r. 1910.

Václavské náměstí má na délku více než 600 metrů. Na horním konci jej uzavírá budova Národního muzea, dostavěná r. 1890. V dolní části náměstí vytváří křížení ulic s náměstím tzv. Zlatý kříž. Na náměstí jsou kolmé ulice Na Příkopě a 28. října. Relativně úzkým ústím ulice Na Můstku navazuje Václavské náměstí na Staré Město. Ze stran jsou na náměstí kolmé ulice Vodičkova s protější Jindřišskou, dále ulice Štěpánská, ulice Ve Smečkách, Krakovská a na opačné straně ulice Opletalova. Celé náměstí i jmenované ulice jsou stále živoucím obrazem původního středověkého plánu.

Během několika staletí se však výrazně změnila zástavba na původně úzkých gotických parcelách. Ty byly většinou při výstavbě nových domů, paláců a hotelů spojeny do většího celku. Na Koňském trhu se tak zmenšil počet domů, na druhou stranu však náměstí rostlo do „výšky“. Nedostavěný gotický kostel Panny Marie Sněžné, který velmi výrazně převyšoval zástavbu na náměstí ještě v 19. století s výstavbou moderních paláců a hotelů doslova zapadl.

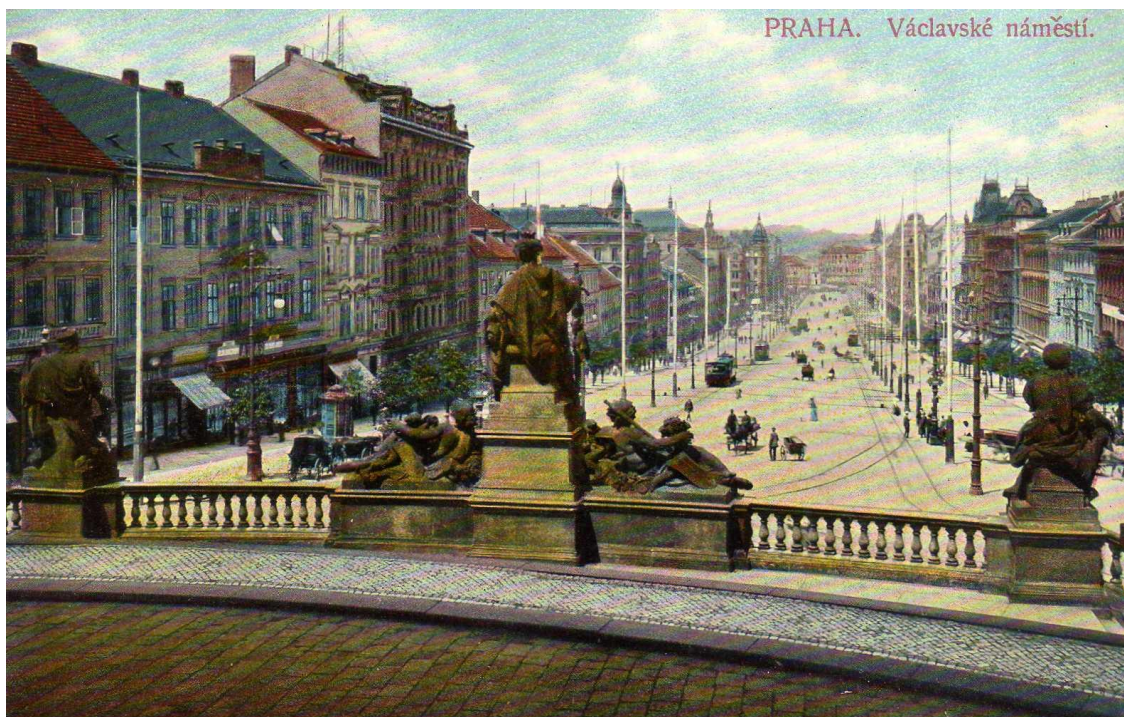
Pohled z místa, kde původně stávala Koňská brána, po levé straně je vidět kostel Panny Marie Sněžné, který výrazně převyšuje zástavbu na náměstí. J. V. Jankovský, 60. – 70. léta 19. století.⁴⁰

Za dnešní hlavní dominanty Václavského náměstí můžeme označit především Národní muzeum, které svojí siluetou k náměstí již neodmyslitelně patří. Významné body jsou paláce především na rozích náměstí při ústí do přilehlých ulic. Jedná se o palác Lucernu, palác Korunu i nově vzniklý palác Euro na Můstku. Wiehlův dům na rohu Vodičkovy ulice nebo budovu pojišťovací společnosti Assicurazioni Generali či dům ČKD na Můstku.

---

⁴⁰ Zdeněk Míka. Zapomenuté obrazy Prahy 19. Století, Praha - Litomyšl: Paseka, 2007, obr. 110.

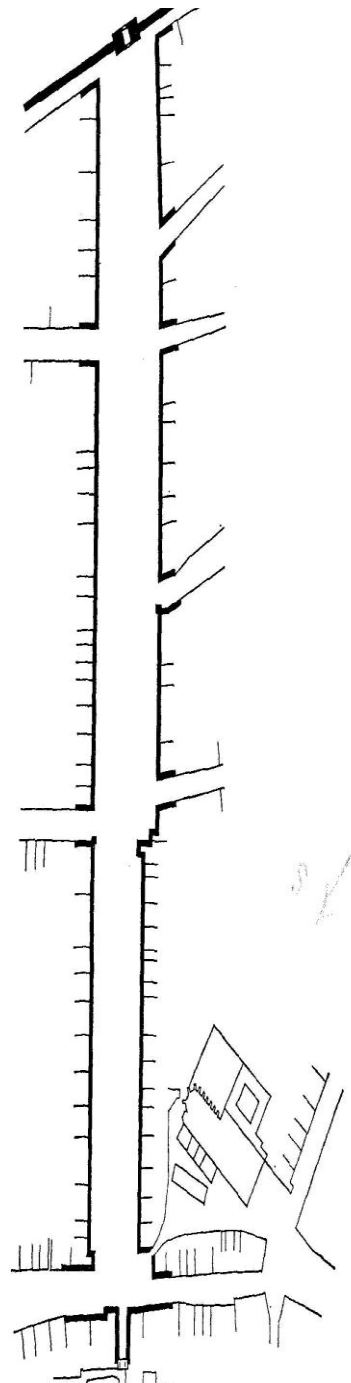

Pohled z rampy Národního muzea na Václavské náměstí, které je prozatím bez pomníku. Pohled často volený fotografy, v popředí se siluetou sochy. Pohlednice před r. 1912.

Od r. 1912 stojí před budovou Národního muzea Myslbekova jezdecká socha sv. Václava. Dnes vytváří s dominantní budovou muzea symbiózu. Ve srovnání s předchozí pohlednicí je již patrný blok nových domu po levé straně. Fotografická pohlednice z první republiky.

www.maps.google.cz

Satelitní snímek dnešní podoby náměstí a uliční sítě.
Koňský trh a na něj navazující Havelské Město ve 14. století. Vilém Lorenc. Nové Město
pražské.⁴¹

⁴¹ Vilém Lorenc. *Nové Město pražské*, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, obr. 14j.

4. Malostranské a Staroměstské náměstí ve srovnání s Václavským náměstím

Při rozvoji města je obvyklé, že vzniká více přirozených center. Mohou to být například veřejná prostranství, ke kterým se sbíhají okolní ulice a koncentrace lidí je zde zvýšená. Tato místa buď vznikají plánovaně na základě projektu architekta a urbanisty, nebo vznikají postupně během dlouhého vývoje. Městský prostor je zpravidla rozčleněn na části, které mají každá svoje přirozené jádro. Někdy více, někdy méně významné. Václavské náměstí se takovým jádrem Nového Města pražského stalo. Předčilo největší novoměstské Karlovo náměstí a převzalo po něm funkci přirozeného středu a obchodního, společensko-kulturního a administrativního centra. Jádrem Starého Města pražského naopak vždycky bylo Staroměstské náměstí. Stejně tak tomu bylo i na Malé Straně, jejímž centrálním tržištěm se stalo Malostranské náměstí.

Všechna tři náměstí se od sebe odlišují polohou, tvarem, památkami a institucemi, které se zde nacházejí a částečně také svou funkcí.⁴²

4.1 Malostranské náměstí a jeho prostor

Malostranské náměstí budí dojem, že je ze všech tří zmíněných veřejných prostranství nejmenší. Částečně je to dáno uspořádáním náměstí, které má dvě části, dolní a horní. Od sebe je odděluje barokní chrám sv. Mikuláše a k němu přiléhající budovy. Terén náměstí navíc mírně stoupá do kopce.

---

⁴² „Kdybychom se snažili vystopovat vývoj města podle listinných materiálů, zjistíme, že podrobné vědomosti o Praze, uložené v městských archívech, počínají bohužel pozdě, až v době, kdy stavební vývoj všech pražských měst byl již celkem ukončen. Pro Malou Stranu jsou městské knihy zachovány od r. 1403, pro Staré Město od 1400, pro Nové Město od roku 1377. Wacław Wladiwoj Tomek, dříve než ve svém „Dějepis města Prahy“ přikročil k vypsání příběhů z let 1346 až 1419, chtěl získat co možno nejpresnější představu o městě. Plných sedm let řadil zprávy podle místních údajů a sestavoval domy do řad, ulic a čtvrtí. Zpracování asi 12 000 záznamů bylo, jak sám říká „prací nad míru mozolovitou, ano duchamornou.“ „Z Nového Města ... se nezachoval žádný berní rozvrh, ani žádný seznam domů z doby předhusitské. Jako prameny stavebních dějin se mohou použít tudíž pouze soudní knihy trhových zápisů, dále soudní a radní knihy....“ Vilém Lorenc. Nové Město pražské, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 18.

Území, které dnes nazýváme Malou Stranou, bylo osídleno přinejmenším již v 8. století. Pravděpodobně existovalo dříve než samotný hrad, s nímž je spojen historický vývoj celé Malé Strany.

Autoři Malé Strany k původnímu osídlení Menšího Města:

„Je zřejmé, že osídlení na levém břehu Vltavy bylo menší, a snad i rozptýlenější než osídlení pravobřežní, které v následující etapě srůstalo v rozlehlý městský komplex. S poznatkem o menší hustotě osídlení patrně souvisí názor, že podhradí bylo i méně výstavné. Proti tomu se však staví zjištění, že tu bylo kromě (asi) deseti kostelů několik monumentálních objektů, a to panských nebo klášterních dvorců...“ „Dosavadní výsledky historicko-architektonického průzkumu nás již vedou k závěru, že osídlení malostranské oblasti bylo výstavnější a v souvislosti s tím i významnější, než jsme se doposud domnívali...“

Václav Hlavsa, Jiří Vančura. Malá Strana.⁴³

Druhé nejstarší město po Starém Městě pražském bylo založeno r. 1257 Přemyslem Otakarem II. Centrálním prostorem tzv. Menšího Města bylo náměstí s církevní stavbou, kostelem sv. Mikuláše, jehož existence je doložena již ve 13. století. Ve 14. století bylo město za vlády Karla IV. rozšiřováno. Prostor Malé Strany byl však pevně vymezen přírodním terénem.

Cyril Merhout a Zdeněk Wirth poskytují výčet událostí, které změnily vývoj Malé Strany:

„Ve výstavbě Malé Strany bylo mnoho změněno válečnými událostmi a požáry. Můžeme říci, že v husitských válkách r. 1420 zmizela Malá Strana vlastně celá. Poněvadž je položena na západ od Prahy a poněvadž z té strany ve válečných dobách hnával se k ní nejčastěji nepřítel, když usiloval o dobytí města, stávala se Malá Strana jeho kořistí často, i když dále nepronikl. Tak tomu bylo zvláště za vpádu pasovského r. 1611 a švédského r. 1648.“

---

⁴³ Václav Hlavsa, Jiří Vančura. Malá Strana, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1983, str. 25.

To vždy znamenalo zpusťování města, k němuž nadto přispívaly i požáry, jako v r. 1503 a 1507, zejména však roku 1541, kdy vyhořely dvě třetiny Malé Strany.“

Cyril Merhout, Zdeněk Wirth. Zmizelá Praha II. Malá Strana a Hradčany.⁴⁴

Příhodná poloha v blízkosti Hradu a Malou Stranu protínající královská cesta na Hrad byly dalšími důvody, proč si zde budovaly své paláce šlechtické rody. Zvláště po mohutném požáru 1541 vznikaly na Malé Straně renesanční paláce. Praha se tak na čas stala císařskou rezidencí, což se také odrazilo na složení obyvatel Malé Strany jako podhradí. Paláce vznikaly i přímo na Malostranském náměstí. Zde se také nacházela radnice, která však sloučením pražských měst 1784 pozbyla smyslu. Po bitvě na Bílé Hoře se Malá Strana stala rezidenčním městem pobělohorské šlechty. Spolu s ní pronikl na malostranský břeh i nový monumentální barokní sloh, který vtiskl Malé Straně tvář, kterou si zachovala dodnes. Právě v období baroka bylo dotvořeno pražské panoráma a to díky kupoli kostela sv. Mikuláše a štíhlé kostelní zvonici.

---

⁴⁴ Cyril Merhout, Zdeněk Wirth. Zmizelá Praha II. Malá Strana a Hradčany, Praha - Litomyšl: Paseka, 2002, str. 5.

Dolní část Malostranského náměstí s kostelem sv. Mikuláše. Autor zde zachytil čilý ruch a tržové stánky. Napravo městská kašna, obvyklý nepostradatelný doplněk tržiště. Leopold Peukert, Malostranské náměstí 1790.⁴⁵

Příčinou, proč se unikátní architektura Malé Strany spolu s dominantou Pražského hradu zachovala do dnešních dnů, může být fakt, že Praha přestala být po smrti Rudolfa II. sídelním městem habsburské říše. Ztrácela na atraktivitě a získávala punc provinčního města. Na náměstí tak zůstala smíšená architektura s převažujícím barokním slohem, která v nás však dnes budí dojem velmi harmonického celku.

Výrazně se Malé Strany dotkly Josefínské reformy. Sloučením měst pozbyla významu malostranská radnice a r. 1773 byl zrušen jezuitský řád, který na Malé Straně a Malostranském náměstí vlastnil rozsáhlý majetek. Budovy řádu tak propadly panovníkovi. S odchodem jezuitského řádu se změnil i duch Malostranského náměstí. Vyprázdněné budovy jezuitského řádu přešly do majetku panovníka. Do budov řádu byly přeneseny významné instituce. Malostranské náměstí se tak stalo sídlem pro C. a k. zemské vojenské velitelství, C.

---

⁴⁵ Václav Hlavsa. Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, obr. 59.

a k. vrchní zemský soud a především C. a k. zemské místodržitelství. Dále zde byl zemský pojišťovací fond Františka Josefa I.⁴⁶ V bývalé budově radnice pak vznikla Malostranská beseda, budoucí kulturní centrum Malé Strany.

Přes Malostranské náměstí projížděly korunovační průvody českých králů, v 19. století zde sídlily nejdůležitější zemské úřady. A jinak tomu není ani dnes, kdy ve Smiřickém a Šternberském paláci sídlí parlament České republiky.

Hlavní dominantou náměstí zůstává kostel sv. Mikuláše s výraznou kopulí a zvonící. Jedná se o jednu z nejkrásnějších barokních staveb v Praze. Kostel ze 13. století byl v letech 1704 – 1711 barokně přestavěn Kryštofem Dienzenhoferem. Kupole chrámu dokončil r. 1736 Kilián Ignác Dienzenhofer, zvonice je pak od Anselma Luraga z r. 1755. Na počátku 20. století se objevily některé smělé plány na přestavbu malostranského břehu. Naštěstí tyto plány realizovány nebyly a Malá Strana byla v tomto duchu poškozena minimálně, na rozdíl od Židovského ghetta, které postihla totální demolice.

---

⁴⁶ Praha na dobových pohlednicích. Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930. Kolektiv autorů, editor – Edmund Orián. Praha: Belle Epoque, 1998, str. 62 – 63.

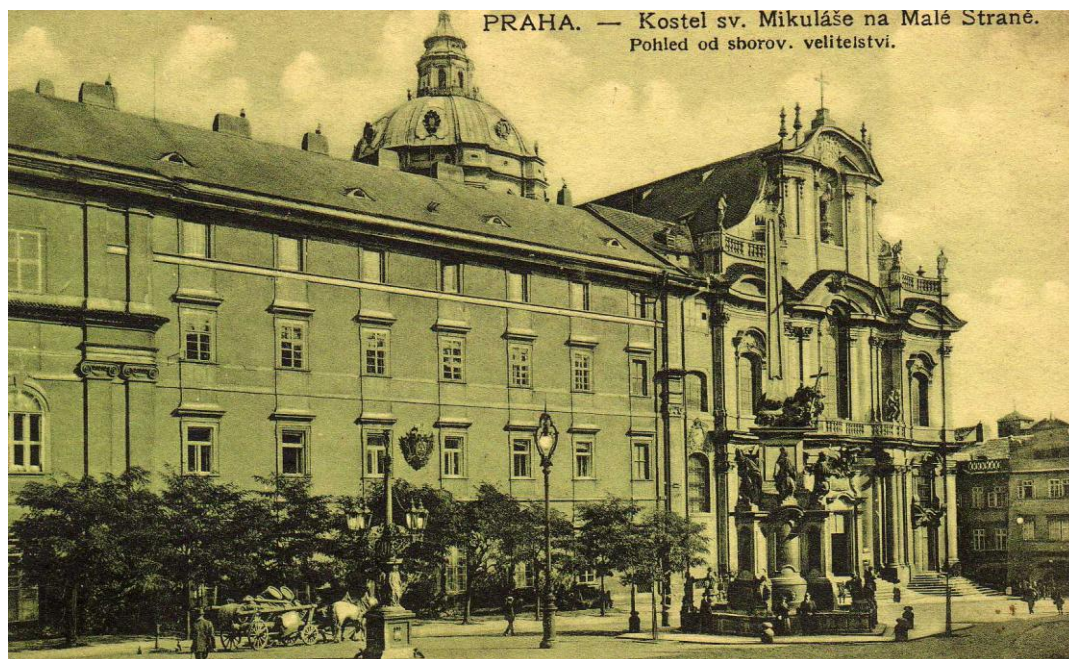

Urbanistická patra. J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka.⁴⁷ Pohlednice s pražským panoramatem.

Původní tržiště Menšího Města pražského se od konce 18. století začalo pozvolna měnit v náměstí. Na rozdíl od Václavského náměstí, které se stalo rušnou obchodní třídou a památným místem národa, tomu tak u Malostranského náměstí nebylo. Náměstí dnes plní funkci spíše administrativní. Nachází se zde také Hudební fakulta akademie múzických umění nebo jedna z kateder Matematicko-fyzikální fakulty. Náměstí je křižovatkou, díky tramvajové dopravě, která ho v dolní části protíná. Je součástí památkové a turistické zóny a často bývá pro návštěvníky přestupní stanicí při cestě na Hrad.

⁴⁷ Urbanistická patra. J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956, str. 74.

Horní část Malostranského náměstí se vstupem do chrámu sv. Mikuláše a nalevo bývalá jezuitská kolej. Pohlednice patrně před rokem 1920.⁴⁸

Pohled na věže kostela sv. Mikuláše z dolního Malostranského náměstí. Bývalá jezuitská kolej, nalevo dnešní Malostranská kavárna. Zelený domeček je snad veřejný záchodek.⁴⁹ Pohlednice z roku 1912.

⁴⁸ Horní Malostranské náměstí se nazývalo Vlašské, podle italských kupců, kteří měli na náměstí své krámy. Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930. Kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Praha: Belle Epoque, 1998, str. 61.

⁴⁹ Dolní Malostranské náměstí se nazývalo Radeckého. Podle pomníku, který tu byl postaven na počest maršála Radeckého v 50. letech 19. století. Odstraněn byl 1919. Tamtéž, str. 61.

Dva stejné pohledy na horní část Malostranského náměstí. První pohlednice je z 20. let 20. století, černobílá fotografická pohlednice je asi z 30. let 20. století. Tomuto pohledu dominuje výhled na Pražský Hrad s katedrálou sv. Víta. Uprostřed náměstí stojí morový sloup Nejsvětější Trojice, vztyčený na počátku 18. století.

4.2 Staroměstské náměstí a jeho prostor

Staroměstské náměstí je považováno za jádro Starého Města. V místech, kde se nyní rozprostírá, bylo již před vznikem pražských měst tržiště. Osada, jejíž součástí trh byl, se stala křižovatkou a obchodní zastávkou. Staré Město založil na počátku 30. let 13. století Václav I. Území kolem tržiště nechal opevnit hradbami a městu přiznal městská práva a svobody. Do staroměstských hradeb zahrnul i tzv. Havelské město, které založili ve 13. století nejspíše jihoněmečtí kolonisté. Obě města byla oficiálně sloučena 1287. Staroměstští měšťané získali právo na vlastní radní dům až r. 1338. V blízkosti Staroměstského rynku vznikl tzv. Ungelt, místo, kde se clilo zboží a kde jej mohli cizí kupci prodávat.

Staroměstský rynek, jak se náměstí od 14. století říkalo, nebylo jen centrálním středověkým a následně novověkým tržištěm, ale také svědkem důležitých okamžiků v dějinách Českého státu. Ve třetí čtvrtině 14. století začala výstavba dnešní dominanty náměstí chrámu Panny Marie před Týnem. V jeho zdech působili husitští teologové, Konrád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže nebo Jan Rokycana. Devátého března 1422 byl na dvoře Staroměstské radnice popraven Jan Želivský. Roku 1437 zde zemřel stejným způsobem Jan Roháč z Dubé. U zdi Staroměstské radnice skonalo také 21. června 1621 27 účastníků stavovského odboje. Jejich popravu dnes připomíná dlažba a do ní umístěné křížky v místech popravčí tribuny. Staroměstské náměstí bylo svědkem i světlejších okamžiků. Jako součást Královské cesty tudy projížděly korunovační průvody českých králů, konaly se vojenské přehlídky pražských ostrostřelců a dragounů k příležitosti jmenin panovníka či významných výročí.⁵⁰

Mimo politické dění nebylo Staroměstské náměstí ani ve 20. století. Roku 1915 byl blíže k severní straně náměstí instalován pomník Jana Husa. Jeho umístění vedle radnice, kde byli popraveni účastníci stavovského odboje, vedle Mariánského morového sloupu, v místě výhledu na Týnský chrám, bylo zvoleno záměrně. V období první republiky se na Staroměstském náměstí mísilo tradice několik. K husitské a katolické tradici, přibyla po vzniku samostatného státu tradice republikánská. U pomníku Jana Husa vítala vláda vracující

---

⁵⁰ Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930. Kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Praha: Belle Epoque, 1998, str. 108 – 109.

se legionáře a do kaple Staroměstské radnice byl na počest legionářské tradici umístěn hrob neznámého vojína z bitvy u Zborova. Zborovská, ale především celá legionářská tradice se nutně musela stát trnem v oku německým okupantům. Hrob neznámého vojína od Zborova byl za nacistické okupace zlikvidován a ostatky nebyly nikdy vypátrány. Legionářská tradice se již na Staroměstské náměstí nevrátila. Jejím zánikem se význam náměstí jako místa paměti zploštil. Po druhé světové válce vítal na Staroměstském náměstí prezident Beneš armádu. V únoru 1948 z balkónu paláce Kinských hlásal Klement Gottwald. Během trvání komunistického režimu se na Staroměstské náměstí pro změnu konaly přehlídky Lidových milic a Sborů národní bezpečnosti.

Jan Galandauer ke slavnostnímu ukládání ostatků neznámého vojína do Staroměstské radnice:

„Dne 1. července 1922 v 12.30 vyneslo z Panteonu Národního muzea 8 ruských, 8 italských a 8 francouzských legionářů rakev Neznámého vojína čestným špalírem legionář a Sokolů na rampu, kde byla spolu s jinými ostatky, pohřbenými později jinde, položena na dělové lafety. Ve 13 hodin odjela děla, provázená špalírem vojska, ruskými, italskými a francouzskými legionáři a Sokoly, na Staroměstské náměstí.“

Jan Galandauer, Bitva u Zborova 2. 7. 1917: Česká legenda.⁵¹

„Pro legionáře a legionářské organizace, zejména největší z nich, Československou obec legionářskou, se hrob Neznámého vojína umístěný ve Staroměstské radnici, stal místem, které hrálo ústřední úlohu v legionářských oslavách. Velká manifestační slavnost a vzpomínkový rituál se u hrobu Neznámého vojína odehrál v souvislosti s prvním sjezdem legionářů 29. června 1924.“

Jan Galandauer. Bitva u Zborova 2. 7. 1917: Česká legenda.⁵²

---

⁵¹ Jan Galandauer, Bitva u Zborova 2. 7. 1917: Česká legenda. Havran, Praha 2002, str. 91 – 92.

⁵² Tamtéž, str. 95.

Sokolové drží čestnou stráž u pomníku Jana Husa. Pomník je posypán květy, pod sochou jsou položeny věnce. Ze střešního okénka domu v pozadí je vztyčena vlajka. Fotografická pohlednice zaslaná roku 1923.

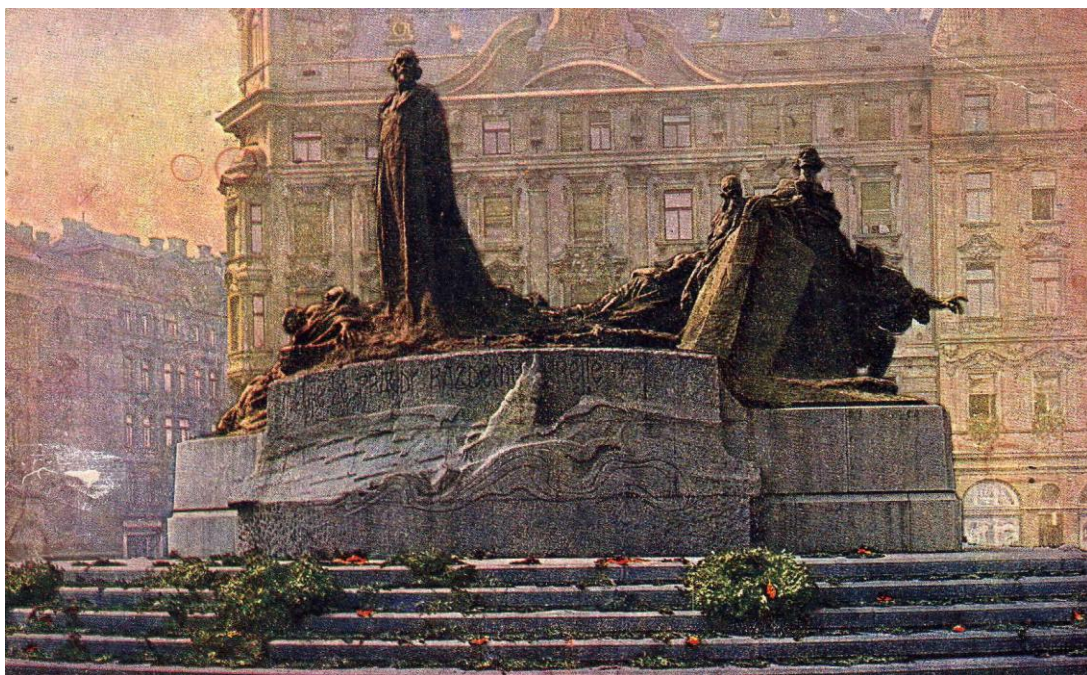

Na straně určené pro sdělení „Manifestační sjezd československých legionářů 1935 v Praze 4. – 7. července. Fotografická pohlednice z r. 1935.

Za nejvýraznější dominanty Staroměstského náměstí bychom mohli označit chrám Panny Marie před Týnem a věž Staroměstské radnice s orlojem. Na počátku 20. století mělo náměstí dominantních prvků více. Uprostřed stál Mariánský sloup z roku 1650, který však byl r. 1918 jako domnělý symbol rozpadajícího se Rakouska-Uherska nenávratně poškozen a musel být odstraněn. Dále to bylo novogotické křídlo Staroměstské radnice, kterou v květnu 1945 zapálili nacisté a ve které navíc shořela část vzácného městského archivu.

Staroměstské náměstí je učebnicí architektury. Pokud do náměstí vstupujeme z Melantrichovy ulice či z Malého náměstí dominuje tomuto pohledu vysoká radniční věž a orloj, který vytvořil počátkem 15. století Mikuláš z Kadaně. Na konci 15. století byl pak vylepšen mistrem Hanušem. Stejně jako novogotické křídlo radnice byl těžce poškozen v květnu 1945, na rozdíl od budovy se však věž s orlojem podařilo zrestaurovat. Napravo od Staroměstského orloje se pak otevírá pohled do náměstí s dominantou chrámu Panny Marie před Týnem. Výška chrámu navíc vyniká ve srovnání s okolní zástavbou. Doslova „pod chrámem“ stojí zajímavá trojice domů. Vlevo se nachází dům U zvonu, který získal „staronovou“ fasádu, když u něj byly postupně odstraňovány vrstvy omítky až na původní gotickou. Nalevo od něj stojí palác Golz-Kinských s rokokovou fasádou. Napravo od něj se nachází dům Týnské školy s renesančními štíty a dům U bílého jednorožce. Při příchodu na Staroměstské náměstí z Celetné ulice je hlavní dominantou též radnice, dnes již ovšem s prolukou po novogotickém křídle. Orientačním bodem může být Pomník Jana Husa, který se nachází v prostoru náměstí blíže severní straně. Instalován byl roku 1915, symbolicky k pětistému výročí upálení Jana Husa. Místo mezi Staroměstskou radnicí a Týnským chrámem, ke kterému socha upírá svůj zrak, nebylo vybráno náhodně.

Pohlednice 20. léta 20. století. Pomník Jana Husa.

Základní kámen k bronzovému pomníku Jana Husa byl položen na Staroměstské náměstí 5. července r. 1903 a to za zpěvu husitského chorálu. Po architektonické soutěži vyhrál návrh sochaře Ladislava Šalouna. Slavnostního projevu se ujal Eduard Grégr. Pomník byl zkolaudován 14. června 1915, chystané oslavy byly ale vzhledem k politické situaci odloženy. Samotný pomník se skládá z bronzového sousoší a žulového podstavce. Je tvořen symbolickým sousoším, např. ztvárnění fénixe, znovu zrozeného z vlastního popela, bylo zvoleno záměrně s ohledem na způsob Husovy smrti. Na pomníku jsou tři základní skupiny figur husité, exulanti a zadní skupina lidí, která představuje znovuzrozený národ. Na podstavci jsou úryvky z Komenského díla.⁵³

---

⁵³ O pomníku Jana Husa na Staroměstské náměstí, Alexandr Rymarev, Petr Šámal. Pomník Jana Husa na Staroměstském náměstí. Věstník klubu za starou Prahu, XXXVIII., č. 1, 2008, str. 30 – 31.

Hlavní dominanta Staroměstského náměstí Chrám Panny Marie před Týnem. Vpravo Mariánský sloup z roku 1650, roku 1918 byl poničen a musel být odstraněn. Pohlednice s motivem Václava Jansy před rokem 1918.

Východní strana Staroměstského náměstí. Vyniká zde výškové převýšení Týnského chrámu nad ostatní zástavbou. Zcela vlevo palác Golz-Kinských, dále dům U zvonu, jehož gotické průčelí bylo po objevu zrestaurováno. Napravo od něj pak domy Týnská škola s renesančními štíty a dům U bílého jednorožce. Pohlednice z 30. let 20. století.

Autoři Prahy včerejška a zítřka hovoří o prostorových prvcích na Staroměstském náměstí:

„V prostoru náměstí se rozkládala kašna a byl tam postaven sloup se sochami svatých. Tyto dva prostorové prvky – plošný a výškový - dávaly náměstí stavebně sochařskou náplň, takže bez přítomnosti lidí nebo při malé frekvenci měl prostor náměstí plastickou protiváhu.“

J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka.⁵⁴

Dynamické 19. století a snaha o modernizaci města zasáhly i Staroměstské náměstí. V únoru 1893 byl přijat tzv. asanační zákon, na jehož základě mohly být vyvlastněny pozemky a budovy a určeny následně k demolici. Asanační obvod pro Židovské Město byl ohraničen Vltavou, Platnéřskou ulicí, severní stranou Staroměstské náměstí a Dlouhou třídou. Židovské Město bylo asanováno pod záminkou katastrofální hygienické situace. Do asanačního obvodu však byla zahrnuta i část Starého Města a to konkrétně severní Strana Staroměstského náměstí. Na místě zbořeného ghetta a dalších pozemků, vyrůstali až do 20. let 20. století činžovní domy. Kvalita jejich architektury je sice nesporná, ale působí chladně a nemá vztah k městskému útvaru, který se zde vyvíjel několik staletí. V rámci pražské asanace byl zbořen také tzv. Krennův dům, který uzavíral náměstí při vstupu z Kaprovy ulice od kostela sv. Mikuláše. Dnes se nám díky tomu otevírá pohled na tento kostel, který ve 30. letech 18. století barokně upravil Kilián Ignác Dienzenhofer a který byl součástí benediktinského kláštera, též zbouraného během období pražské asanace.⁵⁵ Staroměstské náměstí bylo sice tak obohaceno o další dominantu, která původně nebyla za Krennovým domem vidět, na druhou stranu ale tak narušila kontinuitu náměstí a jeho přirozené ohraničení. S odstraněním novogotického křídla radnice se tak Staroměstské náměstí v tomto koutě „rozlévá“ a prostranství tím narušuje.

---

⁵⁴ J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956, str. 87.

⁵⁵ Židovské město pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích. Editor: Edmund Orián, Praha: Belle Epoque, 2004, str. 84 – 89, str. 308 – 309.

Druhá dominanta Staroměstského náměstí, radnice s věží a novogotickým křídlem. Křídlo Staroměstské radnice vyhořelo v květnu 1945. Dnes je na jeho místě proluka. Zcela napravo je vidět část Krennova domu, který byl asanován spolu s Židovským městem. Pohlednice z roku 1901.

Autoři Prahy včerejška a zítřka k vnímání prostoru Staroměstského náměstí:

„Střídání úzkých ulic a prostorných náměstí, jež se při nízké výstavbě zdála ještě rozsáhlejší, tvořilo velký kontrast prostorový i výtvarný a to tím větší, že ulice se před vstupem do náměstí ještě zužovaly na několik málo metrů, ba dokonce byly někdy překlenuty, takže tvořily prostorově uzavřené celky před rozevírajícím se prostorem náměstí. Tak je tomu např. u zachovalých ulic při Staroměstském náměstí. Tím vznikl důležitý prostorový rytmus.“

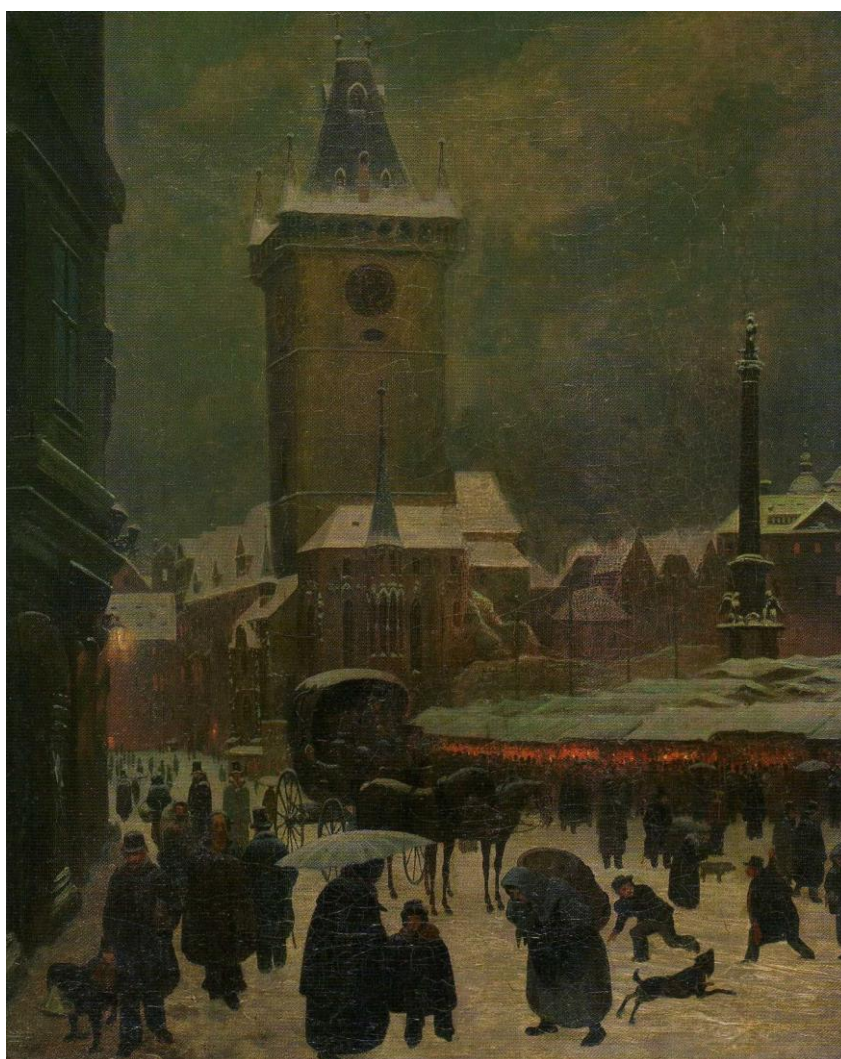
J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka.⁵⁶

Před rokem 1945 byly vytvořeny různé projekty na přestavbu, podle některých příliš masivní novogotické fasády. Po roce 1945, kdy křídlo vyhořelo, byl problém znovu řešen.

⁵⁶ J. K. Říha, O. Stefan, J. Vančura. Praha včerejška a zítřka, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956, str. 87.

Nakonec nebyl žádný návrh realizován, vzhledem k citlivosti tohoto problému a naopak necitlivosti většiny návrhů.⁵⁷

Staroměstské náměstí je součástí pražské památkové zóny. Je jedním z hlavních cílů návštěvníků Prahy, jsou zde hotely a restaurace, výstavní prostory, obchody pro turisty. Zároveň je Staroměstské náměstí stále považované za místo konání trhů, zvláště Mikulášské zde mají dlouhou tradici.

Večerní zasněžené Staroměstské náměstí, pohled z Celetné ulice. Vyhlášené každoroční vánoční trhy, vpravo nad nimi vyčnívá Mariánský sloup. Josef A. L. Koruna, 1840.⁵⁸

---

⁵⁷ Bohumil Hypšman. Sto let staroměstského rynku a radnice, Praha: V. Poláček, 1946, str. 39.

4.3 Malostranské, Staroměstské a Václavské náměstí

Všechna tři náměstí měla původně funkci tržiště. Každé z nich bylo přirozeným centrem oblasti, do které náleželo. Malostranské a Staroměstské náměstí od počátku, Václavské náměstí bylo tržištěm „vedlejším“. Záměrem Karla IV. bylo zřídit centrální prostor na Dobytčím trhu. Důvod, proč se Václavské náměstí stalo „tepnou“ Nového Města spočívá v proměnách města, a to především v 18. a 19. století.

Největší je s rozlohou přes 41 000 m² Václavské náměstí. Malostranské náměstí má kolem 12 000 m² a Staroměstské kolem 9000 m².⁵⁹

Obě tržiště jak Malostranské tak Staroměstské vznikla dříve, než města, do nichž byla následně zahrnuta. Václavské náměstí (Koňský trh) vznikl až ve 14. století a to jako součást urbanistického celku, přesně naplánovaného architektem.

Architektura je u náměstí Malostranského a Staroměstského velmi různorodá. Část domů má románské či gotické základy. Stavby jsou pak dokladem vývoje jednotlivých slohových etap. Stavby na Václavském jsou až na výjimky přehlídkou architektury z konce 19. století a z první poloviny 20. století. Odlišný je charakter staveb. Zatímco na Staroměstském a Malostranském náměstí jde o stavby církevního charakteru, obytného charakteru a administrativního charakteru. U Václavského náměstí výrazně převažuje prvek obchodní, administrativní ale také zábavní. Malostranské a Staroměstské náměstí jsou často brána především jako muzea pod širým nebem. Lidé do nich většinou míří, pokud zde například pracují či studují. Někdy jsou jejich cílem památky nebo jen procházka kolem nich. Někdy je náměstí jen součástí jejich cesty jako přestupní křižovatka či zkratka. Nemůžeme ani pominout jejich roli v turistickém ruchu, především koncentraci hotelových a restauračních zařízení. Na Václavské náměstí se lidé chodí většinou bavit. Ať již prostřednictvím bohaté nabídky v obchodní sféře nebo různorodou nabídkou zábavních podniků (restaurace, kavárny, divadla, cukrárny, průchozí pasáže, muzeum). Zároveň je

---

⁵⁸ Josef A. L. Koruna, 1840. Zdeněk Míka. Zapomenuté obrazy Praha 19. století, Praha - Litomyšl: Paseka, 2007, str. 48, obr. 20.

⁵⁹ Číselné údaje ke Staroměstskému a Václavskému náměstí www.pis.cz, rozloha Malostranského náměstí je odhad vypočítaný ze satelitních snímků.

Václavské náměstím místem setkávání. Tvzení sejdeme se „u koně“ či „pod ocasem“ je známé nejen mladší generaci. Vybudováním metra a křížením trasy A a C vznikl u Muzea dopravní uzel a význam pomníku sv. Václava jako orientačního bodu se tím ještě znásobil.

Všechna tři náměstí byla svědkem i aktérem technického pokroku. Po Malostranském náměstí jezdila do r. 1900 koňka, kdy byla vystřídána tramvajovou dopravou. Dále zde byly instalovány plynové kandelábry, později zaměněné za litinové sloupy elektrického osvětlení. Na Staroměstské náměstí pro změnu František Křížík r. 1883 instaloval první pokusné osvětlení obloukovkami v Praze.⁶⁰ Tramvaje jezdily po Staroměstském náměstí až do r. 1960. Stejně jako Malostranské bylo Staroměstské náměstí obohaceno o plynové kandelábry. Ty byly k vidění i na Václavském náměstí. Po kterém již v 70. letech 19. století jezdila koňka. Roku 1900 ji vystřídala Křížíkova elektrická tramvaj. Václavské náměstí bylo od r. 1909 místem biografů a reklamy.

Charakteristické stavby, které se nám vybaví při vyslovení názvu Malostranské náměstí, jsou Chrám sv. Mikuláše a Malostranská beseda, parlament České republiky. U Staroměstského náměstí to je radnice s orlojem a věží, Týnský chrám, pomník Jana Husa a kostel sv. Mikuláše. Václavské náměstí to je především Národní muzeum, sv. Václav, Lucerna, Baťa a Koruna.⁶¹

Kromě Václavského, získala náměstí své jméno od městského celku, který reprezentovala. Václavského náměstí dostalo své jméno až po r. 1848 na počest mše, která se v tento revoluční rok konala u barokní sochy sv. Václava.

Události, kterých byla náměstí svědkem, tvoří část vnímání tohoto prostoru. Malostranské náměstí je dodnes bráno jako podhradí, součást Královské cesty, místo, kde se nachází nejdůležitější instituce státu. Staroměstské náměstí je jako svědek pohnuté historie od husitských válek po popravu 27 účastníků stavovského povstání. Václavské náměstí je v tomto nováčkem. Je symbolem novodobé historie. Neodmyslitelně spjato se vznikem Československého státu a jeho politiky. Sekundantem českých dějin 20. století.

---

⁶⁰ Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930. Kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Praha: Belle Epoque, 1998, str. 108.

⁶¹ Jmenované budovy a monumenty patří k nejvýznamnějším stavbám a dominantám prostranství, vnímání prostoru je však velmi individuální.

5. Obraz jako pramen

Obraz je jako druh pramene zcela unikátní. Může jím být malba, rytina, kresba, fotografie nebo i pohlednice. Jako každý pramen má však také svá úskalí. Obraz může být velmi často zkreslen a sdělení, které nám tento pramen podává, může pozorovatele zmást. Autoři kreseb si velmi často přizpůsobovali terén a rozlohu nebo velikost objektu vlastní potřebě. Při analýze tohoto pramene je třeba bystré oko a schopnost porozumět znakům, který obraz vystihují.

Pro dějiny města je dostatek obrazových pramenů velkým přínosem. Pramenů však začalo přibývat až od období renesance. Obrovským přínosem pro dějiny obrazu a nenahraditelnou součástí obrazových pramenů se však stal vynález fotografie. Fotografické snímky dnes tvoří pevnou součást městských archivů a jsou skutečným pramenem pro poznání historie města. Na rozdíl od kreseb jsou přesvědčivější a věrohodnější. Samozřejmě i fotografie mohou zkreslovat. Důležitý je úhel, ze kterého fotograf snímek pořizoval. Zda fotografie byla naaranžovaná či vznikla jako momentka bez vědomí fotografovaných. Fotografie jsou významné především pro výzkum stavební historie města. Nepostradatelné jsou v případech, kdy vzniklý objekt již neexistuje a fotografie tak může být jediný pozůstatek. Velmi přínosná je také v poznání dobové společnosti. Autoři fotografií dokázali často zachytit atmosféru či náladu místa. Na svých snímcích zachytili „městský život“, výdobytky techniky i samotné občany s dobovým oblečením. Dokázaly zachytit činnost lidí v jejich povolání, soukromý život i volný čas.

Patrně první opravdu podařené zachycení Nového Města a Václavského náměstí byla mědirytina z rudolfínské Prahy Jana Wechtera podle předlohy Filipa van den Bosche,⁶² vydaná v tzv. Sadelerově prospektu roku 1606. Na prospektu je vidět, že tehdejší Koňský trh je v horní části zakončen bránou. V prospektu je čelně zachycena pouze levá strana náměstí. Protější strana náměstí je zachycena pouze zezadu. Nad zástavbou na náměstí vyčnívá nezakrytá loď kostela Panny Marie Sněžné. Domy jsou většinou dvou až třípatrové. Na

---

⁶² Filip van den Bossche, nizozemský kreslíř, působil na dvoře Rudolfa II. Václav Hlavsa. Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, str. 223.

náměstí zachytil autor lidské postavy a drobné stavební prvky uprostřed prostoru náměstí, pravděpodobně městské kašny.

Další kvalitní pokus o zachycení obrazu Prahy je z roku 1685. Jedná se o rytinu Conrada Deckera podle předlohy Folperta van Ouden Allena.⁶³ Koňský trh zde budí dojem spíše úzké dlouhé ulice, než druhého největšího tržiště. Kostel Panny Marie Sněžné je již zastřešen. Městská brána na horním konci náměstí má barokní podobu, stejně jako nové masivní městské hradby. Van Ouden Allen zachytil i obyvatele města při různých činnostech. Koňský trh je oproti Dobytčímu naprosto vylidněný.

Některé pohledy na město nezobrazují detailní podobu náměstí. Někdy jsou budovy a náměstí spíše jen naznačeny v liniích. Z obrazů pak vystupují siluety věží a bran, podle kterých se můžeme zorientovat. Dobrým orientačním bodem bývá Týnský chrám na Staroměstském náměstí a Havelské město, podle kterých se pak dá snáze najít Koňský trh.

Dalším velice zajímavým zdrojem pro poznání stavebního vývoje Prahy jsou plány. Z roku 1769 je to velice podrobný Ortografický plán Josefa Daniela Hubera.⁶⁴

Z konce 18. století pochází ztvárnění dolní části Koňského trhu od Josefa Carmineho.⁶⁵ Zvláště velmi dobře je vidět levá část náměstí, z pohledu od Můstku. Zaznamenány jsou většinou dvoupatrové domy, některé ještě s renesančními či barokními štíty. V prostoru spodní části trhu stojí barokní socha sv. Václava, vedle ní je městská kašna, ze které nabírají ženy vodu. Dále jsou zde trhovci, prodávající nějaké zboží. Dámy v parukách uprostřed obrazu stojí a diskutují.

Z roku 1790 je podoba Koňského trhu od Leopolda Peukerta.⁶⁶ Budoucí náměstí zde působí ospalým dojmem. Toto ztvárnění je však velice cenné, jelikož autor zachytil ve spodní části náměstí kotce prodejců.

---

⁶³ Folpertus van Ouden-Allen, holandský malíř, komorní malíř císaře Leopolda I. Václav Hlavsa, Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, str. 226.

⁶⁴ Objeven roku 1912, vypracovaný 1769 Josefem Danielem Huberem. Jedná se o obraz Prahy od východu, formát výkresu 276 x 222 cm. Vilém Lorenc. Nové Město pražské, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973, str. 19.

⁶⁵ Německý grafik a augsburský nakladatel. Václav Hlavsa. Praha očima staletí, Praha: Panoram, 1984, str. 223.

⁶⁶ Slezský vedutista, 1793 - 94 kreslil pohledy na Prahu. Václav Hlavsa. Praha očima staletí. Praha: Panorama, 1984, str. 226.

Košský trh několikrát zachytil roku 1830 i Vincenc Morstadt,⁶⁷ a to z pohledu od Koňské brány. Na obraze je vidět přecházející kostel Panny Marie Sněžné nad domy na Koňském trhu a především část brány, chránící vstup do města, která byla využívána i jako vyhlídka.

Košskou bránu, tedy konkrétně její vyhlídku si vybral také Franz X. Sandman⁶⁸ roku 1850, když měl v úmyslu ztvárnit obraz Koňského trhu. Na prostranství je k vidění mnoho povozů a kočárů s koňmi. Je patrné, že více lidí je shromážděno v dolní části náměstí.

Od poloviny 19. století přišel do módy nový objev daguerrotypie. Ke klasické fotografii, jak ji známe dnes, to byl jen krůček.

Daguerrotypie Svatováclavské mše z 12. června 1848. Pavel Scheufler. Praha 1848 – 1914.⁶⁹

⁶⁷ Český vedutista, jeden z nejvýznamnějších kreslířů Prahy. Tamtéž, str. 225.

⁶⁸ Alsaský malíř, působící ve Vídni. Tamtéž, str. 227.

⁶⁹ Pavel Scheufler. Praha 1848 – 1914, Praha: Panorama, 1984, str. 264.

Vynález fotografie si velmi rychle získával své příznivce. Někteří fotografové se nesoustředili pouze na portrétní fotografie, ale fotografovali také velmi často město, které se jim měnilo doslova před očima. Prahu 19. století fotografovali například V. Rupp, František Fridrich, Jindřich Eckert, Jan Langhans, Jan Kříženecký, František Drtikol či Zikmund Reach.

Fotografie Václavského náměstí od známého fotografa Jana Langhanse, jehož ateliér se nacházel a stále nachází ve Vodičkově ulici. Langhans zachytil pražskou koňku, která právě míří vzhůru po náměstí. Napravo pak kočár. Nalevo jeden z plynových kandelábrů. V pozadí je vidět stromořadí v několika liniích.⁷⁰

---

⁷⁰ Pavel Scheufler. *Stará Praha Jana Langhanse*, Praha: Baset, 1998, str. 93.

Pavel Scheufler o stavu pražských fotografických ateliérů v letech 1860 – 1900:

„Už v šedesátých letech se tu jako na nejrušnějším místě koncentrovalo největší množství fotografických ateliérů. Snad v každém domě v dolní polovině náměstí byl mezi lety 1860 – 1900 někdy fotografický ateliér. Také daguerrotypický ateliér V. Horna, označený jako „Prvý v Praze otevřený ateliér pro světelné obrazy“, byl na Koňském trhu...“

Pavel Scheufler. Praha 1848 – 1914.⁷¹

5.1 Pohlednice jako pramen

V posledních letech bylo vydáno několik publikací, které se věnují pohlednicím jako pramennému zdroji. Dějiny Prahy 19. a 20. století podané prostřednictvím starých pohlednic nebo dějiny pražské asanace, pro které jsou pohlednice nepostradatelnou pomůckou. Obliba starých pohlednic stále stoupá. Autoři je stále častěji používají ve spojení či porovnání s kresbami a fotografiemi. Zároveň stoupá i počet sběratelů pohlednic. Zvláště pražská tematika skýtá mnoho variant pro kolekci. A proč jsou pohlednice oblíbené a proč je lidé stále sbírají a uchovávají?

Pohlednice Prahy jsou přenesené obrazy města, jeho staveb i městského života. Tyto lístky dokáží na nevelkém prostoru zachytit pohledy na město, monumentální stavby i slavnostní okamžiky. Zároveň každá pohlednice je jiná. Sám odesílatel již při vhození do schránky vtiskl pohlednici originální podobu, svým sdělením, stylem svého písma i poštovní známkou. Proto také popsané a oznamované pohlednice bývají hodnotnější. Díky razítku na známce či datu ve sdělení adresátovi je možné určit zhruba rok či období, ve kterém byla pohlednice vytisknuta a kdy byla odeslána. Pokud je problém s určením data pohlednice, je možné ho přibližně odhadnout z obrazu samotného. Z takových detailů jako jsou koleje, lampy veřejného osvětlení, reklamní nápisy či obchody lze vyčíst, před kterým rokem nemohla pohlednice určitě vzniknout.

---

⁷¹ Pavel Scheufler. Praha 1848 – 1914., Praha: Panorama, 1984, str. 43.

Klasické pohlednice, v jaké podobě je dnes známe, vznikly na přelomu 19. a 20. století. Doložit jejich historii a vznik po datech je velmi složité, jelikož vše se odvíjí od nalezených exemplářů, které však mohou být ve skutečnosti jen zlomkem. Za předchůdce dnešní podoby pohlednic, můžeme brát například ilustrované dopisní papíry a obálky nebo fotografické vizitky. Roku 1840 vznikla ve VB poštovní známka a v roce 1861 získali v USA John P. Carlton a H. L. Lipman patent na korespondenční lístek. Ten velmi rychle získával na oblibě. Stručné sdělení, které nemuselo být utajeno, bylo napsáno na korespondenční lístek. Odesílatel tak měl s lístkem méně práce než s dopisem. Rakousko-Uhersko tento „vynález“ přijalo r. 1869, kdy byl vydán výnos o zavedení korespondenčního lístku.⁷² Znamky byly tehdy na lístek vytištěny. Jedna strana sloužila pro sdělení, druhá pak pro adresu příjemce. Od zavedení se lístek pomalu vyvíjel do podoby, která je běžná zhruba od počátku 20. století. Tedy na jedné straně obrazová část, na druhé straně kolonky pro vyplnění adresy a místo pro stručnější sdělení. Zpočátku se lístky nazývaly dopisnicemi, teprve později se ujal název pohlednice. O tom, jak přesně vznikla dnešní pohlednice a která pohlednice byla poslána jako první stále probíhají spory, nebo jde pouze o odhady. Nejstarší zachované pohlednice Prahy pocházejí z osmdesátých let 19. století a jejich počet po roce 1890 strmě narůstal. Velmi oblíbené byly pohlednice vydávané při příležitosti hospodářských výstav. Kromě pražských motivů, to byly pohlednice vydané k příležitosti významných událostí jako památeční lístky. Největší rozkvět zažila pohlednice po roce 1900.

---

⁷² Nástin historie pohlednic. Z historie pražských pohlednic in: Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930. Kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Praha: Belle Epoque, 1998, str. 10 – 25.

Fotografická pohlednice vydaná roku 1918 u příležitosti slavností ke vzniku Československé republiky. Na fotografii dav lidí na Zlatém kříži (Můstek) na Václavském náměstí. V popředí ženy v krojích.

Největší rozkvět zažila pohlednice po roce 1900. Pohlednice se sice posílají stále, ale vyrostl jim obrovský konkurent v podobě moderní techniky, zejména vynález fotografie a jeho rozšíření k běžnému člověku. Dnes je konkurence pohlednice ještě silnější. Počítače, internet a mobilní telefony ji stále více vytlačují, přesto však si ještě lidé posílají a kupují lístky, aby si je uchovali jako vzpomínku a památku na určité místo či člověka.

Václavské náměstí z pohledu dnešního Můstku. Václavské náměstí je na této pohlednici velmi zkresleno. Terén vypadá téměř úplně rovně. Národní muzeum je poznat díky charakteristické kupoli. Jemně jsou zde naznačeny koleje tramvaje. Vpravo osvětlení v podobě kandelábru. Vlevo je válcový sloupek pro reklamy. Pohlednice z roku 1902.

Václavské náměstí. Pohlednice kolorovaná 4 základními barvami, které se ve skutečnosti nemusí shodovat s realitou. Uprostřed je pás kolejí, které jsou velmi blízko u sebe. Nalevo od kolejí parkovací místa pro vozy, táhnoucí se téměř po celé délce náměstí.

6. Proměny Václavského náměstí

6. 1 Václavské náměstí od poloviny 19. století do 1. světové války

Václavské náměstí mělo v polovině 19. století stále ještě podobu klasického tržiště. V horní části trhu se nacházela Koňská brána, přestavěná však v již v empírovém slohu, z jejíž střechy byla zřízena vyhlídka. Poloha trhu umístěného u jedné z městských bran určovala charakter tohoto prostranství. Kromě trhu s koňmi, který se na náměstí provozoval, se zde nacházelo velké množství hostinců a pivovarů. Tato tradice však koncem 19. století upadala. Autoři Technických proměn považují za počátek nové éry města válku prusko-rakouskou. Po této prohrané válce dekretem z 29. října 1866 ztratila Praha statut pevnosti. Otevřel se tak nový prostor pro rozvoj města. Tento fakt Václavské náměstí přímo ovlivnil. Městské hradby a brány byly od sedmdesátých let systematicky bourány. Díky předměstím, která byla na jejich místě vybudována, Václavské náměstí přestalo být z dnešního pohledu „na okraji“ Prahy a stávalo se součástí centra. Autoři technických proměn poukazují na to, že hlavní ruch a obchod z bývalé Královské cesty se částečně přenesl na Václavské náměstí.⁷³

S modernizací měst a životním stylem, který byl ovlivněn nově vznikajícími technologiemi, se měnil celkový ráz náměstí. Větší osvětu na poli hygieny přinesly již osvícenské reformy. Prostranství Václavského náměstí, tehdy stále ještě Koňského trhu, bylo v letech 1826 – 1828 vybaveno odpadními kanály.⁷⁴ Záměrem bylo učinit z tržiště reprezentativní promenádní třídu. Stánky a kotce prodejců mizely do tržnic, na specializované trhy nebo do kamenných obchodů. Novou kulturu do městského života a náměstí přineslo veřejné osvětlení, které obyvatelům města velmi usnadnilo život. V roce 1847 byla Praha osvětlena 260 plynovými plameny.⁷⁵

---

⁷³ Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986, str. 68.

⁷⁴ Tamtéž, str. 34.

⁷⁵ Tamtéž, str. 49.

K situaci Václavského náměstí kolem roku 1870 Jiří Kohout s Jiřím Vančurou připomínají jeho živou tržní atmosféru a především servisní funkci:

„Náměstí bylo volným prostranstvím, v jehož horní části si hrály děti. Pověz bylo málo a místa dost. Na náměstí stály tři kašny, a to u Můstku, na křížení s Jindřišskou ulicí a nad Mariánskou (Opletalovou) ulicí. Nevelký počet drožek a kolem kašen řada dvoukolových vozíků pražských posluhů čekalo na zákazníky. Několik zájezdních hospod byl ještě do sedmdesátých let konečnou stanicí formanů: U Šenfloků, U Primasů, U Císařských a další. Na náměstí se konaly pravidelné trhy. Ve všední dny oživovaly náměstí jen velké pohřební průvody „funusy“, které směřovaly přes náměstí s hudbou na Olšany.“

Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny.⁷⁶

Následně tito autoři zdůraznili proměnu, která vyzdvihla náměstí jako reprezentativní prostor. V sedmdesátých letech 19. století se Václavské náměstí dočkalo výrazné povrchové úpravy. Roku 1875 byly na prostranství vysázeny tři řady stromů po obou stranách. Novým dopravním prostředkem se stala koňka, která Václavským náměstím projížděla a jejíž koleje se nacházely v jeho středu. Prostranství bylo osvětleno a zároveň ozdobeno šestiramennými Linsbauerovými plynovými kandelábrů. Na náměstí byla v kioscích k dostání limonáda a pro sdělení a reklamy byly na Václavském náměstí instalovány válcové sloupky. Kromě koňky zde bylo možné zahlédnout stále ještě kočáry, ruční a nákladní vozíky, potahy nebo káry.⁷⁷

Tato proměna nebyla zdaleka jednoduchá a investičně nenáročná. Vážným problémem byl nedostatek pitné vody a prakticky neexistující kanalizace. V prostoru Václavského náměstí se nacházely tři kašny, ze kterých lidé brali vodu. Návrhy na výstavbu kanalizace byly známy již na konci sedmdesátých let. Teprve až roku 1897 bylo rozhodnuto pro návrh kanalizačního systému Ing. W. H. Lindleyho.⁷⁸

První elektrické osvětlení v Praze bylo zavedeno právě na Václavském náměstí ve Stýblově podniku roku 1882. Na osvětlení celého náměstí elektrickými obloukovkami si museli Pražané počkat až do roku 1894.⁷⁹ Také tyto inovace, ve své době pozoruhodné spojením právě s prostorem náměstí, přispěly k pozvednutí jeho prestiže.

---

⁷⁶ Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986, str. 68.

⁷⁷ Tamtéž, str. 68.

⁷⁸ Tamtéž, str. 75.

⁷⁹ Tamtéž, str. 83 – 84.

Dvou až třípatrové domy, které se na Václavském náměstí ještě v polovině 19. století nacházely, koncem století nahradila nová architektura, která rovněž posílila reprezentativní vzhled náměstí. Václavské náměstí si však uchovalo svou tradici pohostinství, i když škála nabízených zařízení změnila charakter. Na Václavské náměstí se nadále mísila zařízení hotelů, kaváren, večerních podniků a hostinců. Již to nebyly jen Staré a Nové Aleje či Zlatý kříž, které sloužily jako odpolední korzo. Promenádní třídou se mělo stát i Václavské náměstí.

Zároveň, jak zdůrazňují Jiří Kohout a Jiří Vančura, se změnila kultura obchodování:

„Na hlavních ulicích mizí klenuté krámové výkladce s dřevěnými nebo železnými veřejemi, před něž se vykládalo zboží. Stále vzrůstající konkurence a vzory z ciziny ukazují novou obchodní techniku. Krámové výkladce se rozšiřují, zasklívají s velkými tabulemi belgického skla a na noc se zavírají roletami z vlnitého plechu. Výlohy se osvětlují plynovým, později i elektrickým světlem. Reklama na velkých dřevěných tabulích zaplňuje nejen zbylé stěny v přízemí, ale i první, někdy i vyšší patra bez zřetele na nákladnost fasády. Reklamy jsou dvojjazyčné i vícejazyčné, čeština, němčina, ale i francouzština (ba i ruština) se objevuje na nápisích. Ulice získávají stále více obchodní ráz.“

Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny.⁸⁰

Na příkladu Václavského náměstí jsou dobře patrné pokrok a modernizace Prahy v 19. století. Roku 1890 byla dostavěna nejreprezentativnější budova Václavského náměstí Národní muzeum. To bylo sice založeno již r. 1818, nacházelo se však nejprve ve Šternberském paláci na Hradčanech, následně v Nostickém paláci Na Příkopě. Roku 1883 byla vypsaná architektonická soutěž na novou samostatnou budovu muzea, ve které zvítězil návrh Josefa Schulze. Novorenesanční stavba s dominantní kupolí vznikala na místě klasicistní brány od roku 1885 do r. 1890.

Od devadesátých let 19. století se na Václavském náměstí začalo velmi čile stavět. Původní domy byly ve většině případů úplně zbourány. Stavbou rozsáhlejších budov nebo jejich komplexů zanikaly původně úzké gotické parcely domů. V letech 1894 – 96 byl vybudován obchodní dům Diamant. Roku 1895 vznikla na rohu Václavského náměstí a Jindřišské ulice budova pojišťovací společnosti. Antonín Wiehl postavil v letech 1895 – 96 na rohu Vodičkovy ulice novorenesanční dům.⁸¹

⁸⁰ Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986, str. 94.

⁸¹ Údaje o stavbách Kateřina Bečková. Václavské náměstí v běhu staletí, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993.

Václavské náměstí bylo koncem 19. století již promenádní a obchodní třídou. Díky četným hostincům, výčepům, kavárnám, šantánům a hotelům se stalo také místem zábavy Pražanů a návštěvníků města. Hostinci a pivovary bylo Václavské náměstí pověstné. Nejznámější pivovar byl U Primasů na rohu Václavského náměstí a Štěpánské ulice. Dům, ve kterém se nacházel, byl zbourán roku 1931. Dále zde byl oblíbený hostinec U Šenfloků v domě čp. 824 vedle hotelu Garni.⁸²

Svatopluk Čech o svých návštěvách v pivovaru U Primasů:

„Náš Ruch se zatím rozmnožil členy venkovských podobných spolků, kteří přišli na studia univerzitní Prahy. Scházeli jsme se v jedné zadní, uzavřené místnosti u Primasů. Sama sebou nezůstavila v mé paměti příznivý dojem: pošmourné stěny, špinavá podlaha, hrubé hostinské stoly, zápach po špatném tabáku, pivu a plísni - toť byly asi hlavní součásti místnosti, v níž jsme poeticky blouznili, junácky se veselili, nadšeně řečnili a navzájem si předčítali básně.“

Svatopluk Čech: Mé první vystoupení v Ruchu.⁸³

Interiér pivovaru U Šenfloků.⁸⁴

⁸² Hostinec byl v Rakousku-Uhersku považován za „společenské shromaždiště“. Rakouský živnostenský řád z roku 1883 již rozlišoval hotely, hostince, výčepy, kavárny a herny. Každá živnost musela být přesně vymezena. Atributem hostince mělo být pivo od čepu a dobrá kuchyně. Viktor Šlajchrt. Srdečný pozdrav z hospody. Pražské restaurace, kavárny a vinárny na dopisnicích a pohlednicích, Praha – Litomyšl: Paseka, 2007, str. 17.

⁸³ Yvetta Dörflová, Věra Dyková. Kam se v Praze chodilo za múzami – Literární salony, kavárny, hospody a stolní společnosti, Praha: Vyšehrad, 2009, str. 85.

⁸⁴ Tamtéž, str. 90.

Zatímco pivovary a hostince postupně zanikaly, na oblibě si získávaly kavárny. V kavárnách byl k zapůjčení denní tisk a nejrůznější umělci, literáti, politici i bohémové se zde scházeli v kruhu svých sympatizantů, aby zde tvořili či diskutovali. Jen na Zlatém kříži (křížení ulice Na Příkopě a Václavského náměstí) byly tři kavárny. Na rohu Václavského náměstí a ulice Na Příkopě se nacházela Vídeňská kavárna U Špinků. Naproti ní přes náměstí byla Kaiserova kavárna. Stále populárnější byly cukrárny.

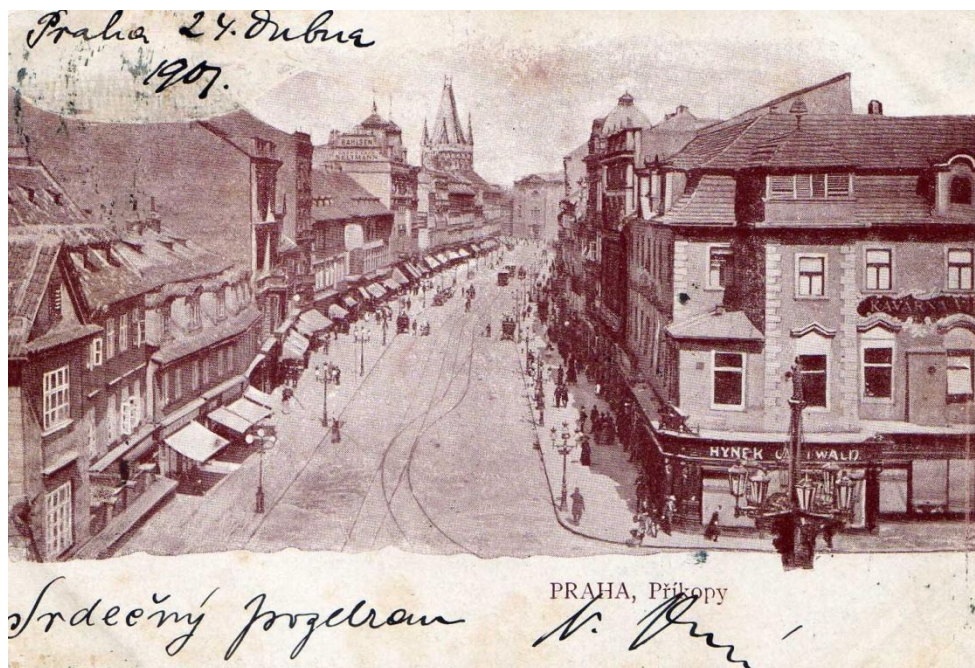
O ještě starosvětské atmosféře večerní Kaiserovy kavárny, která je zachycena na dobové pohlednici psal barvitě Jiří Karásek ze Lvovic ve svých Vzpomínkách:

„Na těch nočních procházkách jsem zabloudil kdysi až na Václavské náměstí a vešel jsem po půlnoci do kavárny Kaisrovy, jež byla v prvním poschodí na rohu proti Můstku. Tak jsem poznal noční život pražský, i vysokého, hubeného, kostnatého pana kavárníka Kaisra, jenž procházel kavárenskými pokoji a nabízel hostům Šnupeček. Sedával jsem v přední místnosti, kde byly kulečníky. Na nich hrál pražský polosvět a já jsem se bavil, pozoruje elegantně ustrojené prostitutky, nalíčené, většinou kouřící cigarety a pohybující se s půvabem kolem kulečníku...“

Jiří Karásek ze Lvovic: Vzpomínky.⁸⁵

---

⁸⁵ Yveta Dörflová, Věra Dyková. Kam se v Praze chodilo za múzami – Literární salony, kavárny, hospody a stolní společnosti, Praha: Vyšehrad, 2009, str. 88.

Tzv. Zlatý kříž, roh Václavského náměstí a ulice Na Příkopě. Na pravém rohu je vidět v jádru středověký dům U Špinků s kavárnou v prvním patře. Na jeho místě v letech 1911 – 1914 vyrostl palác Koruna. Pohlednice z roku 1901.

Na tzv. Zlatém kříži se také nacházela slavná kavárna Edison:

„Kavárna v domě na rohu třídy Na Příkopě číslo 1 a ulice Na Můstku byla dosti starobyle zařízena. Z prvního patra, kde byla umístěná, měl člověk skvělý výhled po celém Václavském náměstí až nahoru k Národnímu muzeu, které náměstí uzavíralo jako kulisa. K hostům Edisonky patřili mnozí literáti, Češi i pražští Němci. Z hlubin desítek let se mi zas všichni vynořují před očima, téměř nikdo z nich už není mezi námi: Franz Kafka, Franz Werfel, Otto Pick, Rudolf Fuchs, dr. Pavel Eisner, filozof Ladislav Klíma, kritik Josef Kodíček, Ivan Olbracht, Antonín Macek, pak umělecký dorost maďarských emigrantů, kteří po porážce Maďarské republiky rad Bély Kúna uprchli do Prahy.“

Michal Mareš: Ze vzpomínek anarchisty, reportéra a válečného zločince.⁸⁶

---

⁸⁶ Yvetta Dörflová, Věra Dyková. Kam se v Praze chodilo za múzami – Literární salony, kavárny, hospody a stolní společnosti, Praha: Vyšehrad, 2009, str. 138.

Po roce 1900 se vývoj proměny náměstí zrychlil. Konjunktura pokračovala až do začátku první světové války. Koňku na Václavském náměstí vystřídala Křižíkova elektrická tramvaj. Postupně zmizely drožky a kočáry a objevily se první exempláře automobilů a taxíků. Z osvětlení obloukovkami se přešlo na osvětlení úspornějšími žárovkami. V módě byly stále fotografické ateliéry a snímky na zakázku. Budoucí svatostánek zábavy biograf byl na Václavském náměstí k nalezení od roku 1909. Tehdy bylo otevřeno bio Illusion, ve stejném roce následovalo otevření biografu v Lucerně. Zároveň do módy přišel nový secesní sloh, postupně přecházející v modernu. V tomto duchu vzniklo na počátku 20. století na Václavském náměstí několik staveb. Za „obět“ jim padlo i několik renesančních domů, jako byl dům U Císařských, U Lhotků či Aehrenthálský palác. V letech 1903 – 1906 vyrostla na Václavském náměstí jedna z nejkrásnějších ukázek pražské secese, hotel Evropa, dříve nazývaný Šroubek. Dále zde vyrostly neméně slavné stavby: hotely Zlatá husa 1909 – 1912 a Ambassador 1912 – 1913 nebo palác Melantrich 1911 – 1912 či Adamova lékárna 1912 – 1913. Roku 1905 se mezi Václavským náměstím, Štěpánskou ulicí a Vodičkovou ulicí začala stavět budova moderního komplexu, legendární Lucerna.⁸⁷

Václavské náměstí před první světovou válkou. Vpředu silueta Národního muzea. Nalevo je vidět koňský povoz, náměstí je zatím bez rušného dopravního provozu. Výjimku tvoří na levé a pravé straně náměstí tramvajové koleje.

⁸⁷ Data o stavbách Kateřina Bečková. Václavské náměstí v běhu staletí, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993.

6.1.1 Palác Lucerna

Lucerna byla prvním multifunkčním palácem v Praze. Při jejím budování byla také poprvé použita železobetonová konstrukce. Plán na výstavbu moderního komplexu začal Ing. Havel realizovat již v roce 1905, kdy zakoupil parcelu Bělského paláce ve Vodičkově ulici.

„Pamatuji se, že tehdy ani ne jako desetiletý kluk (otci bylo 45) jsem se zájmem sledoval, jak můj otec kreslí plány, pokouří se přitom viržinko nebo trabuko a konzultuje nákresy s mou matkou. Když byl dokončen, ukázal matce návrh fasády do Vodičkovy ulice. Jakmile jej uviděla, prohlásila, že je to jako velká lucerna. Otec ihned na tuto poznámku reagoval tím, že řekl: „To by byl dobrý název pro celý dům. Je to slovo české, které však dobře může vyslovit i cizinec.“ Tak vznikl název Lucerna. Po konzultaci s akademickým sochařem Václavem Prokopem byl ihned vkomponován otcovou technickou kanceláří do štítu budovy, kde je v kamenině viditelný dodnes.“

Václav Maria Havel. Mé vzpomínky.⁸⁸

Palác Lucerna se vzhledem ke své rozlehlosti a členitosti budoval na několik etap. První etapou začala výstavba Lucerny ve směru do Vodičkovy ulice. V této fázi měli být vybudovány byty a obchody, kabaret, kavárna a biograf. První podnik, který byl v komplexu Lucerny otevřen, byla Jokohama, japonská kavárna, kterou si zde zřídili cestovatelé bratři Hlouchové. Kromě stylového interiéru, tu zákaznicky obsluhovaly české gejši v kimonech. Jokohama však neměla dlouhého trvání a na jejím místě vznikl studentský podnik tzv. Zimní zahrada. První představení biografu Lucerna se konalo v prosinci 1909 za účasti předních osobností veřejného života. Po roce 1913 bylo kino vzhledem ke své úspěšnosti rozšířeno. Filmy byly promítány podle předem daného programu a o hudební doprovod k nim se staral několikačlenný orchestr. Své sídlo měl v Lucerně od r. 1912 také Lucernafilm a to až do roku 1949, kdy byl znárodněn.

---

⁸⁸ Václav Maria Havel. Mé vzpomínky, Praha: Lidové noviny, 1993, str. 37 - 38.

Druhá etapa výstavby paláce byla zahájena r. 1913, kdy se Ing. Havlovi se podařilo zakoupit starý Aehrenthalský palác se zahradou na rohu Václavského náměstí a Štěpánské ulice. V kabaretu Lucerna tehdy vystupoval se svým programem Karel Hašler. Po jeho odchodu fungovalo v prostorách kabaretu divadlo. Slavný Kabaret-restaurant Lucerna, zahájil činnost až roku 1928, název byl po nějaké době změněn na Restaurant Lucerna-bar. Před druhou světovou válkou zde pravidelně hrál orchestr R. A. Dvorského.

„Popularita Kabaret-restaurantu v pražské i mimopražské společnosti vznikla především tím, že v jeho počátcích mohli návštěvníci sledovat z bezprostřední blízkosti vystoupení předních domácích i světových umělců a tančit při hudbě vynikajících jazzových orchestrů za dostupných podmínek, zpravidla jen za cenu konzumace jídel a nápojů a dávky ze zábav. Větší vstupné se vybíralo jen v případech, kdy tam účinkovali atraktivní zahraniční umělci jako Maurice Chevalier, Josephine Bakerová nebo jazz Tedy Sinclaira a podobní i finančně nároční cizinci.“

Václav Maria Havel. Mé vzpomínky.⁸⁹

Třetí etapa plánovaná na rok 1914 byla zpomalena vypuknutím první světové války. Přesto stavba další části Lucerny probíhala pozvolna po celou dobu konfliktu. Komplex byl definitivně dostavěn roku 1920, kdy byl slavnostně otevřen Velký sál. Na jeho interiér se r. 1923 přišel podívat i prezident T. G. Masaryk.

„Již první roky existence Velkého sálu ukázaly všestranné možnosti jeho využití, a to nejen pro koncerty a plesy, nýbrž i pro různé manifestační a politické schůze a sjezdy, přednášky, veselice při restauračním zařízení, sportovní akce, jako byly pingpongové turnaje, řecko-římské nebo boxerské zápasy, ale i gymnastické, baletní a artistické produkce.“

Václav Maria Havel. Mé vzpomínky.⁹⁰

---

⁸⁹ Václav Maria Havel. Mé vzpomínky, Praha: Lidové noviny, 1993, str. 405 – 406.

⁹⁰ Tamtéž, str. 385.

Ing. Havel původně zamýšlel vybudovat v Lucerně ledový palác, ale kvůli problematické realizaci od návrhu ustoupil. V roce 1927 byla v Lucerně otevřena samoobslužná Jídelna. Inspirací pro ni našli Havlovi v Americe.

„V Lucerně jsem však uplatnil ještě jedno zařízení, které se mi v Americe líbilo. Byly to kafetérie, tj. jídelny se samoobsluhou. Stalo se tak u Jídelny v Lucerně, která byla otevřena 1. ledna 1927 v místnosti ve dvoraně pasáže, v níž byl dříve populární Stoupův dětský dům.“

„V technickém vybavení Jídelny byly tehdy uplatněny některé vymoženosti dovezené z ciziny, například italský kávovar Espresso, který získal takovou oblibu, že u kávového pultu pohyboval se prodej kávy za 1, 10 Kč od 1500 do 2500 porcí denně.“

Václav Maria Havel, Mé vzpomínky.⁹¹

Václavské náměstí se do začátku první světové války proměnilo v moderní novoměstský bulvár. V jádru mnohdy gotické a renesanční domy byly ve většině případů zbourány, aby na jejich místech vznikly hotely a obchodní domy. K zábavě obyvatel a návštěvníků sloužily biografy, šantány⁹², hostince a kavárny. Z náměstí se stala obchodní a administrativní tepna města. Své sídlo zde měly deníky, úřady a banky, menší obchody i obchodní domy. S výstavbou paláců na náměstí vznikl nový prvek multifunkčních komplexů, kde se nacházely pohostinská zařízení, kina, obchody, soukromé byty či kanceláře. Spojení statutu rušné obchodní třídy a lokality v historickém středu města, činily z Václavského náměstí lukrativní prostor a dobrou adresu. Umístění Národního muzea v horní části náměstí a následná instalace Myslbekova pomníku sv. Václava poskytovaly prostranství další rozměr. Náměstí se stalo symbolem novodobých dějin země, s odkazy na slavnou minulost uloženou v Národním muzeu.

---

⁹¹ Václav Maria Havel. Mé vzpomínky, Praha: Lidové noviny, 1993, str. 187.

⁹² Například v domě U Lhotků, v Rokoku nebo později modernější kabaret Lucerna. Zdeněk Míka. Zábava a slavnosti staré Prahy, Praha: Nakladatelství Ostrov, 2008, str. 257 – 261.

6. 2 Václavské náměstí za první republiky

Po vzniku samostatného státu v roce 1918 se Praha stala hlavním městem Československa. Bylo třeba vytvořit nové plány rozvoje města a instituce, které potřebovala mladá republika k zajištění chodu státu. Václavské náměstí hrálo za první republiky spolu se Staroměstským náměstím významnou roli. Zatímco Václavské náměstí bylo symbolem novodobých dějin státu a jeho snahy o větší míru samostatnosti, na Staroměstském náměstí se mísilo tradic několik, od katolické přes husitskou až k legionářské tradici. Na Václavském a Staroměstském náměstí se konaly průvody československých legií, slavnosti při výročí vzniku Československé republiky. Václavské náměstí se stalo součástí reprezentace státu a jeho tradic.

Rušné Václavské náměstí. Tramvaje, automobily a plné chodníky lidí. Konec 20. let/30. léta. Vpravo obchodní domy Lindtův a Baťa, za nimi Adamova lékárna.

Ve dvacátých letech zasáhl stavební boom i Václavské náměstí. Proměna původní zástavby tak byla téměř dokončena. V duchu do módy přicházejícího funkcionalismu a následně konstruktivismu bylo na Václavském náměstí vybudováno několik budov. Jednalo se především o v tehdejší době poměrně masivní stavby paláců s průchozími pasážemi. Tyto multifunkční paláce, nabízely kromě bytů a kanceláří také prostory vhodné pro provozování obchodu i zábavních podniků. Takto vznikly palác Letka (1926), Lindtův dům (1927), palác Alfa (1928), palác Praha (1929), obchodní dům Baťa (1929), palác Fénix (1929), Banka na rohu Štěpánské ulice (1931), hotel Juliš (1931).⁹³

Nové technologie stále více ovlivňovaly život lidí. Ve dvacátých a třicátých letech se zvýšilo procento automobilové dopravy. Až do okupace se však jezdilo v Československu vlevo. Václavské náměstí bylo v té době dopravním uzlem. Tramvaje jezdily stále po celé délce náměstí, v roce 1927 došlo ke změně, když byly tramvajové koleje přesunuty blíže k sobě do středu náměstí. Uvolnil se tak prostor pro narůstající automobilovou dopravu, parkoviště a stanoviště pro taxi službu. Dopravu na křižovatkách řídili strážníci, kteří později stáli v červenobíle pruhových válcových zástěncích. Pro větší bezpečnost a pohodlí se začaly zřizovat refýže.⁹⁴ Náměstí bylo nově vydlážděno. Využití, vzhled a vnímání prostoru náměstí se tak od stavu v roce 1900 velmi změnilo.

---

⁹³ Údaje o vzniku staveb Kateřina Bečková. Václavské náměstí v běhu staletí, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993.

⁹⁴ Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986, str. 149.

Fotografická pohlednice 1936.

Fotografická pohlednice z roku 1937. Vpravo je palác Koruna, nalevo Löblův obchodní dům z r. 1900 s kavárnou Edison. Na pohledu je vidět upravená fasáda Löblova domu, která byla zbavena všech dekoračních prvků. Viz pohlednice výše.

Václavské náměstí nebylo již poklidnou promenádou a nákupní zónou, ale svým vzhledem a pojetím připomínalo spíše rušnou ulici, široký bulvár plný obchodů, reklamy a lidí. Díky veřejnému osvětlení mohli na Václavském náměstí lidé korzovat i večer. Osvětlení sem bylo sice instalováno již ke konci 19. století, předešlý stupeň osvětlení se však se stavem za první republiky nedal srovnat. Václavské náměstí bylo osvětleno veřejným osvětlením, ale i světelnými reklamami, umístěnými na domech, nad obchody a večerními podniky. Některé reklamy byly i pohyblivé. Jedna z nejznámějších byla reklama nad obchodem s látkami „Prokop a Čáp“. Původní světelné reklamy z žárovek vystřídaly později neonové trubky.⁹⁵ Je jisté, že takto osvětlené náměstí muselo být velkou podívanou. Noční život byl na Václavském náměstí díky zábavním podnikům, hotelům, kavárnám a biografům velmi intenzivní. Promítané filmy byly od konce 20. let již zvukové.

Adolf Branald o kině Alfa, Václavské náměstí, 6. prosince 1929

„Ocíl jsem se ve foyeru uprostřed elitní pražské společnosti, dámy ve večerních toaletách, páni frak a smoking, vstupné dvacet osm korun. Moje vstupenka byla čestná. První zvukový film světa – Singing Fool, drama zklamaného srdce, zpívá Al Jolson...“

Adolf Branald. Pražské promenády.⁹⁶

Velmi vážně se v polovině dvacátých let diskutovalo o výstavbě podzemní dráhy. V roce 1926 vznikla studie Prof. Vladimíra Lista a Ing. Bohumila Belady na vybudování Metra v Praze, které mělo mít celkem 4 trasy. Trasa B měla zahrnovat dnešní Můstek. K realizaci návrhu však nakonec nedošlo. Díky vlivu hospodářské krize přestalo být téma podzemní dráhy aktuální. Počet cestujících se začal zvyšovat až koncem 30. let, kdy ale byly plány opět pozdrženy z důvodu vypuknutí druhé světové války.⁹⁷

Jedním ze středisek zábavy zůstal i po dobu trvání první republiky palác Lucerna. Poslední etapa jeho výstavby byla dokončena po roce 1920, kdy byl slavnostně otevřen Velký sál Lucerny.

---

⁹⁵ Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986, str. 165.

⁹⁶ Adolf Branald. Pražské promenády, Praha: Mladá fronta, 2000, str. 132.

⁹⁷ Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986, str. 150 – 152.

Adolf Branald o kavárně Rokoko, pasáž Lucerna, první polovina 20. století:

„Kavárna zde byla od roku 1912. Vchod střežily siluety dvou rokokových panenek. Uvnitř, rozmazlována zlatobílými tapetami, vykouzlovanými linkrustami, bohatou sněhobílou štukou a nástěnnými zrcadélky, posedávala u mramorových kulatých stolků solidní měšťanská společnost a popíjela kafičko a přikusovala sladké rohlíčky.“ „Vznikalo podhoubí, rodil se kompars. Z rokoka se stávala gondola snů, burza talentů, čekárna komparsu, pastička na finančníky. Oslavovaly se zde premiéry, korunovaly hvězdy a přicházeli další a další hledači štěstí...“

Adolf Branald, Pražské promenády.⁹⁸

Zvláštní oblibě se za první republiky těšily kavárny. Moderní kavárny s navrženým interiérem vznikaly v prvních patrech paláců s výhledem na náměstí. Byly tu i kavárny starší, například kavárna Edison na dolním konci Václavského náměstí. Jak říká Viktor Šlajchrt, kavárenská koncese v duchu živnostenského řádu omezovala nabídku, směly se podávat pouze čaj, káva, čokoláda nebo drobné studené občerstvení, směly se provozovat povolené hry.⁹⁹

Každá kavárna měla svou osobitou atmosféru. Jako typ podniku byla oblíbená mezi střední třídou, mezi umělci, bohémy i politiky. Hosté sem chodili na snídani, přečíst si nejnovější vydání deníků, dávali si zde soukromé i pracovní schůzky, poslouchali živou hudbu nebo jen pozorovali dění v kavárně. Kavárny byly za první republiky součástí životního stylu. Vznikaly v nově budovaných obchodních a obytných palácích. Od starších kaváren, které se na Václavském náměstí nacházely již v 19. a počátkem 20. století, se tyto podniky odlišovaly uspořádáním prostoru a interiérem. Byly často navrhovány architekty současně se stavbou budovy. Jednou z nejznámějších kaváren na Václavském náměstí byla kavárna Juliš od architekta Pavla Janáka ve stejnojmenném hotelu.

---

⁹⁸ Adolf Branald. Pražské promenády, Praha: Mladá fronta, 2000, str. 130.

⁹⁹ Viktor Šlajchrt. Srdečný pozdrav z hospody: Pražské restaurace, kavárny a vinárny na dopisnicích a pohlednicích, Praha – Litomyšl: Paseka, 2007, str. 18.

Autoři Pražských kaváren k interiéru kavárny Juliš:

„Nejkvalitnějším příkladem pražské „prostorové“ a „průhledové“ kavárny je pak často vzpomínána kavárna Juliš od Pavla Janáka na Václavském náměstí...“

„U Julišovy kavárny nejde však jen o výhled velikým oknem, ale o spojení dvojposchodového vnitřku s náměstím. Ustupující galerie s výhledem před dvoupatrový prostor sálu na Václavské náměstí umožňuje pohledové propojení celku – maximálně svobodný, „neorientovaný“ zvědavý pohled návštěvníka.“

Eva Bendová, Tomáš Dvořák, Dominik Hrodek, Šárka Kořínková, Pražské kavárny a jejich svět.¹⁰⁰

Autoři Pražských kaváren k řešení funkcionalistických kaváren:

„Kavárny od pozdních dvacátých let naplňovaly záměry architektury funkcionalismu. Uznávaly „krásu všech nutných životních i pracovních úkonů a místo, aby je schovávaly, je činily viditelným.“

Eva Bendová, Tomáš Dvořák, Dominik Hrodek, Šárka Kořínková. Pražské kavárny a jejich svět.¹⁰¹

Další podobně řešené kavárny byly například kavárna Luxor od architekta Bohumíra Kozáka nebo kavárna Boulevard ve Stýblově domě od architekta Ludvíka Kysely.

---

¹⁰⁰ Eva Bendová, Tomáš Dvořák, Dominik Hrodek, Šárka Kořínková. Pražské kavárny a jejich svět, Praha a Litomyšl: Paseka a Muzeum hlavního města Prahy, 2008, str. 110.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 108.

Interiér kavárny a cukrárny Juliš kolem r. 1921.¹⁰²

Václavské náměstí zůstalo v období trvání první republiky veřejným prostranstvím s obchodní, administrativní i společensko-kulturní funkcí. Do začátku druhé světové války byla dokončena většina nových budov ve funkcionalistickém stylu, který vtiskl náměstí novou tvář. Václavské náměstí měnilo svou tvář podle denní doby. Přes den sem lidé mířili za obchodem či prací, v odpoledních a večerních hodinách především za zábavou. Zároveň bylo náměstí dějištěm demonstrací, vojenských přehlídek, pohřebních průvodů a oslav významných výročí, které představovaly tradici reprezentující stát.

Během nacistické okupace za druhé světové války bylo Václavské náměstí jedním z míst, které nacisté využívali k ukázce své síly a moci. Tradice náměstí, která byla spojena se vznikem samostatného demokratického státu, legionáři, sv. Václavem a Národním muzeem, střežícím odkazy na nezanedbatelnou historii země, musela být zastíněna.

---

¹⁰² Viktor Šlajchrt. Srdečný pozdrav z hospody: Pražské restaurace, kavárny a vinárny na dopisnicích a pohlednicích, Praha – Litomyšl: Paseka, 2007, str. 48.

6.3 Václavské náměstí 1945 - 1989

V bouřlivých květnových dnech roku 1945 dostalo Václavské náměstí několik zásahů. Dva domy byly zasaženy tak těžce, že musely být strženy. První z nich byl dům na rohu Krakovské ulice, kde sídlila firma s látkami Prokop a Čáp. Druhou těžce poškozenou stavbou byl dům na rohu Václavského náměstí a dnešní Washingtonovy ulice. Dále byla zasažena i přední část Národního muzea. Zde se však naštěstí nejednalo o příliš velkou škodu.

Podniky na Václavském náměstí vesměs přečkaly období druhé světové války. Po jejím skončení byla rušena válečná opatření, jako například povinné zatemňování objektů. Po válce zůstala zachována jízda vpravo.

V padesátých letech vznikly na náměstí tři stavby, které dnes tvoří pevnou součást tohoto prostranství. Na místě uvolněné parcely po shození bomby v květnu 1945, na rohu Krakovské ulice a Václavského náměstí, vznikl v letech 1954 - 56 Dům módy. Na rohu dnešní Washingtonovy ulice a Václavského náměstí byl vybudován v letech 1954 – 57 Dům potravin. Poslední z objektů vzniklých na Václavském náměstí v 50. letech byl dodnes jeden z nejznámějších pražských hotelů, hotel Jalta.¹⁰³

Václavské náměstí si i nadále udrželo statut prostranství reprezentující státní moc. Široký bulvár spojený se vznikem Československa využívaly státní orgány k vojenským přehlídkám, oslavám 1. máje, květnovým výročím, ke státním pohřbům i státnickým návštěvám. Při budování severojižní magistrály byla vedle Národního muzea postavena budova Federálního shromáždění.

Rok 1948 výrazně poznamenal obchodní i administrativní sféru na Václavském náměstí. Znárodnění soukromého sektoru těžce zasáhlo především sféru terciérní. Soukromé obchody zanikaly, kavárny a hotely bez vlastních majitelů spravoval mnohdy ne příliš zainteresovaný personál. To vše vedlo od 50. let k úpadku terciéru na Václavském náměstí.

V podstatě zanikla tradice kavárenství, která byla v Praze již od konce 19. století velmi silná. Blanka Soukupová udává čtyři důvody, proč se tak stalo. Prvním důvodem bylo postupné zestátnění všech pohostinských podniků, druhým zavedení všeobecné pracovní povinnosti. Třetím důvodem byla povinná osmihodinová pracovní doba a policejní kontroly v podnicích. Čtvrtým důvodem bylo rozdělení podniků do skupin podle cenových relací,

---

¹⁰³ Údaje o stavbách Kateřina Bečková. Václavské náměstí v běhu staletí, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993.

které vedlo k setření rozdílů mezi jednotlivými pohostinskými zařízeními. Po roce 1989 byly některé kavárenské podniky renovovány či úplně obnoveny, ale k oživení tradice kavárenství to zatím nevedlo.¹⁰⁴

Václavské náměstí zůstalo i během více než čtyřiceti let komunistického režimu živoucím centrem Nového Města. Zůstalo rušnou křižovatkou, obchodní třídou, kulturně-společenským i administrativním centrem, místem prezentace státu. Byla zde koncentrována většina obchodní domů v Praze. Baťa byl znárodněn a jeho obchodní dům na Václavském náměstí byl přejmenován na Dům obuvi. Kromě Domu potravin a Domu módy se zde nacházel také obchodní dům Darex v dolní části náměstí, který byl otevřen v padesátých letech. Václavské náměstí zůstalo místem sídla deníků, velmi silná byla knižní tradice.

Večerní život a zábavní podniky na Václavském náměstí byly postiženy stejně jako tradiční kavárenství. Po roce 1948 zaniklo v pasáži Alfa Nové divadlo Oldřicha Nového, později přišel na jeho místo Semafor. Nejznámější podnik na Václavském náměstí Lucerna byl znárodněn a Lucernafilm, který zde působil, zanikl. Zestátněná Lucerna jako podnik působila však nadále. V oblibě zůstala i kina a bufety, jako nejznámější jídelna Automat v paláci Koruně, nebo bufet ve Světozoru.

Ke konci 60. let a plánovanou výstavbou metra bylo navržena povrchová úprava celého náměstí. Vzhled a pojetí prostoru Václavského náměstí se tak od konce šedesátých let až do roku 1980 pozvolna měnil stavebními úpravami. Z rušného bulváru měla být vytvořena klidová zóna uprostřed náměstí a tramvajová doprava měla být zrušena a nahrazena podzemní dráhou. Důvodem vytvoření klidové zóny zejména v dolní části náměstí a v prostoru pod pomníkem sv. Václava bylo také vybudování severojižní magistrály, která procházela horní částí Václavského náměstí.

---

¹⁰⁴ Hedvika Novotná, Blanka Soukupová. Kavárna, kavárníci a kavárenští hosté. Několik poznámek k fenoménu pražských kaváren in: *Journal of Urban Ethnology* 8, 2006, str. 84.

Dva snímky Václavského náměstí. První z roku 1960, druhý z roku 1980. Na prvním snímku je tramvajová doprava, která zde byla zrušena r. 1980. Na druhé fotografii má Václavské náměstí nový kabát. Stromy po stranách jsou košatější. Náměstí nepůsobí oproti první fotografii jako klasická ulice, ale je zde patrný větší důraz na klidovou zónu prostranství. Vilém Kropp, Václavák 50. - 80. léta minulého století.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Vilém Kropp. Václavák 50. - 80. léta minulého století, Beroun: Knihkupectví U radnice, 2008, str. 18 – 19.

Konkrétní plán na vybudování severojižní magistrály a podzemní dráhy byl znám již od šedesátých let. Původně byla stavba magistrály a trasy metra C plánována mezi léty 1966 – 1970.¹⁰⁶ Na Václavském náměstí byl roku 1968 vybudován první podchod moderního typu a to na křížení náměstí s ulicemi Jindřišskou a Vodičkovou.¹⁰⁷ S výstavbou metra byl v sedmdesátých letech zbourán Löblův dům, ve kterém kdysi působila slavná kavárna Edison. Po skončení prací na stanici Můstek, byla v roce 1983 na jeho místě vybudována budova ČKD s výraznými prosklenými okny a hodinami v nejvyšším patře. Dále byla zbourána budova vedle Lindtova domu, v níž sídlila kdysi Kaisrova kavárna. Zde zůstala proluka až do roku 2002, kdy zde vznikl palác Euro.

S výstavbou metra a podchodů bylo rozhodnuto o odstranění tramvajové dopravy z náměstí. Náměstí bylo nově vydlážděno, střed prostranství byl přetvořen na klidovou zónu s lavičkami a drobnou zelení. Zatímco pomník sv. Václava nebyl již v sevření tramvajových kolejí a stal se součástí klidové zóny, Národní muzeum bylo naopak od náměstí násilně odříznuto magistrálou. Tramvajová doprava přestala na náměstí definitivně jezdit v roce 1980, do té doby bylo také odstraněno červenobílé hrazení podél chodníku z obou stran náměstí.¹⁰⁸ Poslední drobná zástavba na nároží, konkrétně dům čp. 831 na rohu Jindřišské ulice a Václavského náměstí byl zbořen roku 1969. Na jeho místě vyrostla v sedmdesátých letech masivní stavba nového obchodního domu Družba.

Pohostinství, kavárenství, zábavní podniky a obchod utrpěly státními zásahy po roce 1948 citelnou ztrátu. Nabídka služeb se již nedala srovnat s obdobím první republiky, přesto zůstalo Václavské náměstí i po dobu trvání komunistického režimu centrem Nového Města a jedné z nákupních tříd v Praze. Náměstí vytvářelo jeden z nejrepresentativnějších prostorů v Praze, místo „pokroku“ a tradice, zároveň patřilo do historického jádra města. Po roce 1980 bylo radikálně pozměněno pojetí prostoru Václavského náměstí. Byla vytvořena klidová zóna v dolní a střední části náměstí, zároveň zde ale byly umístěny velké projekty magistrály a výstavby metra. Na Václavském náměstí se tak prezentoval „pokrok“ a cesta, kterou se město ubírá.

---

¹⁰⁶ Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986, str. 184.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 207.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 197, 200 – 201.

Na horním snímku je Národní muzeum se sochou sv. Václava, kolem kterého stále ještě jezdí tramvaje. Horní část náměstí vypadá spíše jako rušná tramvajová zastávka. Josef Ehm, Praha.¹⁰⁹

Dolní snímek zachycuje stánek s buřty na Václavském náměstí. Jedna z věcí, která zde zůstala zachována po období první republiky, komunistického režimu a nyní kapitalismu. Stánky jsou dnes barevnější a září reklamou na Coca-Colu. Vilém Kropp, Václavák 50. - 80. léta minulého století.¹¹⁰

¹⁰⁹ Josef Ehm. Praha, Praha: Orbis, 1977, str. 141.

¹¹⁰ Vilém Kropp, Václavák 50. - 80. léta minulého století, Beroun: Knihkupectví U radnice, 2008, str. 88.

6. 4 Václavské náměstí jako místo paměti

Náměstí se stalo jedním ze symbolů města Prahy a získalo statut místa paměti, spojeného s dějinami Českých zemí. Původní prostor v základech středověkého tržiště se začal radikálně proměňovat v 19. století. Václavské náměstí se stalo symbolem obrozeného národa. V horní části bylo korunované stavbou jednoho z vlasteneckých svatostánků Národního muzea a svůj název získalo po světcí, legendárním knížeti a patronu českých zemí, který měl podle legendy bdít nad českým národem a přispěchat mu v nejvyšší nouzi na pomoc. Na náměstí byla před první světovou válkou instalována jezdecká socha tohoto patrona, obklopena dalšími čtyřmi významnými světcí. Ze slavnostní síně pantheonu Národního muzea vycházely pohřební průvody předních českých osobností veřejného života. Na vývěsní tabuli novin Politiky se Pražané dozvěděli o kapitulaci Rakouska-Uherska a vzniku Československé republiky 28. října 1918.¹¹¹

Památeční pohlednice vydaná při příležitosti pohřbu Jaroslava Vrchlického roku 1912. Smuteční průvod přichází od Pantheonu Národního muzea. Vpředu průvodu jdou sokolové.

¹¹¹ Jiří Kohout, Jiří Vančura. Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986, str. 136.

U sochy sv. Václava byly vítány pluky legií, které se vracely z fronty i prezident T. G. Masaryk. V roce 1919 byla u pomníku postavena tryzna za padlé u Bachmače. Legionářská tradice byla za první republiky velmi silná, legie byly považovány za jeden ze státotvorných pilířů země. Václavské náměstí se také stalo místem každoročních slavností výročí vzniku republiky 28. října a 1. máje, kdy se zde konaly vojenské přehlídky legionářů. Velké oslavy se konaly u příležitosti milénia v roce 1929, kdy uplynulo 1000 let od narození sv. Václava „ochránce země“.¹¹²

Oslavy osamostatnění Království Českého v Praze, dne 3. listopadu. Dr. Soukup pozdravuje vrátivší se vojíny 28. Pěšího pluku do vlasti. Fotografická pohlednice.

V roce 1930 Václavské náměstí zažilo smuteční průvod zesnulého Aloise Jiráska, v roce 1937 pohřeb T. G. Masaryka, jemuž stáli čestnou stráž právě legionáři.

V roce 1938 se tu konaly demonstrace na obranu republiky proti stále nebezpečnějšímu Hitlerovu Německu. Václavské náměstí bylo plné lidí i 15. března 1939, kdy se z již okleštěné republiky stal protektorát Čechy a Morava. Nacisté zde po obsazení Prahy uspořádali velkou vojenskou přehlídku své moci. Nebyl to však poslední neblahý okamžik v českých dějinách, jehož bylo Václavské náměstí svědkem. Po atentátu na říšského

¹¹² Za rok narození sv. Václava byl považován r. 929, dnes se vědci spíše přiklánějí k r. 935. Blanka Soukupová. Czech National Identity and Prague. Sacral and Profane Places in the Metropolis in: Journal of Urban Ethnology 7, 2005, str. 35.

protektora Reinharda Heydricha v létě 1942 byla u sochy sv. Václava uspořádána početná manifestace jako výraz „věrnosti“ říši a tryzna za Heydricha, zabitého při atentátu.¹¹³

V květnu 1945 Prahu osvobodila rudá armáda. Tanky dojely až na Václavské náměstí. Při bombardování Prahy bylo Václavské náměstí několikrát zasaženo. Poškozena byla i čelní strana Národního muzea. Velmi těžce byly poškozeny dva domy, které musely být následně strženy.

Václavské náměstí po bombardování v květnu 1945. Na prostoru náměstí je hromada sutí, z oken visí vlajky a sv. Václav stojí uprostřed prakticky neporušen. Kolektiv autorů, Dějiny Prahy.¹¹⁴

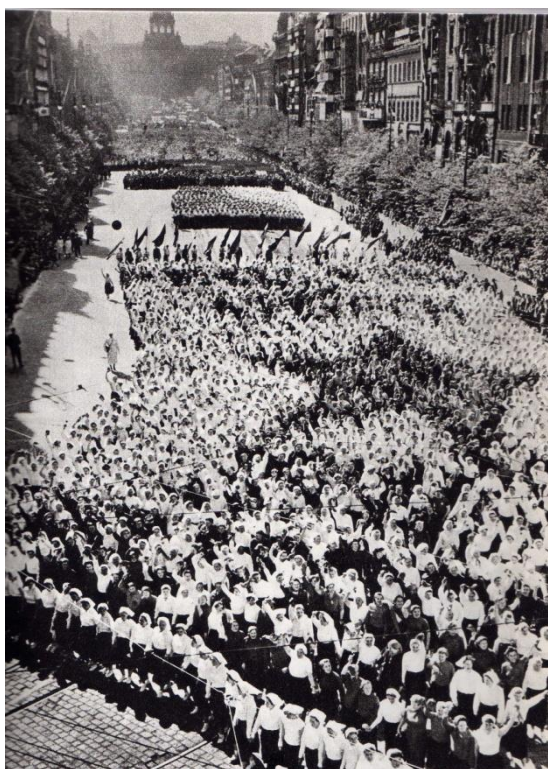
¹¹³ Blanka Soukupová. Czech National Identity and Prague. Sacral and Profane Places in the Metropolis in: *Journal of Urban Ethnology* 7, 2005, str. 38.

¹¹⁴ Kolektiv autorů. *Dějiny Prahy*, Praha: Nakladatelství politické literatury, Praha: 1964, str. 630.

Po vítězství v roce 1945 se Václavské náměstí jako veřejný prostor, stalo součástí vojenských přehlídek, které mířily na Staroměstské náměstí. Po rezignaci prezidenta Beneše v únoru 1948, uspořádali pochod přes Václavské náměstí komunistické Lidové milice.¹¹⁵

V 50. letech pak bylo Václavské náměstí svědkem monstrózních pohřebních procesí. V roce 1953 tudy projížděl pohřební ceremoniál na počest zesnulého J. V. Stalina, nedlouho na to pohřební průvod prezidenta Klementa Gottwalda. Blanka Soukupová dospěla k závěru, že komunistická propaganda prezentovala Václavské náměstí především jako místo třídního boje, který oslavovala během únorových a květnových výročí.¹¹⁶

V roce 1955 se po Václavském náměstí prošel průvod prvních československých cvičenců spartakiády. Ve stejném roce vedla trasa Závodu míru i přes Václavské náměstí.

Václavské náměstí. Oslavy 1. máje.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Blanka Soukupová, Czech National Identity and Prague. Sacral and Profane Places in the Metropolis in: *Journal of Urban Ethnology* 7, 2005, str. 40.

¹¹⁶ Tamtéž, str. 41.

¹¹⁷ Kolektiv autorů. *Dějiny Prahy*, Praha: Nakladatelství politické literatury, Praha: 1964, str. 669.

V roce 1957 projížděl Václavským náměstím opět smuteční průvod s rakví prezidenta Antonína Zápotockého. V roce 1961 vítalo Václavské náměstí kosmonauta J. A. Gagarina.¹¹⁸

Během sovětské invaze v srpnu 1968 se na Václavské náměstí po více jak dvaceti letech vrátily sovětské tanky, tentokrát však v roli okupantů. Blanka Soukupová pokládá rok 1968 za mezník ve slavné tradici Václavského náměstí. Tento rok považuje za nový počátek vnímání náměstí jako místa paměti. Další rozměr místa paměti nabylo Václavské náměstí po smrti Jana Palacha, který se r. 1969 upálil před budovou Národního muzea na protest proti komunistickému režimu.¹¹⁹ Václavské náměstí se tak opět stalo místem vzdoru proti režimu. Když došlo v listopadu 1989 ke studentským protestům na Národní třídě, protesty příštích dnů se přesunuly na Václavské náměstí. Zpět na místo, které bylo neodmyslitelně spjato se vznikem svobodného Československého státu r. 1918.

Václavské náměstí plné vlajek. Lidová demokracie.¹²⁰

¹¹⁸ Zaznamenané události podle fotografií. Vilém Kropp. Václavák 50. - 80. léta minulého století, Beroun: Knihkupectví U radnice, 2008.

¹¹⁹ Blanka Soukupová. Czech National Identity and Prague. Sacral and Profane Places in the Metropolis in: Journal of Urban Ethnology 7, 2005, str. 41.

¹²⁰ Václavské náměstí plné vlajek. Lidová demokracie, roč. XLV. č. 278, 25. 11. 1989.

Takto byla uvedena v Lidové demokracii z úterý 28. listopadu 1989 generální stávka na Václavském náměstí:

„Byly jich stovky, tisíce, desetitisíce. Hrdě manifestovali svou příslušnost k podnikům a organizacím transparenty a znaky. Přinesli tisíce vlajek a hesel, na kterých převažovala slova svoboda. Občanské fórum, svobodné volby, demokracie. Scházeli se spontánně ze všech koutů Prahy na Václavské náměstí, scházeli se skutečným, nenadirigovaným nadšením. Někteří si přivezli dokonce alegorické vozy – jeden připomínal tragické události ze 17. listopadu. Přišli, aby vyjádřili svou touhu po skutečných změnách v naší společnosti. Dělníci, výzkumníci, úředníci, umělci... Všechny vrstvy naší společnosti, aby vyjádřili požadavek dneška: heslo jednoty.“

Požadavek dneška: JEDNOTA. Lidová demokracie.¹²¹

---

¹²¹ Požadavek dneška: JEDNOTA. Lidová demokracie, roč. XLV. č. 280, 28. 11. 1989.

7. Závěr

Václavské náměstí vzniklo jako středověké tržiště. Do dnešních dnů zůstalo zachováno ve své rozloze a prostoru. Z tržiště se však stalo náměstí, dnes spíše moderní bulvár. Obchodní, administrativní, společensko-kulturní centrum Nového Města a jedno z „center“ Prahy.

Ve své práci jsem se snažila nastínit etapy vývoje tohoto veřejného prostranství. Jeho historii, stavební vývoj, jeho úlohu jako místa paměti. S pomocí pohlednic a fotografií, ale také memoárů jsem se pokusila poukázat na vývoj vnímání tohoto prostoru. Prostřednictvím historické, urbanistické a umělecko-historické literatury jsem se snažila Václavské náměstí charakterizovat a poukázat na funkce, které tento prostor měl a má. Na základě literatury a starých pohlednic jsem se pokusila o komparaci prostoru Václavského náměstí s náměstím Staroměstským a Malostranským.

Václavské náměstí vzniklo ve 14. století jako klasické tržiště, jedno ze tří, která byla pojata do koncepce Nového Města a jejichž funkce nebyla identická. Až téměř do poloviny 19. století se Václavské náměstí nazývalo Koňský trh, podle obchodu s koňmi, který zde byl dominantní. Proces obchodování probíhal přímo na prostranství. Svě místo tu také měli nejružnější řemeslníci, kteří bydleli v domech na náměstí nebo vlastnili dřevěné kotce a boudy v dolní části prostranství. Do poloviny 19. století úloha tohoto veřejného prostoru vzrůstala. Václavské náměstí se stalo centrem Nového Města pražského na úkor Dobytčího trhu, dnešního Karlova náměstí. Jednou z příčin bylo spojení pražských měst v roce 1784, kdy pozbyly významu jednotlivé samosprávy pražských měst. Václavské náměstí se stalo přirozeným centrem Nového Města v 19. století, během něhož Praha zažila dynamický rozvoj. Poloha náměstí blízko hradeb, urbanistické řešení prostoru i charakter zástavby určily Václavské náměstí za centrum Nového Města a jednu z pražských tepen.

V 19. století změnilo náměstí nejen jméno, ale prodělalo také velkou proměnu svého prostoru. Rozvržení původní uliční sítě i tvar náměstí zůstaly zachovány. Náměstí však postupně ztratilo statut středověkého tržiště a stávalo se moderním městským prostorem. Se ztrátou opevnění Prahy a odsunutím klasického trhového obchodu na specializované trhy či tržnice přestalo být Václavské náměstí lokalitou zájezdních hostinců a pivovarů u městské brány. Je pravdou, že tradice pohostinství a ubytovacích zařízení zůstala na Václavské náměstí dodnes zachována, změnil se však charakter služeb poplatný dobové kultuře. Díky územnímu rozšiřování Prahy se z původně středověkého tržiště, ohraničeného jednou

z městských bran, stala součást historického jádra a pražské „City“. Během 19. století se velmi razantně proměnila zástavba na Václavském náměstí. Obchod se přesunul do kamenných obchodů, změnil se sortiment zde nabízeného zboží. Stavbou Národního muzea a následně pomníku sv. Václava získalo Václavské náměstí novou funkci. K funkci obchodní, kterou náměstí mělo již od svého vzniku a která byla původní zamýšlená, přibyla funkce společensko-kulturní. Zároveň s umístěním Národního muzea se z Václavského náměstí stal symbol snažení národa a jeho vývoje. Za počátek specifické funkce Václavského náměstí jako místa paměti je považována Svatodušní mše, která se zde konala roku 1848. Právě prostranství mezi Národním muzeem a pomníkem sv. Václava se stalo symbolem nově vzniklé republiky. Národní muzeum, považované za svatostánek, vzniklý díky neúnavné práci a vytrvalosti vlastenců a sv. Václav, coby ochránce české země, vytvářely symbiózu a tradici náměstí, jako symbol novodobých dějin země. Václavské náměstí se tak do vzniku Československé republiky změnilo z poklidného trhového prostoru s nízkou zástavbou na moderní novoměstský bulvár. K funkci obchodní, přibýly funkce další: společensko-kulturní, administrativní a místa státní reprezentace. Nově zrozené technologie byly již nedílnou součástí tohoto prostoru.

Během období první republiky zůstaly všechny funkce Václavského náměstí zachovány, rozvíjely se však dále. Václavské náměstí bylo čím dál více konfrontováno s narůstající automobilovou dopravou. Novou zábavu představovaly zvukový film a kabarety. Z odpoledního korza se po setmění z Václavského náměstí stávalo náměstí světel a neonů, centrum nočního života. Velmi oblíbené byly cukrárny a kavárny, nebo nově zavedené jídelny, které vznikaly v průchozích pasážích a prosklených funkcionalistických palácích, které ve 20. a 30. letech vtiskly Václavskému náměstí tvář, která jej charakterizuje dodnes. Během období první republiky také výrazně vzrůstala úloha náměstí jako místa paměti. Kromě pohřbů významných osobností, se na Václavském náměstí konaly vojenské přehlídky, oslavy ku příležitosti výročí vzniku republiky a připomínky zborovské tradice.

Za nacistické okupace byl využit prostor Václavského náměstí k demonstraci moci okupantů. Náměstí bylo vybráno záměrně jako jeden ze symbolů vzniku demokratické republiky, jako místo odkazu na její historii, který bylo třeba co nejvíce zastínit.

Během květnového zásahu v roce 1945 nebylo Václavské náměstí až na dva domy a přední část Národního muzea, ze kterého však byly odvezeny sbírky, vážněji poškozeno. Kina, divadla a podniky činily nadále z Václavského náměstí místo odpočinku a zábavy Pražanů. Státní zásahy po roce 1948, zejména znárodnění, se na podobě služeb znatelně

podepsaly. Některé podniky zanikly, jiné změnilly jméno nebo rozsah služby či sortiment zboží, který nabízely. Přesto všechno si náměstí i nadále udrželo svou pozici jedné z hlavních promenádních tříd v Praze, kam Pražané chodili za zábavou, prací a obchodem. Zároveň bylo prostranství náměstí stále intenzivně využíváno k propagaci státní moci, když přes náměstí putovaly masové průvody oslav prvního máje nebo tryzny za zemřelé státníky, či pochody lidových milicí. Místo, které bylo více než čtyřicet let zakomponováno do propagace režimu a reprezentace státní moci, si vybrali i demonstranti v listopadu 1989. S odkazem Jana Palacha, který se zde na protest proti režimu v roce 1969 upálil, si Václavské náměstí zvolili jako místo, které bylo svědkem nejdůležitějších událostí české historie a jedním ze symbolů republiky.

A jak vypadá Václavské náměstí v roce 2009?

Svou koncepcí působí Václavské náměstí jako široký bulvár, který je lidmi navštěvován v jakékoli denní době. Tradice svatého Václava jako místa, kde se konají demonstrace a meetingy, kde lidé vyjadřují svůj nesouhlas se směřováním politiky, přetrvává. Na Václavském náměstí se však již nekonají vojenské přehlídky ani masové průvody organizované státem. Horní část Václavského náměstí a okolí pomníku je dnes místem setkávání lidí, pomník sv. Václava je pro mnohé obyvatele i návštěvníky ideální orientační bod. Věta „Sejdeme se pod koněm.“ patří dnes do slovníku Pražana.

S vybudováním metra v 70. letech se staly z Muzea a Můstku navíc významné dopravní uzly pražské hromadné dopravy. Koncentrace lidí se tím v horní a dolní části náměstí zvýšila. S chystanou opravou Národního muzea je plánována i revitalizace prostoru náměstí. Dobrou zprávou je, že by měla být odkloněna dálnice, která probíhá prostorem mezi Národním muzeem a zbytkem Václavského náměstí. Další plánované záměry jsou tématem vášnivých debat. Jedná se o možný návrat tramvajové dopravy na Václavské náměstí. Tento záměr sice vychází z dřívější podoby náměstí, otázkou však je, jak moc je dnes toto téma aktuální. Dalšími body revitalizace by mělo být ozdravění zeleně, rozšíření chodníků na úkor automobilové dopravy, redukce stánků, nové vstupy do metra a nová dlažba. Bývalá budova Federálního shromáždění by měla být navíc spojena podzemním tunelem s budovou Národního muzea a dána k této instituci dispozici.

Některé ikony Václavského náměstí stále přežívají, jiné již zanikly, ale uchovaly se ve vzpomínkách a paměti lidí. Kam míří pánové v sakách a kravatách, slečny v plesových šatech, je již více jak 80 let jasné, míří do Lucerny. Zatímco Bio Lucerna je

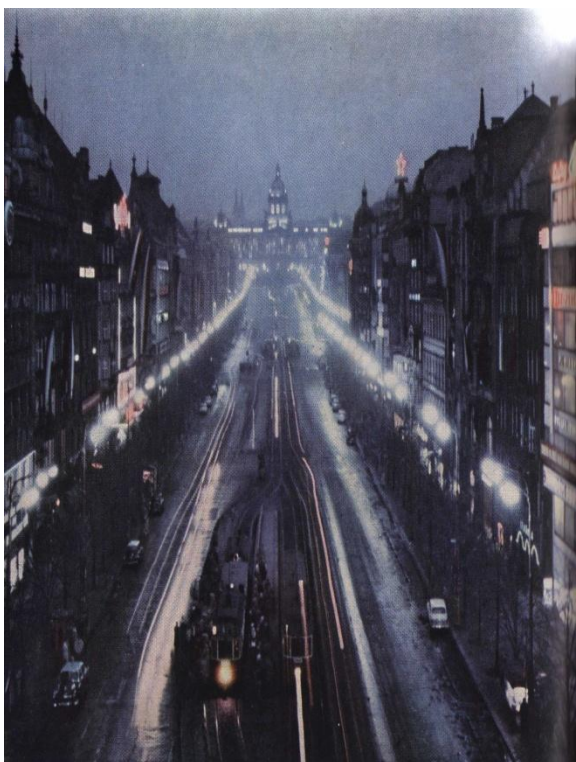
opravené a sledování filmů zpřijemňuje svěží vzduch v podobě klimatizace, Velký sál Lucerny čeká na podobné zařízení již od 30. let, kdy padl první návrh na jeho zavedení. Pasáž Rokoko je velmi pěkně opravená a stále se zde nachází divadlo. V pasáži Alfa však již nenajdeme legendární Semafor, který se na počátku 90. let odstěhoval. Zaniklo také kino Blaník v paláci Fénix. Naopak zůstalo kino Světozor a pro veřejnost otevřená Františkánská zahrada. Dnes je oblíbená cukrárna právě v pasáži Světozor. Dříve se chodilo spíše do Luxoru, kde dnes ale najdeme největší knihkupectví v Praze, tzv. Neoluxor. Tradice tisku a knih má na Václavském náměstí stále své místo, v prostoru Václavského náměstí se nachází hned několik knihkupectví. Ani v paláci Koruna dnes již nenajdeme proslulý Automat, tehdejší největší jídelnu v Praze.

Na Václavské náměstí se po revoluci nastěhovaly zahraniční obchodní značky. Své prodejny umísťují do původních paláců a obchodních domů. Dům módy stále prodává oděvy, za stejným účelem byl nedávno rekonstruován dům ČKD na Můstku. V bývalém obchodním domu Družba, později Krone je dnes anglický obchodní dům Debenhams. Dům potravin slouží zatím stále jako obchod, i když se zde již neprodávají potraviny. Bývalé Polské kulturní středisko na rohu Jindřišské ulice a Václavského náměstí nenávratně zaniklo, palác byl však nedávno opraven pro administrativní a bytové účely, v přízemní části byly instalovány obchody.

Zároveň si Václavské náměstí udržuje tradici místa s velkou koncentrací hotelových zařízení. Za stejným účelem byl opraven i palác Juliš, kterému hrozil ještě v roce 2002 zánik. Budova obchodního domu Darex byla zbourána a postavena znovu s původní fasádou. Bývalý obchodní dům Diamant byl zbourán před nedávnem. Na jeho místě je nyní proluka a památkáři i zastánci staré Prahy teď netrpělivě i s hrůzou čekají, jak dopadne stavba rozlehlého komplexu, který by měl propojit prostřednictvím pasáží několik okolních ulic s Václavským náměstím. Podobné obavy byly na místě i v roce 2002, kdy na prázdné parcele vedle Lindtova domu vznikala palác Euro. S úlevou dnes mnozí konstatují, že stavba je důstojná svému místu a přirozeně uzavřela prostor náměstí v dolní části.

Václavské náměstí je i v roce 2009 jedním z hlavních „center“ historického jádra města a jednou z obchodních tepen Prahy. Se vznikem dalších nákupních zón a obchodních center v Praze není již funkce Václavského náměstí jako obchodního centra tak aktuální. Nadále se však těší velké oblibě Pražanů. Spojuje v sobě několik prvků, které mohou lidé vnímat. Václavské náměstí je součástí historického centra Prahy. Jsou zde restaurace,

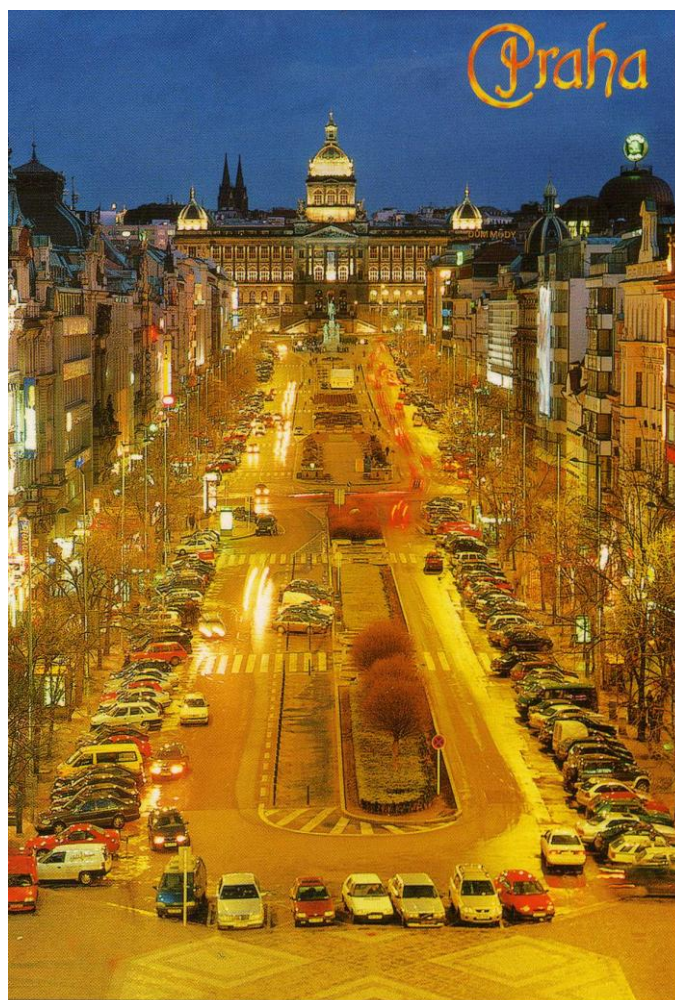
kavárny, rychlé občerstvení, obchodní domy, knihkupectví, průchozí pasáže, noční podniky, kina, divadlo a Národní muzeum. Lidé sem stále míří za prací i za zábavou. Na Václavském náměstí se dnes pořádají meetingy a demonstrace, úloha náměstí jako místa politické prezentace však byla oslabena. Václavské náměstí se dnes prezentuje spíše jako bulvár se společensko-kulturní funkcí, přesto však je vnímání tohoto prostoru jako místa paměti stále živé.

Noční Václavské náměstí v roce 1964. Můžeme je porovnat se stavem osvětleného náměstí v roce 2009. Václav Hlavsa. Praha očima staletí.¹²²

---

¹²² Václav Hlavsa. Praha očima staletí, Praha: Orbis, 1967, obr. 150.

Noční Václavské náměstí v roce 2009. Pohlednice.

LITERATURA

- [1] Bečková, Kateřina, Nové Město, Praha: Schola ludus Pragensia, 1998
- [2] Bečková, Kateřina, Václavské náměstí v běhu staletí, Praha: Schola ludus Pragensia, 1993
- [3] Bečková, Kateřina, Zmizelá Praha, Dodatky I. Historický střed města, Praha - Litomyšl: Paseka, 2003
- [4] Bendová, Eva, Dvořák, Tomáš, Hrodek, Dominik, Kořínková, Šárka, Pražské kavárny a jejich svět, Praha a Litomyšl: Paseka a Muzeum hlavního města Prahy, 2008
- [5] Borsay, Peter, A History of Leisure, Published in 2006 by Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire RG21 6XS and 175 Fifth Avenue, New York, N. Y.
- [6] Branald, Adolf, Pražské promenády, Praha: Mladá fronta, 2000
- [7] Documenta Pragensia XVII. Nové Město Pražské ve 14. - 20. století, sest. Václav Ledvinka, Jiří Pešek, Praha: Scriptorium, 1998
- [8] Dörflová, Yvetta, Dyková, Věra, Kam se v Praze chodilo za múzami – Literární salony, kavárny, hospody a stolní společnosti, Praha: Vyšehrad, 2009
- [9] Ehm, Josef, Praha, Praha: Orbis, 1977, str. 141
- [10] Fiala, Miloš, Heyduk, Miloš, Václavské náměstí v proměnách času, Česká Kamenice: Polart – Jaroslav Polák, 2009
- [11] Fojtík, Pavel, Prošek, František, Sto let pražských elektrických drah, Praha: Muzeum hl. Města Prahy, 1991
- [12] Galandauer, Jan, Bitva u Zborova 2. 7. 1917: Česká legenda, Havran, Praha 2002
- [13] Havel, Václav Maria, Mé vzpomínky, Praha: Lidové noviny, 1993
- [14] Herout, Jaroslav, Prahou deseti staletí, Praha: Orbis, 1972

- |15| Hlavsa, Václav, Praha očima staletí, Praha: Orbis, 1967
- |16| Hlavsa, Václav, Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984
- |17| Hlavsa, Václav, Vančura, Jiří, Malá Strana, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1983
- |18| Hypšman, Bohumil, Obnova památné Prahy, Praha: J. Otto, 1947
- |19| Hypšman, Bohumil, Sto let staroměstského rynku a radnice, Praha: V. Poláček, 1946
- |20| Javorin, Alfred, Pražské arény, Praha: Orbis, 1958
- |21| Kohout, Jiří, Vančura Jiří, Praha 19. a 20. století – Technické proměny, Praha: Nakladatelství technické literatury, 1986
- |22| Kolektiv autorů, Dějiny Prahy, Praha: Nakladatelství politické literatury, Praha: 1964
- |23| Kropp, Vilém, Václavák 50. - 80. léta minulého století, Beroun: Knihkupectví U radnice, 2008
- |24| Kubiček, Alois, Paul, Petr, Praha 1830 – Model Antonína Langweila, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961
- |25| Lorenc, Vilém, Nové Město pražské, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1973
- |26| Lynch, Kevin, Obraz města, Praha: Polygon, 2004
- |27| Merhout, Cyril, Wirth, Zdeněk, Zmizelá Praha II. Malá Strana a Hradčany, Praha - Litomyšl: Paseka, 2002
- |28| Míka, Zdeněk, Zábava a slavnosti staré Prahy, Praha: Nakladatelství Ostrov, 2008
- |29| Míka, Zdeněk, Zapomenuté obrazy Prahy 19. století, Praha - Litomyšl: Paseka, 2007
- |30| Novotný, Antonín, Grafické pohledy Prahy 1493 – 1850, Praha: Václav Poláček, 1945
- |31| Plicka, Karel, Poche, Emanuel, Procházky Prahou, Praha: Panorama, 1982

- |32| Říha, J. K., Stefan O., Vančura J., Praha včerejška a zítřka, Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956
- |33| Scheufler, Pavel. Praha 1848 – 1914, Praha: Panorama, 1984
- |34| Scheufler, Pavel, Stará Praha Jana Langhanse, Praha: Baset, 1998
- |35| Štech V. V., Wirth Z., Vojtíšek V., Zmizelá Praha I. - Staré a Nové Město s Podskalím, 2. vydání, Paseka Praha – Litomyšl 2002
- |36| The City Reader, second edition, edited by Richard T. LeGates and Frederic Stout, London and New York: Routledge, 2000
- |37| Wirth, Zdeněk, Pražské zahrady, Praha: Václav Poláček, 1943
- |38| Wirth, Zdeněk, Zmizelá Praha V., Opevnění, Vltava a ztráty na památkách 1945, Praha – Litomyšl: Paseka, 2003

VŠEOBECNÁ LITERATURA

- |1| Efmertová, Marcela C., České země v letech 1848 - 1918, Praha: Libri, 1998
- |2| Herout, Jaroslav, Staletí kolem nás, Praha - Litomyšl: Paseka, 2001
- |3| Janáček, Josef, Malé dějiny Prahy, Praha: Orbis, 1968
- |4| Kolektiv autorů, Pražská architektura, Praha: Státní nakladatelství, 1991
- |5| Lněničková, Jitka, České země v době předbřeznové 1792 - 1848, Praha: Libri, 1999

POHLEDNICE

Použité pohlednice v textu bez označení zdroje jsou z vlastní sbírky.

- [1] Beneš, Zdeněk, Karpaš, Roman, Praha – Album starých pohlednic, Liberec: Nakladatelství 555, 2000
- [2] Kurka, Ladislav, Šafařík, Pavel, Sbíráme pohlednice, Praha: 2. zcela přepracované vydání, Klub sběratelů kuriozit, 2004
- [3] Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930, Kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Praha: Belle Epoque, 1998
- [4] Šlajchrt, Viktor, Srdečný pozdrav z hospody: Pražské restaurace, kavárny a vinárny na dopisnicích a pohlednicích, Praha – Litomyšl: Paseka, 2007
- [5] Židovské město pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích, Editor: Orián, Edmund Praha: Belle Epoque, 2004, str. 84 – 89, str. 308 - 309

ČLÁNKY

- [1] Bečková, Kateřina, Asanace – zatracovaný i obdivovaný projekt obce Pražské – Příspěvek k dějinám pražské asanace in: Pražská asanace, sborník k 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu, Praha: Muzeum hl. města Prahy, 1993
- [2] Hruška, Emanuel, Architekt – urbanista k problémům památkové péče v oblasti Prahy in: Staletá Praha XVI: Památková péče v uplynulém desetiletí, Praha: Panorama, 1986, str. 9 - 22
- [3] Janková, Yvonne, Novostavby na novoměstských hradbách in: Staletá Praha – Praha bojující, Praha: Panorama, 1989, str. 177 - 195
- [4] Mahler, Oldřich, Po stopách Květnového povstání v Praze in: Staletá Praha – Praha bojující, Praha: Panorama, 1989, str. 5 - 32

- |5| Manifestace se „vrátila“ do centra Prahy, Lidová demokracie, roč. XLV. č. 280, 28. 11. 1989
- |6| Novotná, Hedvika, Soukupová, Blanka, Kavárna, kavárníci a kavárenští hosté. Několik poznámek k fenoménu pražských kaváren in: Journal of Urban Ethnology 8, 2006, str. 73 – 90
- |7| Požadavek dneška: JEDNOTA, Lidová demokracie, roč. XLV. č. 280, 28. 11. 1989
- |8| Romaňák, Andrej, Praha jako pevnost in: Staletá Praha – Praha bojující, Praha: Panorama, 1989, str. 159 – 176
- |9| Rymarev Alexandr, Šámal, Petr, Pomník Jana Husa na Staroměstském náměstí, Věstník klubu za starou Prahu, XXXVIII., č. 1, 2008, str. 27 - 32
- |10| Soukupová, Blanka, Czech National Identity and Prague. Sacral and Profane Places in the Metropolis in: Journal of Urban Ethnology 7, 2005, str. 25 - 43
- |11| Václavské náměstí plné vlajek, Lidová demokracie, roč. XLV. č. 278, 25. 11. 1989
- |12| Voděra, Svatopluk, Architektonicko-urbanistické zhodnocení výsledků asanace,

in: Pražská asanace, sborník k 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu, Praha: Muzeum hl. města Prahy, 1993, str. 57 - 62
- |13| Wurzer, Rudolf, „Zákon, daný dne 11. 2. 1893, čís. 22 ř. z., o vyvlastňování k úpravě asanačního obvodu královského hlavního města Prahy“ - Jeho význam pro obnovu měst.

in: Pražská asanace, sborník k 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu, Praha: Muzeum hl. města Prahy, 1993, str. 20 - 29

OSTATNÍ ZDROJE

- |1| Muzeum hl. města Prahy, expozice Středověká Praha, Praha na přelomu středověku a novověku

- |2| Hurtig, Alfred, Polohopisný plán Malé Strany a Hradčan, 1: 4000, Praha: F. Kytka, 1891
in: Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930, kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Belle Epoque s. r. o., Praha 1998

- |3| Hurtig, Alfred, Polohopisný plán Starého města (I.), Dolejšího Nového města (II.), Josefova (V.), 1:4000, Praha: F. Kytka, 1891 in: Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930, kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Belle Epoque s. r. o., Praha 1998

INTERNETOVÉ ZDROJE

www.zastarouprahu.cz

www.mapsgoogle.cz

www.pis.cz

www.idnes.cz

Seznam příloh

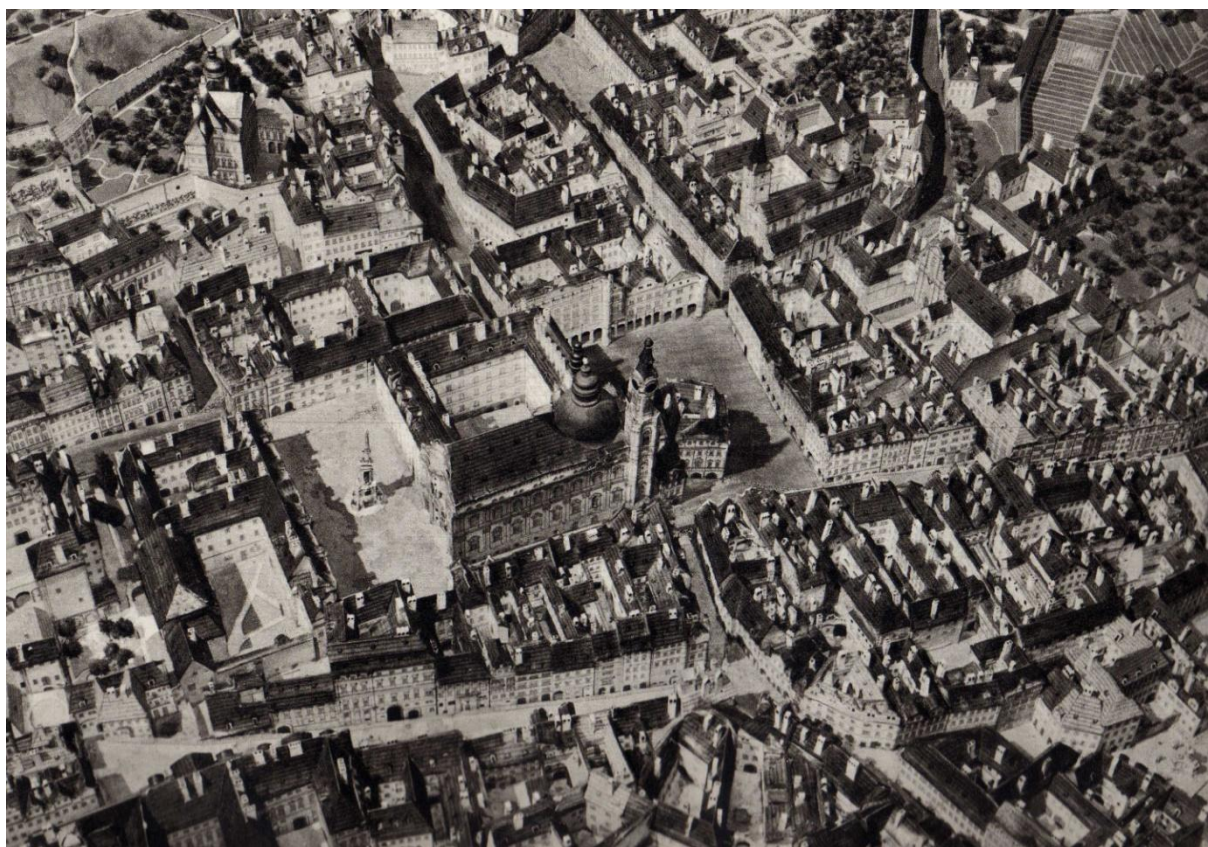
1. Malostranské náměstí, Langweilův model. Alois Kubiček, Petr Paul. Praha 1830 – Model Antonína Langweila. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961.
2. Staroměstské náměstí, Langweilův model. Alois Kubiček, Petr Paul. Praha 1830 – Model Antonína Langweila. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961.
3. Václavské náměstí, Staroměstské náměstí na plánu Alfreda Hurtiga.

Polohopisný plán Starého města (I.), Dolejšího Nového města (II.), Josefova (V.), 1:4000, Praha: F. Kytka, 1891 in: Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930, kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Belle Epoques s. r. o., Praha 1998.
4. Malostranské náměstí na plánu Alfreda Hurtiga.

Polohopisný plán Malé Strany a Hradčan, 1: 4000, Praha: F. Kytka, 1891 in: Praha na dobových pohlednicích 1886 – 1930, kolektiv autorů, editor – Edmund Orián, Belle Epoques s. r. o., Praha 1998
5. Obrazová příloha ke kapitole 5.
  - 1) Filip van den Bosche, Staré Město a část Nového Města s Koňským trhem, 1606, Václav Hlavsa, Praha očima staletí, Praha: Orbis, 1967, obr. 7.
  - 2) Folpert van Ouden-Allen, Nové Město 1685, Václav Hlavsa, Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, obr. 22.
  - 3) Josef Daniel Huber, Ortografický plán Prahy 1769, Václav Hlavsa, Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, obr. 42.
  - 4) Josef Carmine, Koňský trh 1785, Václav Hlavsa, Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, obr. 44.

- 5) Leopold Peukert, Koňský trh 1790, Václav Hlavsa, Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, obr. 51.
- 6) Vincenc Morstadt, Koňský trh 1830, Václav Hlavsa, Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, obr. 103.
- 7) Franz X. Sandmann, Václavské náměstí 1850, Václav Hlavsa, Praha očima staletí, Praha: Panorama, 1984, obr. 137.

Příloha č. 1¹²³

<http://maps.google.cz>

¹²³ Antonín Langweil (1791 – 1837), vytvořil model Prahy (Staré Město, Malá Strana, Hradčany), k vidění v Muzeu hlavního města Prahy, dnes již i v 3D podobě.

Příloha č. 2

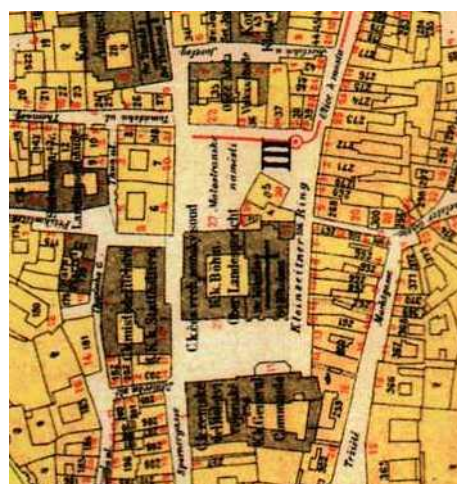
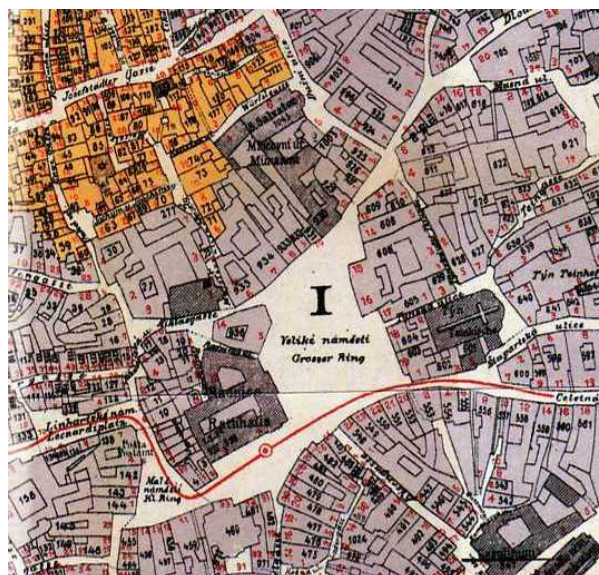
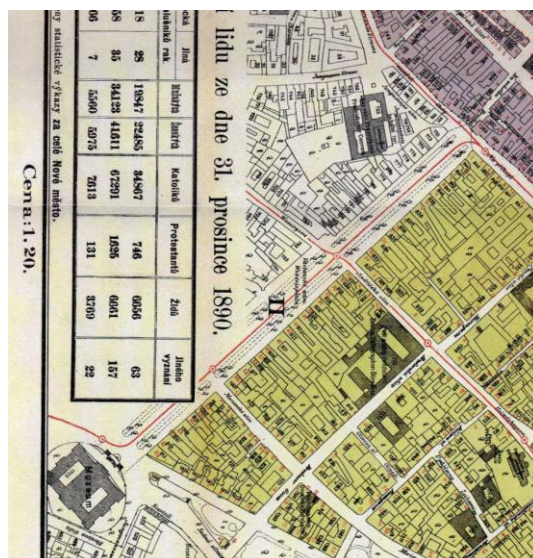

www.maps.google.cz

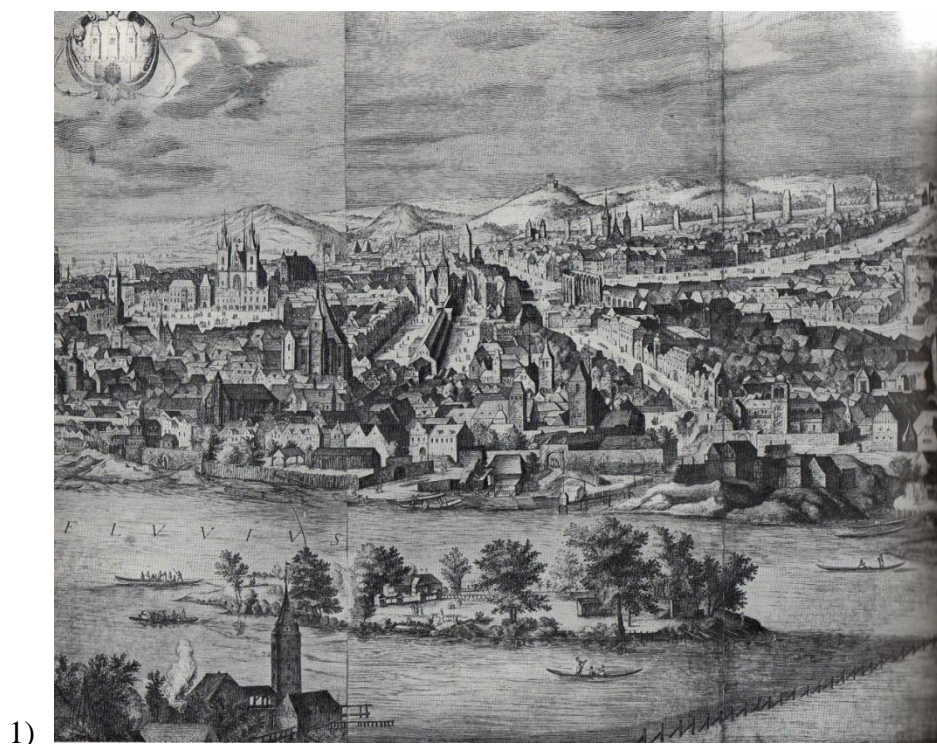

Příloha č. 3

Příloha č. 4

3)

4)

5)

6)

7)

